

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Rigorózní práce

Mgr. Lucie Veverková

**Psychologické a geografické profilování závažných
trestných činů**

Psychological and Geographical Profiling of Serious Crime

Praha 2011

konzultant: Doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

přímně poděkovala své konzultantce Doc. PhDr. Iloně a jejího povzbuzení a podpory, ale také odborných rad a připomínek. PhDr. Karlu Netíkovi, CSc. děkuji za zapůjčení nemalého množství knih ze své osobní knihovny a poskytnutí materiálů k praktické části práce. Moje poděkování také patří Českému úřadu zeměměřičskému a katastrálnímu v Praze, který mi opakovaně a bezplatně poskytl elektronická data ke GIS. Ing. Vojtěchu Veverkovi děkuji za pomoc při analyzování dat v GIS.

ci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité

V Praze dne 29.7.2011

Mgr. Lucie Veverková

Tématem této práce je psychologické a geografické profilování závažných trestných činů, jako jsou sexuální delikty a žhářství. Práce je rozdělena na čtyři celky. První z nich představuje základní pojmy a terminologie vztahující se k osobnosti pachatele. Pozornost je zaměřena na poruchy osobnosti a některé sexuální parafilie, které mají pro forenzní praxi největší význam. Diskutována jsou i témata související s chováním pachatele. Jedná se o motivaci, modus operandi, podpis pachatele a místo činu. Druhá kapitola se zaměřuje na trestný čin znásilnění, vraždy a žhářství a charakteristiky pachatelů těchto deliktů. Třetí celek se zabývá psychologickým a geografickým profilováním z hlediska různých teorií a zmiňuje podstatu geografického informačního systému. Čtvrtá a zároveň poslední část práce se orientuje na praktickou aplikaci poznatků z psychologického a geografického profilování pomocí geografického informačního systému. Analyzovány jsou reálné případy závažné trestné činnosti. Zhodnocení poznatků a probíraných metod je obsaženo v diskusi. Přílohy jsou řazeny na konci této práce a obsahují mapové výstupy geografického profilování a slovník důležitých pojmů.

Klíčová slova: osobnost pachatele, závažná trestná činnost, sexuální delikty, vražda, žhářství, psychologické profilování, geografické profilování

The topic of this thesis is the psychological and geographical profiling of serious crimes such as rape, homicide and arson. The thesis is divided into four parts. The first of them introduces the basic concepts and terminology with respect to the offender's personality. Attention is focused on personality disorders and on some sexual paraphilias that are the most important for forensics. The topics that relate to offender's behavior are discussed as well – motivation, modus operandi, offender's signature, and the crime scene. The second part is focused on rape, homicide and arson and the characteristics of offender's personality. The third part deals with psychological and geographical profiling. Various attitudes and theories are discussed as well the base of a geographical information system. Fourth and at the same time the closing part of the thesis focuses on practical applications of knowledge derived from psychological and geographical profiling in a geographical information system. Real cases of serious crimes are analyzed. The evaluation of the findings, and of the discussed methods is presented in the discussion. The appendices are placed at the back of the thesis and involve map outputs of the geographical profiling and a vocabulary of important words.

Key words: offender's personality, serious crimes, sexual offences, homicide, arson, psychological profiling, geographical profiling

Úvod	11
I / OSOBNOST PACHATELE	13
1. Osobnost pachatele a její zasazení do oborového rámce	13
2. Úvod do problematiky osobnosti	14
2.1 Struktura a dynamika osobnosti	14
3. Typologie pachatele	16
3.1 Typologie podle organizovanosti deliktu a osobnosti pachatele	16
3.1.1 Organizovaný pachatel	17
3.1.2 Dezorganizovaný pachatel	18
3.2 Obecná typologie	20
3.2.1 Socializovaný typ	20
3.2.2 Neurotický typ (emočně nestabilní jedinec)	21
3.2.3 Defektně socializovaný typ	21
3.2.4 Psychotický typ	22
3.2.5 Mentálně nedostačivý typ	22
3.3 Typologie sériových pachatelů podle R. M. Holmes a DeBurgera	22
3.3.1 Vizionářský typ (The Visionary Serial Killer)	22
3.3.2 Misionářský typ (The Mission Serial Killer)	22
3.3.3 Hédonistický typ (The Hedonistic Serial Killer)	23
3.3.4 Mocensky orientovaný typ (The Power-Control Serial Killer)	23
4. Konkrétní poruchy a jejich význam pro forenzní praxi	24
4.1 Poruchy osobnosti	24
4.1.1 Dissociální porucha osobnosti (F60.2)	25
4.1.2 Histriónská porucha osobnosti (F60.4)	27
4.1.3 Emočně nestabilní porucha osobnosti (F60.3)	27
4.1.4 Schizoidní porucha osobnosti (F60.1)	27
4.2 Psychotická onemocnění	28
4.3 Sexuální deviace	28
4.3.1 Deviace v aktivitě	29

	31
ninální agrese	32
6. Modus operandi a podpis pachatele	35
6.1 Modus operandi	35
6.2 Podpis pachatele	37
7. Místo činu	38
7.1 Struktura místa činu	39
7.1.2 Inscenování	41
7.2 Místo činu u českých pachatelů závažných trestných činů	42
 II/ VYBRANÉ ZÁVAŽNÉ TRESTNÉ ČINY	 44
1. Znásilnění	44
1.1 Charakteristiky pachatele	45
2. Vražda	48
2.1 Fáze vraždy	52
2.2 Charakteristiky pachatele	54
2.2.1 Profilové charakteristiky typického českého sexuálního vraha	54
2.3 Sexuálně motivovaná vražda	55
2.4 Sériové pachatelé trestných činů znásilnění a vraždy	56
2.4.1 Komponenty sériové vraždy	57
2.4.2 Obecné charakteristiky sériových pachatelů	58
3. Žhářství	60
3.1 Typologie žhářů podle motivace	61
3.1.1 Žhář motivovaný mstou	62
3.1.2 Žhář motivovaný vzrušením	63
3.1.3 Žhář motivovaný vandalismem	65
3.1.4 Žhář motivovaný ziskem	65
3.1.5 Žhář zakrývající jiný delikt	65
3.1.6 Extremistický žhář	65
3.2 Další kategorie žhářů	66
3.2.1 Sériový žhář	66
3.2.2 Pyromanie – patologické žhářství	67
3.2.3 Pyrofilie	68
3.2.4 Psychotický žhář	68
3.3 Obecné charakteristiky pachatele	68

a území ČR	68
	70
3.4.1 Zápalky	70
3.4.2 Svíčky	70
3.4.3 Chemikálie	70
3.4.4 Plyn	70
3.4.5 Elektrický systém	71
3.4.6 Mechanická zařízení, zápalné bomby, smíšená zařízení	71
3.5 Metodika vyšetřování požáru	71
III/ PSYCHOLOGICKÉ A GEOGRAFICKÉ PROFILOVÁNÍ	73
1. Psychologické profilování	73
1.1 Profilování v České republice	77
2. Geografické profilování	78
2.1 Proces geografického profilování	79
2.1.1 Typy místa činu	80
2.1.2 Způsob transportu	81
2.1.3 Atraktivita cesty a cílové stanice, známost silnic a hlavních tahů	81
2.1.4 Rutinní aktivity oběti	81
2.2 Teorie, hypotézy a typologie	82
2.2.1 Teorie racionální volby (Rational Choice Theory)	82
2.2.2 Teorie modelu zločinu (Crime Pattern Theory)	82
2.2.3 Teorie rutinních aktivit (Routine Activities Theory)	83
2.2.4 Kotevní body	84
2.2.5 Kruhová hypotéza	85
2.2.6 Lovecká typologie (Hunting Typology)	86
2.3 Geografické profilování a využití geografického informačního systému	87
IV/ EMPIRICKÁ ČÁST	
PROFILOVÁNÍ NA ZÁKLADĚ GEOGRAFICKÉHO MAPOVÁNÍ A ANALÝZ V GIS	89
1. Předmět analýzy v GIS	89
2. Cíle	89
3. Zpracování dat	89
4. Průběh řešení úkolu	90

	92
Údaje o deliktech	92
Úvahy k psychologickému profilu neznámého Pachatele č. 1	93
Shrnutí – psychologický profil neznámého Pachatele č. 1	94
Úvahy ke geografickému profilu neznámého Pachatele č. 1	95
Pachatel odhalen, aneb Jak je to doopravdy	97
Profil vs. skutečnost	98
 Pachatel č. 2	 100
Údaje o deliktech	100
Úvahy k psychologickému profilu neznámého Pachatele č. 2	102
Shrnutí – psychologický profil neznámého Pachatele č. 2	103
Úvahy ke geografickému profilu neznámého Pachatele č. 2	104
Pachatel odhalen, aneb Jak je to doopravdy	106
Profil vs. skutečnost	107
 Pachatel č. 3	 108
Údaje o deliktech	108
Úvahy k psychologickému profilu neznámého Pachatele č. 3	110
Shrnutí – psychologický profil neznámého Pachatele č. 3	111
Úvahy ke geografickému profilu neznámého Pachatele č. 3	111
Pachatel odhalen, aneb Jak je to doopravdy	112
Profil vs. skutečnost	114
 Závěr ke geografickému profilování a mapování v GIS	 115
 Diskuse	 117
Závěr	122
Seznam použité literatury	124
Seznam tabulek, schémat a příloh	131
Přílohy	133
Příloha A Slovník	134
Příloha B Pachatel č. 1	136
Obrázek 1 – Geografická poloha jednotlivých deliktů a dopravní situace	136

	a jejich průniky	137
		138
	Obrázek 4 – Klíčové oblasti	139
	Obrázek 5 – Klíčové oblasti v kontextu dopravní situace	140
	Obrázek 6 – Celkový pohled na hl. m. Prahu a klíčové oblasti	141
	Obrázek 7 – Skutečné místo pachatelova bydliště v kontextu klíčových oblastí	142
	Obrázek 8 – Vzájemné prostorové uspořádání místa činu II. deliktu a místa skutečného bydliště pachatele	143
Příloha C	Pachatel č. 2	144
	Obrázek 1 – Geografická poloha deliktů	144
	Obrázek 2 – Průnik zón tramvajových linek č. 52, 53, 58	145
	Obrázek 3 – Prostor kolem „klíčového“ deliktu	146
	Obrázek 4 – Doporučená oblast pro pátrání po pachateli	147
	Obrázek 5 – Praha-centrum, detail prostoru, kde se pachatel pravděpodobně zdržuje a geografická poloha ubytoven	148
	Obrázek 6 - Detail bezprostředního okolí „klíčového“ deliktu	149
	Obrázek 7 - Celkový pohled na hl. m. Prahu a klíčový prostor	150
	Obrázek 8 - Skutečné místo pachatelova bydliště a prostor pachatelova zaměstnání	151
Příloha D	Pachatel č. 3	152
	Obrázek 1 – Geografická poloha deliktů I. – IV.	152
	Obrázek 2 – Místo pachatelova bydliště v kontextu scén deliktů	153

SEZNAM ZKRATEK

BSU	Behavioral Science Unit
CIA ¹	Criminal Investigative Analysis
CCM	Crime Classification Manual
ČÚZK	Český úřad zeměměřičský a katastrální v Praze
ČSÚ	Český statistický úřad
DNA	deoxyribonucleic acid
DPP	Dopravní podnik hl. m. Prahy
FBI	Federal Bureau of Investigation
GIS	geograficko-informační systém
HZS	hasičský záchranný sbor
LMD	lehká mozková dysfunkce
MČ	místo činu
MO	modus operandi
NCAVC	National Center For The Analysis of Violent Crime
OFA	Operative Fallanalyse
PČR	Policie České republiky
PČR, MO	Policie České republiky, městský obvod
SPZ	státní poznávací značka
TRAM	tramvaj, tramvajová
USA	United States of America
VFN	Všeobecná fakultní nemocnice
VICAP	Violent Criminal Apprehension Program
VICLAS	Violent Crime Linkage System
WISC	Wechsler Intelligence Scale for Children

¹ V tomto kontextu se jedná o zkratku Kriminální investigativní analýzy.

Tato rigorózní práce vznikla rozšířením mé diplomové práce², obhájené v květnu roku 2010. Je přímou návazností na témata, na která kriminalisté a psychologové pracující v tomto odvětví zaměřují svou pozornost. Napříč všemi kontinenty, navzdory tomu, jak jsou všechny národy světa kulturně odlišné, jakými jazyky mluví, se kriminalisté tváří v tvář setkávají s tak závažnými trestnými činy, jakými jsou sexuální delikty, vraždy a žhářství. Posledně jmenovaný druh trestného činu rozšiřuje původní jádro diplomové práce a stává se spolu se sexuálními delikty předmětem psychologického a geografického profilování v praktické části rigorózní práce.

Cílem této práce je prozkoumat problematiku osobnosti pachatele a její prolnutí v závažných trestných činech a tyto poznatky dále propojit s vyšetřovacími metodami, jakými jsou psychologické a geografické profilování.

Vztahem osobnosti pachatele ke způsobu, jakým své trestné činy páchá, se zabývá první část této práce. Jelikož se jedná o širokou oblast, je tato hlavní kapitola rozdělena na jednotlivá témata, která s danou oblastí souvisejí. Nejprve si představíme problematiku osobnosti v širším slova smyslu, posléze ji vztáhneme na pachatele závažných trestných činů. Zaměříme se také na poruchy osobnosti, které mají význam ve forenzní praxi, a na některé sexuální deviace. Společně se podíváme na problematiku modu operandi a podpisu pachatele. Scénami deliktu první kapitolu uzavřeme. Druhá kapitola je věnována vybraným závažným trestným činům a charakteristikám jejich pachatelů. Zaměříme se na znásilnění, vraždu a žhářství. Ve třetí části této práce se zastavíme u metody, která využívá informací o pachateli, místech deliktu i způsobu provedení trestného činu, a tou je profilování. Nejprve se dotkneme psychologického profilování, poté se zaměříme na využití map a geografického informačního systému ve vyšetřování závažných trestných činů. Tuto práci uzavře čtvrtá a zároveň poslední kapitola, v které jsou předneseny analýzy případů tří českých sériových pachatelů.

² BURIÁNKOVÁ, L. Vztah osobnosti pachatele ke způsobu páčání závažné trestné činnosti. Profilování s využitím geografického mapování. Praha, 2010, 136 s, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

nymicky užívány termíny delikt, zločin, trestný čin a kriminální
ec a pachatel. Použít lze také pojem delinkvent–delinkvence (z
lat. *delinquere* = *proviňovat*), v následujícím textu však dávám přednost právně zavedenému
termínu delikvent – delikvence. Pachatele uvádím v mužském rodě. Vymezení nejdůležitějších
pojmu jsou uvedena v Příloze A - Slovník.

Úlohou této části práce je uvedení do problematiky osobnosti pachatele a zanesení tohoto tématu do širšího oborového rámce. Zmíníme nejvýznamnější typologie pachatelů a zaměříme se na konkrétní duševní poruchy a jejich popis. Dotkneme se problematiky motivace kriminálních činů a tématy modus operandi, podpis pachatele a místo činu první kapitolu uzavřeme.

1. Osobnost pachatele a její zasazení do oborového rámce

Všude tam, kde se lidé sdružují a vytvářejí společenství, existují určité normy a pravidla jejich soužití. Tyto v různých podobách registrujeme v rámci rodin a kmenů v podobě nepsaných zákonů, na úrovni celých národů pak v podobě přesně daných pravidel zakotvených v právním systému. Psychologie, stejně tak právo, studuje, analyzuje a zkoumá lidské chování a činnosti. Oba obory, jakkoli se zdají být rozdílné, se vzájemně potřebují. Chce-li právní věda zdokonalovat svůj systém, neobejde se bez porozumění zákonitostem lidského chování. Stejně tak psychologie musí při svém studiu chování lidí brát v úvahu reálný právní stav dané společnosti.

K sjednocení vědeckých i praktických poznatků obou disciplín dochází v oboru, který se nazývá forenzní psychologie. „Forenzní psychologie je aplikovanou psychologickou disciplínou, která se uplatňuje tam, kde se jedinec stává subjektem občanských a trestně právních vztahů“ (Boukalová a kol., 2006, s. 10). V rámci tohoto oboru existuje široká škála dalších disciplín, mezi něž řadíme dvě hlavní linie forenzní psychologie: kriminologickou a kriminalistickou psychologii (Spurný, 2006). První zmíněná se „vyjadřuje k otázkám, které tradičně spadají do zájmové sféry kriminologie (osobnost pachatele, osobnost oběti, psychologický výklad zdrojů kriminality a dalších sociálně patologických jevů)“ (Spurný, 2006, s. 258). Aplikuje psychologické poznatky v kriminologii, návaznost na praxi lze spatřovat například v podobě psychologického a geografického profilování. V odborné literatuře existují různé termíny používané jako synonyma pro kriminologickou psychologii. Setkat se můžeme s německým ekvivalentem – Kriminalpsychologie a s anglickým označením Criminal Psychology. Mezi další používané termíny patří Rechtspsychologie, Legal Psychology, Psychology for Law Enforcement (Čírtková, Červinka, 1994). Kriminalistická větev forenzní psychologie rozvíjí poznatky pro zdokonalení procesů získávání, analýzy a hodnocení informací o spáchaném činu. „Souběžně s tím usiluje o tvorbu psychologicky podložených postupů použitelných při objasňování a vyšetřování trestných činů“ (Spurný, 2006, s. 257).

Osobnosti

Osobnost je velice široký a pro psychologii neobyčejně důležitý pojem. Zahrnuje do sebe všechny charakteristiky konkrétního jedince, jeho vlastnosti, funkce, schopnosti, motivace, hodnotový systém. Složitost tohoto pojmu dokládá už sama existence množství definic uchopujících tuto problematiku z různých úhlů pohledu.

Do psychologie byl pojem osobnost zaveden až počátkem 20. století, když se ukazovala nutnost studovat duševní život člověka jako celek (Nakonečný, 1997). V současné době by bylo možno zaznamenat více než 100 různých pojetí osobnosti. Většina definic jednotně poukazuje na vnitřní jednotu a strukturovanost obsahu duševního života člověka v daném okamžiku i v průběhu času. „G. W. Allport analyzoval více než 50 definic osobnosti“ (Svoboda, 2005, s. 148). V psychiatrii je osobnost chápána jako „dynamický soubor relativně trvalých vlastností, které se utvářejí v průběhu individuálního vývoje a které předurčují schopnost adaptace na okolí. Osobnost vychází z biologických základů jedince a dotváří se během individuálního vývoje“ (Balon a kol., In Höschl, 2004, s. 540). R. L. Atkinson chápe osobnost jako „příznačné a charakteristické vzorce myšlení, emocí a chování, které definují individuální osobní styl interakce s fyzickým a sociálním prostředím“ (Atkinson, 2003, s. 436).

R. M. Holmes a S. T. Holmes uvádějí pět základních komponent, jejichž vzájemnou kombinací je osobnost každého člověka tvořena tak, že žádné osoby nejsou naprosto totožné. Jedná se o biologické a kulturní komponenty, vlivy prostředí, individuální a kolektivní zkušenosti. Poslední zmíněné vysvětlují autoři následujícím způsobem: uvnitř společnosti jsou k dispozici zkušenosti, které jsou společné všem jejím členům, i navzdory tomu, že každý z nich má jiné rodiče a různé učitele. Kolektivní zkušenost neodlišuje lidi navzájem. Naopak – to, co činí z člověka jedinečnou bytost, je zkušenost individuální (Holmes, Holmes, 1996).

2.1 Struktura a dynamika osobnosti

V chování a prožívání každého jedince lze pozorovat něco, co je pro něj v různých situacích příznačné a relativně stálé. Struktura osobnosti „vyjadřuje vnitřní uspořádání osobnosti, tj. skladbu jejích prvků, dispozic, které jsou chápány jako funkční elementy, resp. jako elementy funkcí různých kategorií (výkonu, motivace, hodnocení, formální reaktivity atd. – tj. schopnosti, motivy, postoje, temperament atd.)“ (Nakonečný, 1997, s. 61). Celá struktura osobnosti se utváří během života a vyzrávání jedince. Pojem dynamika osobnosti popisuje chování a prožívání vznikající v důsledku vzájemného působení osobnosti a prostředí. Výklad dynamiky osobnosti závisí na rozdílných psychologických teoriích.

sti konkrétního jedince nelze postihovat přímo. Odborně je prostředkován na základě psychologického testování (za použití klinických a testových metod), ale i v tomto případě jsme do značné míry odkázáni na informace, které je daný jedinec ochoten o sobě vydat. Závěry o přímo nepozorovatelných charakteristikách osobnosti vyvozujeme z pozorovaných projevů, vnějších znaků daného člověka (Svoboda, 2005). V případě kriminologické psychologie a psychologického profilování se jedná o sestavování pravděpodobných charakteristik osobnosti pachatele ze způsobu, jakým delikvent trestný čin spáchal, čili jak se projevil navenek. Kriminální chování jedince je dáno jak účastí jeho osobnosti, tak vnějšími podmínkami, situací. Ze způsobu spáchání konkrétního deliktu lze usuzovat na dominanci jedné z výše uvedených složek. Jsou známy delikty situační, jako jsou vraždy partnera či partnerky, a případy rvaček a úmyslných ublížení na zdraví. Naproti tomu existují delikty, v nichž je patrná dominance osobnosti pachatele nad situačními faktory, a to zejména v těch případech, v nichž je spáchání trestného činu dopředu naplánováno, promyšleno, připraveno.

Zřetelný zájem odborníků o osobnost pachatele zasahuje do 19. století. Z této doby také pochází koncepce italského vojenského lékaře C. Lombrosa, který na základě různých determinant (sociálních, ekonomických, ekologických biologických a dalších) rozlišil typy kriminální osobnosti. Proslulým a nejznámějším Lombrosovým typem pachatele byl tzv. rozený delikvent („reo nato“), který zastínil další typy, a C. Lombroso byl tak víceméně nezaslouženě považován za zastávce biologizujícího přístupu odmítajícího vliv společnosti na formování kriminální osobnosti, ačkoli popsal i jiné typy osobnosti pachatele, jež jsou determinovány řadou dalších vlivů.

Na počátku 20. století chápe H. Goddard kriminální chování jako poruchu inteligence. H. Goddard je představitelem nativistického směru, který zdůrazňuje vrozené determinanty. Nepopírá sice vliv prostředí, ale větší podíl na formování osobnosti připisuje právě vnitřním, vrozeným činitelům.

Vliv psychoanalýzy se taktéž promítá i ve forenzní psychologii. Psychoanalytický přístup do tohoto oboru vnáší aspekt nevědomé motivace kriminálního chování. Pozdější studie se zajímají o specifické podmínky vývoje osobnosti pachatele a jeho kriminální chování vztahují k psychické deprivaci a k neadekvátní výchově.

Z multifaktoriálních teorií osobnosti pachatele, které významně přispěly ke studiu kriminální osobnosti, je třeba jmenovat Eysenckovu koncepci delikventa jakožto extravertovaného neurotika (Netík a kol., 1997a).

...ek jedinečný a nikdo na světě není identickou kopií jiného ... třeba lidi kategorizovat a začleňovat je do určitých typových skupin. V rámci vyšetřovací praxe a forenzní psychologie vůbec je využívání tohoto přístupu zřejmé. Je nutné vytvořit určité typy pachatelů konkrétních trestných činů, čímž se usnadňuje profilování neznámých delikventů, roste efektivita vyšetřovacích procesů a tím i šance dopadení daného pachatele. V kriminologické praxi se jedná o tzv. induktivní přístup, který „vzniká na základě statistické a/nebo komparativní analýzy množství pachatelů páchajících tentýž typ deliktů“ (Boukalová a kol., 2006, s. 89). Poskytuje sice konkrétní informace o možném pachateli, ale právě proto, že je založen na klinické zkušenosti a kriminologických poznatcích o delikventech obdobných trestných činů, vzniká problém, který tkví v „průměrnosti“ výsledných charakteristik. Deduktivní přístup oproti induktivnímu je vázán na techniky kriminálního vyšetřování a je více individualizovaný. Závěry o pachateli opírá o fyzické důkazy shromážděné vyšetřováním, informace o pravděpodobném delikventovi jsou ale méně konkrétní. V praxi se proto často setkáme s kombinací obou přístupů (Boukalová a kol., 2006).

3. Typologie pachatele

V současné době je popis osobnosti pachatele orientován na poznání, jak a čím se delikventi liší od sebe navzájem. To znamená, že se odborníci snaží diferencovat pachatele do určitých typů. Všechny psychologické typologie vycházejí z předpokladu, že existují typické konstelace určitých vlastností, na jejichž základě přiřazujeme konkrétního jedince k danému typu. Typ je tedy jakýmsi systémem, do kterého jsou údaje zjednodušujícím způsobem organizovány a klasifikovány (Blatníková, Netík, 2008). V kriminologické psychologii se typologický přístup uplatňuje nejen při samotném profilování neznámého pachatele, ale jeho využití můžeme nalézt i při výslechu pachatele a působení na něj (Čírtková, 1998).

3.1 Typologie podle organizovanosti deliktu a osobnosti pachatele

V současné době se psychologické profilování opírá o vlastní teoretické zázemí, které zahrnuje koncepce sloužící jako vodítka pro vytvoření profilu v konkrétním případě. V rámci toho jsou rozlišovány dva základní typy deliktů a na jejich základě dva typy pachatelů. Mluvíme o organizovaném a dezorganizovaném deliktu a o organizovaném a dezorganizovaném pachateli. Praktické využití této typologie nachází zejména v profilování

3.1.1 Organizovaný pachatel

Organizovanost pachatele se odráží ve všech aspektech jeho života – v oblékání, v životním stylu, ve vystupování a v chování navenek. Pachatel tohoto typu bývá průměrně až nadprůměrně inteligentní, mívá dokončenou střední školu, někdy i vysokou. Zastává kvalifikovanou profesi. Sociálně je velmi zběhlý. Dokáže udržovat síť mezilidských, i když povrchních, vztahů. Obvykle žije s partnerkou, popřípadě je ženatý. Pochází ze střední vrstvy. Výjimkou nebývá abúzus drog či alkoholu. Cítí se dobře mimo domov, za svou obětí je schopen odjíždět velmi daleko, k čemuž obvykle užívá vlastní automobil³. Průběh deliktů dopředu podrobně plánuje, organizovanost je patrná i na místě činu, kde zanechává naprosté minimum stop. I přes tendenci vše naplánovat je patrné, že oběť je pro pachatele cizí a neznámá a oběť se stává proto, že se vyskytne na místě, které je k útoku nejprůhodnější. Někteří pachatelé však přesto touží po oběti s určitými charakteristikami a jsou schopni strávit mnoho času jejím hledáním.

Spouštěcí faktor ke spáchání trestného činu může být reálný i imaginární (vrah věří, že „neměl na výběr“). Spáchání deliktu předchází náhlý stres, jako například problémy v oblasti finanční, rodinné, obtíže v práci, v partnerském životě, ve vztazích s ženami obecně. Stres způsobí, že je pachatel podrážděný až depresivní, spáchání vraždy ho uklidní a dostane do rovnováhy (Ressler et al., 1986).

Během útoku na oběť se snaží získat převahu, proto ji nejprve oslovuje a konverzuje s ní, teprve poté používá fyzickou sílu. V navazování kontaktu s obětí mu napomáhá jeho vzezření a vystupování, které je popisováno jako šarmantní a okouzlující. Bývá slušně a čistě oblečen – jako businessman, či v uniformě. K samotnému útoku používá vlastní zbraň. Nad obětí chce mít moc, touží rozhodovat o životě a smrti. Kontrolu nad obětí pachatel získává také použitím různých nástrojů, jako například provazů a lan, pásek přes oči, pout, roubíků a chemických prostředků. Tyto zbraně mohou být užívány také k uspokojení fantazií pachatele, k prodlužování utrpení oběti a oddalování její smrti. Zbraň, kterou na místě činu použije, s sebou také odnáší. Pečlivě se snaží odstranit jakékoli stopy, které by vedly k jeho odhalení. Obvykle k tomu patří inscenování kriminální scény a transport těla oběti z místa vraždy (Douglas et al., 1997).

³ Podle zkušeností K. Netíka není geografická mobilita pro české pachatele typická.

organizovaného pachatele jsou fantazie a rituály, což se ta činu si může odnášet předměty, které mu připomenou jeho oběť. Tyto předměty nemusejí být nijak cenné, avšak pro pachatele mají velkou hodnotu v podobě vzpomínky na spáchaný čin (Schlesinger, 2000).

Po spáchání deliktu organizovaný pachatel sleduje detaily policejního vyšetřování, popřípadě se do něj sám zapojuje. Někdy se vrací na místo činu, aby si znovu vyvolal pocity, které zažíval během páchaní deliktu, popřípadě, aby tělo přemístil jinam⁴ (Holmes, Holmes, 1996).

3.1.2 Dezorganizovaný pachatel

Jeho inteligence se pohybuje v pásmu průměru až podprůměru. Mívá základní vzdělání nebo je vyučený, zastává nekvalifikované zaměstnání. Žije sám nebo s rodiči, často v blízkosti místa činu. Nikdy nebyl ženatý a obvykle nemá ani partnerský vztah. Ve vztazích se ženami je neobratný, nemá zkušenost s partnerskou intimitou a k sexuálním aktivitám mívá averzi. Bývá označován za podivína, žije proto často v ústraní.

Dezorganizovaný typ pachatele postrádá schopnost svůj čin předem naplánovat. Delikt se tedy více podobá spontánnímu aktu. Takové charakteristiky lze najít i na místě činu, které obvykle obsahuje poměrně značné množství stop, jako jsou otisky prstů, zanechaná zbraň, otisky bot, sperma a další (Douglas, 2008).

Necítí se dobře mimo své bydliště, proto také nejčastěji delikty páchá v jeho blízkosti (Holmes, Holmes, 1996). Útok je bleskový, náhlý, spontánní a situační, pachatel jedná impulzivně a pod vlivem stresu, často vyvíjí vůči oběti extrémní brutalitu (Godwin, 2000). Rychlost je pro pachatele důležitá, protože nechce riskovat, že bude překvapen nebo odhalen. Místem činu se stává oblast, kde oběť vykonává své obvyklé činnosti, to znamená, že může být napadena i ve svém vlastním domě či bytě. Obvykle se jedná o osobu žijící a pohybující se v pachatelově geografické blízkosti. Útočník o její existenci může vědět (sousedka, kolegyně, spolužačka, spolucestující z autobusu apod.), ale nemá s ní žádný osobní vztah. Charakteristiky, jako je věk a pohlaví oběti, pro něj nejsou rozhodující (Ressler et al., 1986).

Pachatel útočí zejména na obličej oběti, čímž ji dehumanizuje. Právě útok na tuto část těla signalizuje skutečnost, že pachatel oběť mohl znát. Útočník se může krýt maskou a

⁴ Ze zkušeností K. Netíka vyplývá, že zapojení pachatele do vyšetřování, jakožto i vracení se na místo činu není u českých delikventů obvyklé.

žalmsku přes oči nebo její tvář při útoku zakrývá⁵. Na těle oběti a v okolí jsou často viditelné stopy pachatelovy urinace, defekace a masturbace. Oběť bývá zohavena, zejména v obličeji a na genitáliích. Tělo je obvykle zanecháno na místě, kde došlo k usmrcení⁶, jeho části si někdy pachatel odnáší sebou domů (Douglas, et al., 1997).

Následující tabulka (Tabulka 1) porovnává charakteristiky uvedených dvou typů pachatelů.

Organizovaný pachatel	Dezorganizovaný pachatel
○ Průměrná až nadprůměrná inteligence	○ Průměrná až podprůměrná inteligence
○ Kvalifikované zaměstnání	○ Nekvalifikovaná profese
○ Sociálně i sexuálně kompetentní	○ Sociálně i sexuálně nekompetentní
○ Vysoký rodinný status, otec stabilní, výchova v dětství zpravidla nekonzistentní	○ Nízký rodinný status, otec nestabilní, tvrdá výchova v dětství
○ Kontrola v průběhu deliktu	○ V průběhu páčání deliktu pociťována úzkost
○ Během páčání deliktu pod vlivem alkoholu	○ Během páčání deliktu nebývá intoxikován
○ Žije s partnerkou, popřípadě je ženatý	○ Žije sám nebo s rodiči
○ Je mobilní, obvykle vlastní automobil, který používá k trestné činnosti	○ Nevlastní automobil, využívá veřejné dopravy, popřípadě chodí pěšky
○ Ve sdělovacích prostředcích sleduje vývoj vyšetřování	○ O vývoj vyšetřování se zpravidla nezajímá
○ Bydlí mimo oblast místa činu	○ Bydlí v blízkosti místa činu
○ Po deliktu může změnit práci nebo bydliště	○ Po deliktu dochází k významným změnám chování

(Tabulka 1 - Charakteristiky organizovaného a dezorganizovaného pachatele)

⁵ Dezorganizovaný pachatel si ale obvykle sebou žádné vražedné zbraně či omezovací prostředky nepřináší, protože neplánuje spáchat zločin v konkrétní době či určitým způsobem (Schlesinger, 2000).

⁶ Velmi důležitým vodítkem pro interpretační schéma je nakládání s tělem oběti. Odhození těla je chápáno jako příznak dezorganizovanosti – v prožívání pachatele dominuje úsilí zbavit se těla nejjednodušším způsobem. Svědčí o přítomnosti pachatelovy panické reakce po spáchání činu. Ukrytí těla oběti je interpretováno jako příznak organizovanosti. Pachatel zvládá své emoce, je schopen situačně účelného jednání. Vystavení těla ukazuje na pachatelovo přání, aby bylo tělo nalezeno. Tento případ lze interpretovat jako ritualistické, symbolické chování. K vystavení těla se pak zpravidla pachatel uchyluje z důvodu zájmu o oběť nebo její rodinu. Zde je možné uvažovat o tom, zda se pachatel s obětí nesetkal již dříve. Další pohnutkou pro takové nakládání s tělem může být snaha vysmát se, provokovat rodinu a přátele oběti, stejně tak policii a širokou veřejnost (Čírtková, Červinka, 1994). Jiným motivem je naznačení absolutní dominance pachatele a ponížení oběti (Netík a kol., 1997b).

ísta činu založená na míře organizovanosti je hojně používána h⁷. Podle zkušeností K. Netíka, které vyplývají jak z výzkumné činnosti, tak z vlastní praxe, je však vcelku obtížné najít „čistý“ organizovaný či dezorganizovaný typ (ostatně i v dalších odvětvích psychologie nalézáme čisté osobnostní typy zcela výjimečně). Většina pachatelů je typem smíšeným, u některých dochází k proměně i v průběhu deliktu (například pachatel má svůj čin předem naplánovaný a do detailů připravený, ale během páchání deliktu je vyrušen svědkem a začne jednat spontánně, někdy i chaoticky). Počítat také musíme s možností spolupachatelství, kdy jeden z pachatelů je spíše organizovaný a spáchání deliktu plánuje, vykonavatelem je ale komplic, který je spíše dezorganizovaný (Záhorská, 2007). Další rozdíly mezi americkou typologií a charakteristikami českých pachatelů nacházíme v geografické a profesní mobilitě. Čeští pachatelé hledají své oběti spíše v blízkosti svého vlastního bydliště a jen velice zřídka užívají automobil k transportu těla oběti na místo ukrytí (Boukalová a kol., 2006).

3.2 Obecná typologie

Rozděluje delikventní populaci do následujících pěti tříd:

- Socializovaný typ
- Neurotický typ
- Defektně socializovaný typ
- Mentálně nedostačivý typ
- Psychotický typ

(Čírtková, 2004, s. 68)

Zařazení jedince do určitého typu je vždy orientační stejně tak, jako charakteristiky vyplývající z jejich popisu.

3.2.1 Socializovaný typ

Jde o osobnost, která je asociálním chováním zasažena nejméně. Nejeví známky výraznější poruchovosti, ta může mít v tomto případě epizodickou povahu (Netík a kol., 1997a). Dynamika prožívání i myšlenkové pochody jsou srozumitelné, svědomí je utvořené a reakce na spáchaný trestný čin odpovídá běžnému očekávání (projevy lítosti, smutku).

⁷ Tato typologie vznikla na základě práce a výzkumů agentů z Jednotky behaviorálních věd, při Akademii FBI, v Quanticu ve státě Virginia.

o činu, který není standardem v životě jedince, ale spíše z něj zjevně zjevná.

V osobnosti člověka tohoto typu nenacházíme žádné výrazné známky poruchovosti. V kontaktu s tímto jedincem se velmi dobře uplatňuje stimulace jeho kladných vlastností, apelace na morálku a na citové vazby (Čírtková, Červinka, 1994).

3.2.2 Neurotický typ (emočně nestabilní jedinec)

Nápadnosti osobnosti tohoto typu spatřujeme v její zvýšené úzkostnosti, depresivním ladění, hysterických reakcích, v nutkavých vtíravých představách apod. Typický neurotický pachatel je převážně mladého věku a pochází často z vrstev, které jsou materiálně dobře zajištěny.

Kriminální jednání je důsledkem nevyřešených intrapsychických konfliktů, jejichž povaha není zpravidla uvědomována (Netík a kol., 1997a).

Co se týká způsobu provedení trestného činu, pak je pro něj charakteristický amatérismus, který je spojen se zanecháním zřetelných stop na místě činu. Z místa pachatel často chaoticky utíká.

3.2.3 Defektně socializovaný typ

V tomto případě sehraává osobnost pachatele rozhodující roli jak v oblasti motivace, tak ve způsobu provedení trestného činu. Situační faktory ustupují do pozadí. V termínech speciální psychopatologie mluvíme o dissociální poruše osobnosti. Původní označení „psychopat“ je v současné době považován za dehonestující, došlo také k jeho nadužívání v nesprávných souvislostech (zejména laickou veřejností), proto je nahrazován termínem dissociální porucha osobnosti. Základní charakteristikou tohoto typu je hluboká poruchovost osobnosti, projevující se např. emoční oploštělostí, agresivitou a absencí pocitů viny (Netík a kol., 1997a).

Komunikace a interakce s tímto typem osobnosti je velice náročná. Selhává apelace na morálku, hodnoty, city, svědomí, neúčinné jsou také kladné stimulace. Jakékoli zaváhání, nedůslednost, či projev dobré vůle, například ze strany vyšetřovatelů, je tímto jedincem považována za slabost a okamžitě využívána k vlastnímu prospěchu. Jedná se o velmi dobrého manipulátora (Čírtková, Červinka, 1994).

O dissociální poruše osobnosti bude podrobněji pojednáno v další kapitole této práce.

Takto bývá označován pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí psychózou. Jde většinou o násilné trestné činy, které jsou nápadné svou bizarností, nesrozumitelností a brutalitou. Motivace je nečitelná a nepochopitelná. V kriminologických studiích bývá zmiňována pouze okrajově, protože člověk trpící během páchaní trestného činu psychózou, nebývá považován za trestně odpovědného (Netík a kol., 1997a).

3.2.5 Mentálně nedostačivý typ

Osobnost tohoto jedince se vyznačuje nízkou inteligencí, což se promítá i do způsobu provedení trestného činu. Ten bývá nepromyšlený, jednoduchý a přímočarý. Často se jedná o násilné trestné činy, zejména sexuální útoky na neadekvátní objekty (děti, zvířata). Člověk, který odpovídá tomuto typu, je velice ovlivnitelný ve smyslu nekritického přejímání názorů druhých lidí. Ve skupinové trestné činnosti proto často bývá vykonavatelem iniciativy ostatních členů (Čírtková, Červinka, 1994).

3.3 Typologie sériových pachatelů podle R. M. Holmese a DeBurgera

3.3.1 Vizionářský typ (The Visionary Serial Killer)

Jedná se o jedince, který trpí psychózou a trestné činy páchá pod vlivem halucinací (zrakových i sluchových). V obecné typologii odpovídá psychotickému typu (Netík a kol., 1997a). Sériový vrah-vizionář je obvykle přesvědčen, že je nástrojem vyšší moci a má za úkol splnit její příkazy (Holmes, Holmes, 1996).

3.3.2 Misionářský typ (The Mission Serial Killer)

Klade si za cíl vyhladit určitou skupinu lidí, kterou sám považuje za méněcennou a společensky nežádoucí (například prostitutky, bezdomovci, příslušníci určité minority). Svůj úkol vnímá jako poslání (Netík a kol., 1997a). Uvědomuje si své kriminální chování a je schopen realistického pohledu, čímž se odlišuje od prvního typu. Jako zabiják může být organizovaného nebo dezorganizovaného typu, první uvedené je ale pravděpodobnější. Pokud je odhalen a dopaden, bývají lidé z jeho okolí šokováni tím, že právě on je pachatelem (Holmes, Holmes, 1996).

Agrese vyvíjená proti druhému člověku a samotný trestný čin mu přináší potěšení, vzrušení a uspokojení. Hédonistický typ sériového pachatele je orientován na proces zabíjení, resp. znehybňování oběti. Z hlediska diagnostického se jedná o agresivního sadistu (Boukalová a kol., 2006). Tato skupina se dále dělí na tři podtypy, a sice na vraha vyhledávajícího napětí (thrill killer), vraha z rozkoše či sexuálního vraha (lust killer) a vraha usilujícího o pohodlí (comfort-oriented killer). První dva jmenovaní mají pevně ukotvené spojení násilí-sexuální uspokojení. Tím se odlišují od vizionářského sériového pachatele i vraha-misionáře, protože tito dva zmínění zabíjejí pro samotný cíl, pro vraždu, a to buď kvůli halucinacím (vizionář) nebo z přesvědčení, že musí zbavit svět určité skupiny lidí (misionář). Všechny na proces orientované pachatele spojují aktivity jako je kanibalismus, nekrofilie, mučení, oddělování částí těla oběti a další hrůzu vyvolávající činy.

Do oblasti hédonistického typu sériového pachatele se řadí také vrah, který usiluje o pohodlí (comfort-oriented killer). Ten z této skupiny poněkud vybočuje, jelikož sexuální uspokojení u něj není motivem. Jedná se o zabijáka, který vraždí pro osobní zisk, proto se do této skupiny řadí nájemní vrazi. Pokud se již setkáme se ženou, jakožto pachatelkou sériového zločinu (v naprosté většině případů jsou totiž sériovými vrahy muži), patří obvykle do skupiny vrahů s orientací na komfort, osobní zisk a pohodlí (Holmes, Holmes, 1996).

3.3.4 Mocensky orientovaný typ (*The Power-Control Serial Killer*)

Uspokojení získává skrze uplatňování absolutní nadvlády a moci nad obětí. Jeho uspokojení plyne z naprosté kontroly nad životem a smrtí oběti (Boukalová a kol., 2006). Stejně jako hédonistický typ netrpí duševní chorobou, ovšem častou charakteristikou je dissociální porucha osobnosti. Svou oběť obvykle škrtí.

Další dělení sériových pachatelů závažných trestných činů nabízí R. M. Holmes a S. T. Holmes podle prostorové mobility. Geograficky stabilní pachatel útočí ve stejném místě, kde žije nebo v místě, které je jeho bydlištěm prostorově blízké. Oproti tomu geograficky mobilní pachatel cestuje za svou obětí mnohdy poměrně daleko a často k tomu využívá vlastní automobil. Obvykle urazí velkou vzdálenost nikoli proto, aby našel vhodnou oběť, ale proto, aby jeho odhalení bylo co nejnepravděpodobnější (Holmes, Holmes, 1996).

a jejich význam pro forenzní praxi

Již v úvodu je nutné zdůraznit, že duševní poruchy a nemoci sice ovlivňují – jako výrazná součást osobnosti – konkrétní podobu trestného činu (způsob jeho spáchání), avšak tyto duševní abnormity nelze chápat jako rozhodující příčiny, které jedince motivují dopouštět se kriminálního jednání, jelikož duševní poruchy a nemoci jsou zastoupeny v celé populaci, to znamená i u jedinců, kteří se kriminálního jednání nedopouštějí.

V následujícím textu se zmiňuji o těch psychických chorobách a poruchách, které jsou ve forenzní praxi zaznamenávány nejčastěji.

4.1 Poruchy osobnosti

O poruchách osobnosti se nejčastěji mluví u pachatelů vražd, přičemž pravděpodobnost zastoupení jedinců s poruchou osobnosti je vysoká mezi recidivisty. Často se v této souvislosti jedná o trestnou činnost násilného charakteru.

Porucha osobnosti není nemoc, ale stav - na rozdíl od psychóz, poruch nálady či úzkosti. Jedná se o „extrémně vystupňované povahové a charakterové rysy, které vedou k poruchám sociální adaptace“ (Balon a kol., In Höschl a kol., 2004, s. 540). Poruchu osobnosti lze diagnostikovat až u osoby starší osmnácti let, kdy se dá hovořit o rozvinuté osobnosti.

Desátá revize Mezinárodní klasifikace nemocí klasifikuje poruchy osobnosti a chování dospělých jedinců v kategoriích F60-F69 (WHO, 2008). Nejšířší zastoupení v kriminální populaci má dissociální porucha (F60.2). R. Balon a kol. uvádějí tuto poruchu u vězňů v 75 % (Balon a kol., In Höschl a kol., 2004). Častý je také výskyt emočně nestabilní a histriónské poruchy osobnosti, nižší zastoupení zaznamenávají schizoidní poruchy a smíšené (polymorfní) poruchy osobnosti. Je třeba ale znovu zdůraznit, že ne všichni jedinci, kteří trpí poruchou osobnosti, páchají trestnou činnost, a naopak, ne všichni jedinci páchající trestnou činnost trpí poruchou osobnosti.

Osoby s touto poruchou se nedokážou přizpůsobit pravidlům společnosti. Nejsou schopni empatie, jejich svědomí je primitivní. Charakteristická je absence pocitů viny či výčitek svědomí, lhostejnost k citům druhých (Koudelková, 1995).

Bývají velmi zdatní v komunikaci a ve vztazích s druhými lidmi (tyto vztahy jsou ale povrchní a účelové). Mohou působit důvěryhodným a okouzlejícím dojmem, pod touto maskou se však skrývá obratnost v manipulaci s druhými lidmi, napjatost, hostilita a podrážděnost. V anamnéze těchto jedinců objevujeme poruchy chování již v dětství (lhaní, krádeže, záškoláctví, drogové závislosti atp.). Jedinci s dissociální poruchou osobnosti mají nízkou frustrační toleranci a nízký práh pro spuštění agrese (Balon a kol., In Höschl a kol., 2004). Objevuje se i presumpce viny ostatních lidí (za všechny nesnáze může okolí) a problémy s autoritami. Trest chování nemění, a to dokonce ani ten v právním slova smyslu – trest odnětí svobody (Němec, 1993).

Dissociální poruchu osobnosti podrobně popsal H. Cleckley ve své studii *The Mask of Sanity* (1988). Osobnosti s tímto typem poruchy přisuzuje jakýsi specifický, nicméně povrchní šarm, který je dle autora způsoben dobrou a často až nadprůměrnou inteligencí. Takový jedinec nemá výčitky svědomí, netrpí studem, lže, manipuluje ostatními lidmi ve svém okolí, není schopen empatie, chybí mu schopnost vhledu, v interpersonálních vztazích je neosobní. Jedná se o osobnost patologicky egocentrickou a neschopnou citových vazeb. Tato porucha je dále charakteristická absencí bludů a nepřítomností neurotických projevů. Signály dissociální poruchy osobnosti se projevují již v raném věku, a to zejména ve školním vývoji, ve výchově, v sexuální životě a v sociálním vývoji. (Cleckley, 1988).

Charakteristiky jedince s dissociální poruchou osobnosti v různých aspektech zobrazuje následující tabulka (Tabulka 2).

⁸ Jak jsem v této práci uvedla již dříve, v minulosti používaný termín „psychopatie“ je v současné době nahrazován synonymem dissociální porucha osobnosti.

vývoj	<ul style="list-style-type: none"> ○ Záškoláctví, snížená známka z chování, při dobré inteligenci nedokončené základní vzdělání
Výchova	<ul style="list-style-type: none"> ○ Útěky z domova, přerušovaný kontakt s rodinou v mladistvém věku, ústavní péče apod.
Sexuální život	<ul style="list-style-type: none"> ○ Často více než 5 sexuálních partnerek do 20 let věku.
Sociální vývoj	<ul style="list-style-type: none"> ○ Krádeže a drobné přestupky do 15 let věku, dále navazuje různorodá trestná činnost s krátkými intervaly mezi tresty (více než 1 trest za 3 roky). Sklon ke zneužívání návykových látek.

(Tabulka 2 - Charakteristiky jedince s dissociální poruchou osobnosti v různých aspektech)

Etiopatogeneze této poruchy není zcela jasná. Interakcionistická teorie předpokládá nutnost součinnosti vrozených činitelů s nepříznivým vlivem prostředí jedince. Předpokládá se, že se člověk s dissociální poruchou osobnosti rodí s nízkou korovou aktivací, která se již v raném věku projevuje hyperaktivitou (neklidem, poruchami pozornosti). Samozřejmě to neznamena, že každé hyperaktivní dítě jeví známky takové poruchy osobnosti. Důležitou podmínkou je pak nedůsledná výchova (kdy je totéž chování jednou odměněno a podruhé potrestáno), která vede k naučené bezmocnosti⁹, ale mnohdy pak i k jedincovu poznatku, že vždy dosáhne toho, co chce, a to i navzdory trestu. Na tomto základě se pak vyvíjí rezistence vůči trestu. Nelze říci, že takový jedinec není schopen učit se ze zkušenosti, ale spíše že nemá zájem o negativní následky vlastního chování. Na ostatní lidi pohlíží jako na překážky, které je třeba odstranit a soustředí se zejména na to, jak okolím manipulovat a získat tak nad ním kontrolu. Souvislosti poruch mozkové kůry s výskytem dissociální poruchy osobnosti se zatím nepodařilo prokázat.

Tento typ poruchy osobnosti není duševní nemoc, nýbrž defekt osobnosti, proto její přítomnost není důvodem ke stanovení duševní nepřičetnosti. Takový jedinec je tedy zpravidla považován za trestně odpovědného (Netík a kol., 1997a).

⁹ Jedinec nevyvíjí žádné úsilí, aby se dostal z nepříjemné situace (v níž má opakovanou zkušenost pasivní role), i když by takové úsilí bylo účinné (Hayes, 1993).

S touto poruchou je spojeno dramatické, afektované, teatrální a značně egocentrické chování. Jedinci trpící touto poruchou se na sebe snaží upoutat pozornost, často k tomu používají sebevražedná gesta a pokusy. Obvykle si neuvědomují své skutečné city a nemají náhled na motivaci svých činů. Charakteristické jsou rychle se měnící emoce. Vůči ostatním se tento jedinec může chovat nepřiměřeně sexuálně provokativně (Balon a kol., In Höschl a kol., 2004).

4.1.3 Emočně nestabilní porucha osobnosti (F60.3)

Jedinci s emočně nestabilní poruchou osobnosti jsou ambivalentní, mají strach z opuštění a nezřídka se jedná o jedince s tendencí k agresivním projevům. Typické je černobílé vidění světa a lidí v něm. V rámci této poruchy se vyskytují dva podtypy, u obou se objevuje impulzivita a nedostatek sebevědomí. Označení F60.30 nese impulzivní typ, u něž převládá emoční nestálost a – jak již samotný název napovídá – nedostatečná kontrola impulzivity a afektů. Riziko těchto projevů významně narůstá tehdy, je-li jedinec ostatními kritizován. Hraniční typ (F60.31) má nejasné nebo narušené představy o sobě samém, o svých cílech a preferencích. „Obvyklé jsou chronické pocity prázdnoty, sklon angažovat se v intenzivních, ale povrchních a nestálých interpersonálních vztazích“ (Záhorská, 2007, s. 56).

4.1.4 Schizoidní porucha osobnosti (F60.1)

Charakteristickou pro tuto poruchu je jedincova celoživotní izolace od okolí. Těmto lidem obvykle vadí kontakt s ostatními, proto se mu vyhýbají. Vybírají si například zaměstnání, kde nemusejí pracovat v kolektivu nebo kde se s lidmi budou setkávat jen minimálně (např. preference nočních směn). Lidé trpící schizoidní poruchou osobnosti se vyznačují emoční chladností, oploštělou afektivitou, odtažitostí a nezájmem o mezilidské vztahy, a to i rodinné. Charakteristická je i necitlivost pro normy a konvence.

Takoví jedinci spíše upřednostňují fantazijní svět a introspekci před reálnými vztahy (Balon a kol., In Höschl a kol., 2004).

¹⁰ Dříve byla tato porucha nazývána „hysterie“ podle „cestující dělohy“. Časem ale došlo k odstranění spojitosti s ženským pohlavím přejmenováním na „histriónskou“, z řeckého *histrio* = *herec* (Balon a kol., In Höschl a kol., 2004).

Počet pachatelů trpících psychotickou poruchou je poměrně malý, pohybuje se okolo 5%. Tento druh onemocnění se odráží v motivaci pachatele i ve způsobu, jakým trestný čin spáchá. Pachatel jedná přímo pod aktuálním vlivem choroby, většinou na základě bludného přesvědčení. Jeho útok bývá bleskový, často velmi brutální. Charakteristickými znaky je nedostatek plánování během i po spáchání trestného činu a nedostatečné zahlazení stop (Boukalová a kol., 2006). O pachatelích psychotického typu jsme pojednávali v této práci již výše, do této skupiny se také řadí pachatel-vizionář – typ sériového vraha podle R. M. Holmesa a De Burgera.

4.3 Sexuální deviace¹¹

Z terminologického hlediska dochází zvolna k opouštění pojmu deviace a jeho nahrazování slovem parafilie¹², který je zároveň oficiálním termínem používaným v 10. revizi Mezinárodní klasifikaci nemocí. V této práci používám oba pojmy (deviace, parafilie).

Za důležité považuji na tomto místě zdůraznit, že ne každý deviant je delikvent a naopak. Ukazuje se, že pouze malá část sexuálních deviantů je delikventní. Bez zajímavosti nezůstává ani skutečnost, že znásilnění je většinou pácháno muži, kteří žádnou sexuální deviací netrpí. Společensky nebezpečné sexuální odchylky se sice mohou navenek projevit jako sexuální delikt, ale není to v žádném případě pravidlem (Weiss, 2001). K záměně pojmů deviace a delikvence dochází často v americké odborné literatuře, i když oba tyto termíny pojednávají o naprosto rozdílných entitách (Weiss, 2002). U parafilika nacházíme defekt v oblasti sexuální motivace a sexuální socializace (narušený psychosexuální vývoj), zatímco osobnostní vývoj nevykazuje závažnější abnormality. Avšak u nedevariantního jedince páchajícího trestnou činností sexuálně násilného charakteru shledáváme narušení v oblasti osobnostních rysů a působení takových vývojových faktorů, které podporují sociální maladaptaci. Nutnost důsledného rozlišování pojmů deviant-deviace a delikvent-delikvence vyplývá z požadavků forenzně psychologické praxe. A to zejména pro tvorbu znaleckého posudku, kdy je zjišťována míra oslabení ovládacích schopností, popřípadě posuzován návrh ochranné léčby (Weiss, 2001).

¹¹ Setkat se můžeme i s pojmy perverze, aberace, varianty, parafilie (Zvěřina, 2003).

¹² Z řeckého *para* = vedle, *philia* = láska (Weiss, 2002).

ztahují konkrétní popisovanou deviaci k chování pachatele. nikoli předpoklad, že každý deviant je pachatelem trestné činnosti.

Podstatným poznatkem v oblasti sexuálních deviací je zjištění, že základem, který určuje sexuální motivaci, jsou biologické faktory. Důležité je uvědomit si také, že neexistuje kontinuita mezi normou a parafilii - jedinci nejsou „více“ či „méně“ deviantní. A tím nejdůležitějším poznatkem je skutečnost, že „sexuální deviace je celoživotní a trvalou charakteristikou individua“ (Weiss, 2002, s. 16). „Jako sexuální deviace se označují stavy kvalitativně změněné sexuální motivace lidí“ (Zvěřina, 2003, s. 127). „Za normální lze považovat takové konsenzuální (souhlasné) sexuální aktivity, které se odehrávají mezi psychosexuálně a somatosexuálně dostatečně zralými a pokrevně v přímé linii nespřízněnými partnery, a jež nevedou k jejich psychickému nebo tělesnému poškození“ (Weiss, 2002, s. 29).

Parafilie jsou děleny na dvě hlavní skupiny: deviace v aktivitě a deviace v objektu.

Vzhledem k povaze této práce a zejména k její praktické části se budu věnovat pouze deviacím v aktivitě, a to hlavně patologické sexuální agresivitě, agresivnímu sadismu a sadismu. U ostatních se omezím pouze na krátké vysvětlení.

Předchozí zmíněné poruchy považuji za nutné podrobněji zmínit také z toho důvodu, že rozlišování patologických sexuálních agresorů, agresivních sadistů a sadistů je typické pouze pro českou sexuologii. V odborné zahraniční literatuře se setkáváme pouze s pojmem sadismus (a s označením jedince jako *rapist*¹³ nebo *sadist*¹⁴), což působí nemalé potíže v orientaci v dané problematice.

4.3.1 Deviace v aktivitě

Deviacemi v aktivitě označujeme „poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení“ (Weiss, 2002, s. 33). Řadíme sem voyeurismus, exhibicionismus, frotérismus, tušérství, patologickou sexuální agresivitu, agresivní sadismus, sadomasochismus a další poruchy (skatofilie¹⁵, klysmafilie¹⁶ apod.).

První výše uvedená parafilie je ze všech jmenovaných nejméně nebezpečná. Název je odvozen z francouzského *voir* – vidět. Jedinec je vzrušován tím, že sleduje nic netušící

¹³ Doslovně přeloženo, jako „násilník“, „znásilňovač“.

¹⁴ V překladu znamená „sadista“, což je diagnóza, nicméně pokrývající pouze určitou část deviantních pachatelů.

¹⁵ Jedinec získává vzrušení z uskutečňování anonymních telefonátů s erotickým obsahem.

¹⁶ Jedná se o „vaginální nebo anální stimulaci přijímáním klystýru“ (Weiss, 2002, s. 73).

ch aktivitách (při jejich převlékání, masturbaci či souloži out, ukázat – je latinský původ pojmu exhibicionismus. Jedinec dosahuje vzrušení odhalením genitálu před neznámými ženami. Frotérismus je porucha, při níž je vzrušení dosahováno prostřednictvím jakoby náhodného tření erigovaného penisu o tělo neznámé ženy v tlačenicích a ve frontách. Tušér se zase jakoby omylem dotýká intimních míst anonymních žen (Weiss, 2002).

- *Patologická sexuální agresivita*

Cílem patologického sexuálního agresora je překonat odpor oběti a minimalizovat její kooperaci. Patologického sexuálního agresora odrazuje, pokud s ním oběť spolupracuje. Oběť je pachateli obvykle neznámá. Patologický sexuální agresor má sklon k opakování sexuálního násilí podobného charakteru. Svou oběť nemučí a její utrpení neprodlužuje (pokud tak činí, jedná se o pravého sadistu). Chová se jako predátor – oběť pronásleduje, bez bližšího verbálního kontaktování na ni ze zálohy útočí.

Z hlediska výchovného prostředí lze u sexuálních agresorů nalézt defekt v identifikační figuře. Otec je hostilní nebo ve výchově zcela chybí (Brichcín a kol., In Brichcín a kol., 1996).

Většina pachatelů sexuálních agresí je mladší 30 let a k prvním deliktům u nich dochází před 20. rokem věku. V anamnéze pachatelů – patologických sexuálních agresorů – nezdá se nacházíme delikty nesexuálního charakteru (k prvním delikventním aktivitám dochází zpravidla do 20. roku věku pachatele). Nejčastěji je u nich diagnostikována dissociální porucha osobnosti. Patologická sexuální agrese patří k jedněm z nejnebezpečnějších deviací.

- *Agresivní sadismus*

Agresivním sadistům se někdy říká „znehybňovači“, protože ke svému vzrušení potřebují svou oběť učinit nehybnou (obvykle prostřednictvím jejího rdoušení). Důležitou se pro ně stává možnost volné manipulace s obětí. Útok agresivního sadisty je často bleskový a brutální. Oběť je pachateli obvykle neznámá.

J. Zvěřina uvádí, že se stále zvyšuje množství případů, kdy pachatel překonává odpor oběti alkoholem, popřípadě se současným podáním sedativ (Zvěřina, 1992).

U agresivních sadistů nalézáme trofejní chování – někteří z nich po činu odřezávají z těla oběti určité části, s kterými později manipulují při masturbaci, nebo je i pojídají¹⁷.

¹⁷ Nekrofilní sadismus.

ni často objevuje i méně závažná trestná činnost (pokus o pozice genitálu apod.). Pachatel svou oběť nenechává přežít, jelikož její usmrcení je nejlepším způsobem znehybnění. Do kategorie agresivního sadismu proto patří většina sériových sexuálních vrahů.

- *Sadismus*¹⁸

Sadista je vzrušován uplatňováním dominance a naprosté kontroly oběti a jejím fyzickým a duševním trýzněním. Ke svému uspokojení potřebuje mít pocit, že je oběť plně v jeho moci. Často oddaluje své vyvrcholení, aby prodlužoval utrpení oběti (Brichcín, In Höschl a kol., 2004). Způsobování bolesti není tím hlavním, co sadistu vzrušuje, důležitá je zejména jeho dominance a možnost oběť ponižovat, získat nad ní kontrolu (Dietz et al., 1990). Pokud dochází ke způsobování bolesti oběti, pak je tato bolest instrumentální a jejím cílem je přinést pachateli pocit nadvlády. Esenciální je z oběti učinit bezbrannou bytost, podrobit si ji a stát se tak v tomto smyslu „všemohoucím“, který má v rukou život a smrt oběti (Schlesinger, 2004).

5. Motivace

Psychologie je vymezována jako věda o chování a prožívání. Chování je určováno souborem vnitřních a vnějších činitelů. Jako vnitřní chápeme ty činitele, které souvisejí s osobností jedince, s jeho zkušenostmi, postoji, očekáváním. Mezi vnější řadíme chování okolí, podmínky prostředí a situací v širším slova smyslu.

Bezprostřední determinantou chování je motivace¹⁹, která je složená z potřeb (motivy vnitřní) a pobídek (motivy vnější). Motiv nemusí být vždy vědomý a dobře formulovatelný. Motivem může být vše, co jedince pohání k činnosti, určuje její směr a cíl (Grebeň, 1992). Specifickému motivu – potřebě – odpovídá hodnota (Netík a kol., 1997a). „Hodnotami se obvykle rozumí ty vlastnosti předmětů a jevů, kterými je dán jejich význam pro toho, kdo jejich významovost posuzuje (hodnotí)“ (Mikšík, 2003, s. 73). Mezi motivem a hodnotou nemusí být vždy přímý vztah. Jako příklad této skutečnosti uvádí Netík a kol. krádež spodního prádla fetišistou. Zde motivem krádeže není se obohatit, ale jiná potřeba, nevědomá, dominantní (Netík a kol., 1997a).

¹⁸ Název získal podle francouzského spisovatele markýze A. de Sade, autora knih *Justine a Juliette*. Termín sadismus do odborné literatury uvedl Kraft-Ebing ve své knize *Psychopathia Sexualis* (Weiss, 2002).

¹⁹ Odvozeno z lat. moveo = hýbám.

liní dění, které v daném okamžiku probíhá nebo v minulosti již
umožňuje pochopit způsob chování jedince. Motivace plní tři
důležité funkce – vzbuzuje chování a aktivuje organismus; udržuje chování, dokud není
dosaženo cíle; zaměřuje chování, čili udržuje jeho směr (Nakonečný, 1997).

B. Turvey pojímá motivy jako emocionální, psychologické nebo materiální potřeby,
které jsou uspokojovány skrze konkrétní jednání člověka. Záměr autor pojímá jako namíření,
které udržuje dané chování ve směru žádoucího cíle. Motiv je tedy v tomto smyslu obecná
potřeba a záměr je jejím specifickým plánem nebo cílem (Turvey, 2001).

Charakteristickým rysem cílevědomého chování je jeho regulace prostřednictvím
zpětnovazebných mechanismů. Na jejich základě dochází k porovnávání dílčích i celkových
výsledků chování s plánem. Dalšími kroky pak může být pokračování, přerušení či úprava
chování a změna plánu. Řízení kriminálního chování probíhá v podstatě stejně. Nejprve je
vytvořena představa o cíli, o průběhu chování a jeho okolnostech. Následuje zformování plánu
a započetí jeho realizace. Chování je regulováno mechanismy zpětné vazby, na jejichž základě
dochází i ke zpřesňování jednotlivých kroků (Netík a kol., 1997a).

5.1 Motivace trestných činů a kriminální agrese

Odhalení motivace trestného činu dokresluje jeho subjektivní pozadí. Usiluje se o
nalezení odpovědi na otázku, proč pachatel konkrétní delikt spáchal, co jím sledoval, o co
usiloval. Neexistují nemotivované delikty, ale jsou zločiny, u nichž je motivace nejasná či
neznámá. Proto je třeba se touto problematikou zabývat, nejen za účelem získání poznatků o
motivaci konkrétního pachatele ke spáchání trestného činu potřebných k vytvoření
psychologického profilu pachatele a poznání jeho osobnosti, ale také s cílem získat informace k
sestavení širšího teoretického zázemí o motivaci ke kriminálnímu jednání (Čírtková, 1998).

Ukazuje se, že pachatelé mívají pohnutky zformovány způsobem, který odpovídá
běžným motivačním dispozicím. To znamená, že v podstatě každá pohnutka může za určitých
okolností působit jako kriminogenní (např. potřeba uznání). Žádný „kriminální pud“, který by
jako samostatně působící motiv popoháněl ke kriminální činnosti, zřejmě neexistuje. Pachatelé
tedy nemají žádné specifické motivy, které by je odlišovaly od ostatních jedinců-nepachatelů.

Ovšem následující body můžeme považovat za charakteristické pro kriminální činnost:

- Bezprostřednost uspokojení potřeb, označována jako nezdrženlivost.
- Vynechání těch fází rozhodovacího procesu, během kterých dochází k tvorbě rozhodnutí,
přičemž některé motivy převládnu, jiné jsou potlačeny. To je patrné zejména u
impulzivních deliktů. Dále pak pozměněné motivační pochody vycházející

(vnitřní zábrany nefungují) a neutralizace důsledků jednání
utí oběti, apod.).

- Subjektivizace morálních a právních norem (Čírtková, Červinka, 1994).

V kontextu forenzní psychologie se analýza motivace trestných činů opírá o teoretický motivační model, kterým může být například zjednodušené Madsenovo schéma: Oblast vnějších stimulů zahrnuje okolnosti, které předcházely kriminálnímu chování, a to bezprostředně i dlouhodobě, dále pak specifické determinanty chování vyvolané situací před a během páchaní deliktu. Sféra vnitřních determinant zahrnuje pachatelovu osobnost, její typickou strukturu, eventuálně i poruchy, způsoby řešení zátěžových situací, emocionalitu, charakteristické vzorce chování atp. Důležitou složkou je také stimulace ze samotného organismu, kam bychom mohli zařadit stavy napětí, zvýšenou aktivaci, frustraci primárních potřeb a další stimuly. Podněty z vnějšího a vnitřního prostředí spolu interagují, navzájem se ovlivňují a modifikují, což má výrazný vliv na výsledné chování jedince (Netík a kol., 1997a). Podle Madsena jsou tedy motivací „všechny proměnné, které aktivují, udržují a usměrňují chování“ (Madsen, 1972, s. 53).

Mezi základní motivy ke spáchání trestného činu podle B. Turveye patří:

- Pomsta (zlost, vztek)
- Roztržka, svár, spor
- Žárlivost
- Zisk
- Sexuální uspokojení
- Sebeobrana (Turvey, 2001).

V rámci kriminální praxe je rozlišováno tzv. řízené, programované kriminální chování, pro které je charakteristická příprava (nástrojů, situace, místa činu, typování oběti) a tzv. reaktivní, neprogramované kriminální chování, které nebývá připravované. V rámci takového typu chování dochází k tzv. situačním deliktům, to znamená trestným činům, v jejichž spáchání hraje dominantní roli vhodná situace. Tento typ kriminálního chování často probíhá v prudkém afektu a bývá pro něj charakteristická malá či zcela chybějící účast zpětnovazebných mechanismů na jeho řízení. Často se jedná o brutální útoky na oběť s přebytným počtem ran na jejím těle, obvykle situovaných do míst, jejichž poranění bezprostředně neohrožují život oběti. Jiným příkladem jsou tzv. zakrývací vraždy, k nimž

činu přistižen. Roli taktéž hraje časový stres a strach pachatele

Termínem v této souvislosti často používaným je kriminální agrese, což je „takové užití fyzické síly, její hrozby či jiného verbálního útoku (pomluvy, urážky), s cílem poškodit objekt činnosti či zabránit jeho útočnému chování, ohrožující nebo porušující zájmy chráněné trestním zákonem.“ (Netík a kol., 1997a, s. 57). Kriminální agrese může tedy být útočná i obranná. V prvním případě se jedná o spojení agrese se zlobným afektem, v případě defenzivní agrese lze vidět souvislost se strachem, což je patrné zejména u již zmíněných tzv. zakrývacích vražd, které jsou motivovány hlavně obavou z odhalení.

Agrese ofenzivní (lze se setkat také s pojmem chladná agrese) slouží jako prostředek k dosažení určitého cíle a je podmíněna převážně osobnostně. Chování bývá plánovité, řízené, bez výrazného emočního doprovodu. Delikt pachatel připravuje, mimo jiné i tím, že vytváří vhodnou situaci pro jeho spáchání. Osobnost pachatele je v tomto případě charakteristická egocentričností, bezohledností, nezdrženlivostí, extravertovaností s vysokou sebedůvěrou, dále pak sklonem k porušování pravidel a norem, slabou schopností soucitu a empatie, slabou citovou vazbou na okolí. V pozadí mnohdy můžeme vyčíst sociální patologii v rodině, zvláště pak selhávání otce, či identifikaci s nevhodným, agresivním vzorem a také posilování dětských agresivních projevů. Jsou však známy i případy druhého typu „chladného“ agresivního pachatele, který je v podstatě opakem výše zmíněných charakteristik – takový pachatel bývá inhibovaný, má nízkou sebedůvěru a snaží se vlastní emoce ovládat. Do této kategorie patří řada pachatelů (s vcelku bezporuchovou anamnézou), jejichž kriminální chování je motivováno sexuálně.

Opakem chladné agrese je tzv. afektivní agrese vznikající v průběhu konfliktní interakce s obětí. Jedná se o situačně podmíněnou agresi, která je provázena silným emocionálním vzrušením. V osobnosti takového pachatele můžeme nalézt afektivní labilitu, explozivitu, poruchy regulace chování, narůstající neurotizaci osobnosti, velké vnitřní napětí, specifickou vazbu na oběť, nízkou sebedůvěru. Chování je neřízené, neplánovité, spíše reaktivní povahy a jeho cílem je samotná agrese. V pozadí afektivní agrese se uplatňuje nedůsledná výchova v rodině, nedostatečná kontrola dětských agresivních projevů, emoční deprivace a poruchy osobnostního systému regulace chování (Netík a kol., 1997a).

Dalším důležitým hodnoticím momentem při rozboru kriminální agrese je brutalita spáchaného trestného činu. Pojem brutalita se vyjadřuje nepřiměřená agrese, která obsahuje prvky týrání oběti. R. Grumlík a F. Uhlíř definují brutalitu jako „nápadnou surovost v provedení činu s bezohledností, mučivý způsob agrese a ubíjení oběti s nápadnější devastací jejího těla“ (Grumlík, Uhlíř, 1992, s. 64). Takový způsob provedení kriminálního činu většinou

jeho pozadí stojí pachatel s narušenou strukturou a dynamikou agrese je amok²⁰. Jedná se o pojem, který je často skloňovaný ve spojitosti s případy tzv. šílených střelců²¹.

6. Modus operandi a podpis pachatele

6.1 Modus operandi

Modus operandi (dále jen MO)²² je latinský termín, který se vztahuje k metodě prováděné operace. Odkazuje na způsob, jakým je trestný čin spáchán. Zahrnuje aktivity, procedury a techniky, které pachateli pomáhají dovršit trestný čin. MO každého pachatele je založen na učení, může se tedy vyvíjet či proměňovat s tím, jak se pachatel stává zkušenějším a sebejistějším. Pachatel ale naopak může pod vlivem svého sebevědomí být stále méně opatrný, čímž se jeho MO taktéž mění. V každém případě je MO ve své podstatě účelný, protože zahrnuje jeden nebo všechny ze tří následujících hlavních záměrů:

- chrání pachatelovu identitu (např. použití masky během loupežného přepadení, zakrytí očí oběti během znásilnění, nošení rukavic během vloupání, zabití svědka, apod.)
- vede k úspěšnému završení kriminálního činu (např. užití roubíku k umlčení oběti, užití zbraně ke kontrole oběti, zhotovení seznamu potenciálních obětí včetně informací o nich, apod.)
- usnadňuje únik pachatele z místa činu (použití kradeného vozidla během páchání trestného činu, jeho ukrytí po dokončení zločinu, apod.)

Pachatelův MO, který je v podstatě metodou užitou k vykonání trestného činu, není to samé, jako pachatelův motiv, jenž je důvodem ke spáchání tohoto činu. Motiv útočníka je naznačován jeho podpisovým chováním, které uspokojuje pachatelovy emocionální a psychické potřeby.

²⁰ Odvozeno z malajštiny, znamená „odevzdat v boji i to poslední“. Jeho prapůvodem je indické slovo *amuco*, které označovalo bojovníka zasvěceného smrti. První zmínky o amoku pocházejí z Dálného východu od cestovatelů z 16. století, kteří popisovali zvláštní chování malajských bojovníků. Ti se s pokřikem „amok“ a bez ohledu na vlastní přežití vrhali do řad nepřátel. Amok se však v současných podmínkách proměňuje, ztrácí nádech hrdinství a dnes je vnímán spíše jako projev duševní patologie (Čírtková, 2007b).

²¹ Pro šílené střelce zatím psychologie nemá odborný výraz. V neoborném, běžném jazyce jsou šílenými střelci označováni masoví vrazi, kteří k usmrcení používají střelnou zbraň.

²² Prvním, kdo užil pojem MO v policejních operacích, byl major L. W. Atcherley, vrchní konstábl West Ridingského policejního sboru v Yorkshiru v Anglii (Schlesinger, 2000).

tych činů mají stejné příležitosti k učení jako ostatní populace. Vybavování svého MO získávají z odborných i neodborných časopisů, z učebnic, z detektivních románů a jiné beletrie a v současné době hlavně z internetu. Důležitým zjištěním je pro profilujícího psychologa skutečnost, že neznámý pachatel disponuje škálou určitých dovedností, někdy až odborného rázu. Taková informace může mít přímý vliv na zúžení záběru vyšetřování (např. zaměření se pouze na určitý okruh povolání, které vyžaduje znalosti a dovednosti, jež pachatel prokázal na místě činu).

Konkrétní podoba MO představuje pro pachatele (větší či menší) riziko, ať již z pohledu dosažení pro pachatele žádoucího cíle, zmatení vyšetřování či vyhnutí se detekci ze strany policie. O nízkém riziku MO mluvíme v případě pachatele, který věnuje mnoho času pečlivému rozplánování budoucí akce a vybírá si většinou takové oběti, které buď nikdo nebude postrádat a pokud ano, páchá trestný čin tak, aby se zdálo, že se tato osoba stala obětí nehody. Nízké riziko pro pachatele představují i takové incidenty, nad nimiž má pachatel kontrolu nebo kde je malá pravděpodobnost, že bude útočník odhalen či později identifikován. Příkladem mohou být činy odehrávající se na tmavých nebo málo osvětlených odlehlých místech vzdálených od pachatelova bydliště, v časných ranních hodinách nebo naopak v pozdních večerních, kdy je kolem místa činu velmi nízký výskyt potenciálních svědků. Charakteristickým znakem je také dostupnost obětí (prostitutky, stopařky apod.).

Naopak vysoce rizikový MO je znatelný u pachatelů, kteří se příliš nezabývají plánováním trestného činu, ani přípravnými akcemi před činem, během jeho páchaní ani po deliktu. Za oběti si také tyto pachatele vybírají osoby, které budou téměř ihned postrádány, po nichž bude vyhlášeno pátrání, popřípadě jedince, kteří jsou svým okolím dobře „monitorováni“. Jedná se o případy, které jsou spáchány během dne na relativně rušných místech s velkým počtem svědků události, popřípadě na místech, jež jsou monitorovány bezpečnostními systémy. Lze sem zahrnout i takové případy, kdy pachatel nechá (úmyslně i neúmyslně) svou oběť přežít a ukáže jí svou tvář nebo případy, v nichž je obětí pachateli známá osoba, s níž pak může být útočník dáván do spojitosti a stát se tak hlavním podezřelým. Pro pachatele tedy takové situace představují vysoké riziko, že bude v budoucnu odhalen a identifikován.

Může se stát, že MO zůstává konzistentní. Praxe však ukazuje opak. MO je spíše dynamický a tvárný, vyvíjí se a mění v průběhu času, zejména vlivem zkušeností, které pachatel získává s každým dalším spáchaným trestným činem. Například zloděj bude vylepšovat techniky, jak se nejlépe vloupat do domu, aby snížil riziko odhalení. Zkušenosti a sebedůvěra reorganizuje jeho MO. Reakce oběti během útoku také mohou významně přispět k rozvoji pachatelova MO. Pokud má například útočník, který své oběti znásilňuje, problémy

, modifikuje MO tak, aby tento odpor snížil. Přináší si tedy zranění oběti, popřípadě použije zbraň, anebo je jeho útok velice rychlý. Pokud jsou veškeré tyto prostředky neefektivní, sahá pachatel ještě k většímu násilí, popřípadě oběť ihned zabíjí (Douglas et al., 1997). Další prostředky použité ke snížení rizika odhalení se týkají jak vlastního vzhledu pachatele, tak i výběru místa činu a samotné oběti. Pachatel může měnit svůj vzhled používáním masek a převleků, pozměňovat hlas, často se setkáme s tím, že své oběti zakryl oči nebo že při sexuálním aktu použil prezervativ, aby na místě činu nezanechal svou biologickou stopu. Může použít rukavice, čímž opět sníží riziko identifikace. Jiným způsobem je zapálení místa činu nebo těla oběti (Turvey, 2001).

6.2 Podpis pachatele

Někteří pachatelé závažných trestných činů za sebou zanechávají „podpis“. Něco, co se v dalších kriminálních činech spáchaných stejným pachatelem, může opakovat. Většina pachatelů rozvíjí trestný čin nejprve ve svých fantaziích a prostřednictvím denního snění. Tím, jak se tyto fantazie vyvíjejí, stoupá i touha nějak je vyjádřit. Někdy ale „pouhé“ spáchání trestného činu pachatelovy potřeby nenaplní a k uspokojení dochází až ve chvíli, kdy vykoná nějaký rituál. Pokud ho provede na místě činu, zanechává za sebou svůj podpis. Ten se většinou projevuje zvláštními charakteristikami místa činu. Jádru rituálu se nemění, měnit se však mohou aspekty pachatelova podpisu (například použití stále většího násilí na oběti). Podpis pachatele se nemusí vyskytovat v každém jím spáchaném činu - důvodem může být jeho přerušování, neočekávaná reakce oběti, apod. (Douglas et al., 1997).

Podpisem pachatele tedy rozumíme chování, které vede k uspokojení psychologických a zejména emocionálních potřeb a je jakýmsi tématem kriminálního činu. K podpisovému chování patří takové úkony vykonané pachatelem, které nejsou bezpodmínečně nutné k tomu, aby byl trestný čin dokonán, ale naznačují psychologické a emocionální potřeby pachatele. J. Douglas doplňuje, že pachatel do scény deliktu vkládá intimní význam polohováním těla, zraněním, ponechanými věcmi nebo jinými symbolickými projevy na místě. Podpis zůstává konstantní a pramení z pachatelových fantazií a liší se od způsobu provedení (MO), který se naopak může měnit v souvislosti s tím, jak se pachatel učí a zdokonaluje své metody únosu a zabíjení (Douglas et al., 1997).

Již z uvedeného vyplývá, že pro profilujícího psychologa je obtížné rozlišovat mezi MO a podpisovým chováním. Problém totiž tkví v tom, že obojí může být uspokojováno tímtéž chováním. Například v případě jednoho pachatele může být akt skrytí tváře oběti během jejího znásilnění součástí psychologické potřeby – usnadňuje pachateli popustit uzdu fantazie, že

ým. Zde by se tedy jednalo o podpisové chování pachatele. Jiný proto, aby snížil riziko, že bude obětí později identifikován. Takové chování by mohlo být považováno za součást pachatelova MO. A nakonec - u dalšího pachatele stejný akt uspokojuje obě výše uvedené potřeby, to znamená, že se jedná jak o pachatelův MO, tak i o jeho podpis.

MO hraje důležitou roli ve snaze vyšetřovatelů propojit či dát do souvislosti několik případů. Jelikož se MO během kriminální kariéry pachatele modifikuje, je třeba brát v úvahu, že způsob spáchání prvních činů se může lišit od způsobu, jakým byly spáchány pozdější trestné činy. Taktéž může docházet ke změně vykonávání rituálu, téma však většinou zůstává stejné. Měnit se může také typ oběti. Fyzické podobnosti mezi oběťmi jednotlivých trestných činů spáchaných jedním pachatelem často pro útočníka nebývají důležité, zvláště pak jedná-li se o činy, které jsou motivovány vztekem. V tomto případě pachatel vyjadřuje svůj vztek prostřednictvím rituálů, nikoli útočením na oběť, která je nositelkou specifických charakteristik či rysů (Douglas et al., 1997).

Všichni pachatelé trestných činů nejsou stejné osobnosti. Mají rozdílnou minulost, jiné potřeby, každý z nich má rád něco jiného. Proto, jak již bylo naznačeno výše, shodné chování za stejných okolností je u různých pachatelů motivováno jiným způsobem a rozdílným způsobem jsou tyto motivy také vyjevovány. Způsob páchaní trestného činu je dynamickou složkou deliktu a lze jej definovat jako „systém vzájemně spojených úkonů, které se uskutečňují s cílem přípravy, spáchání a utajení trestného činu a které jsou podmíněné komplexem objektivních a subjektivních faktorů svázaných jediným trestným úmyslem“ (Hejda a kol., 2003, s. 14). K objektivním faktorům řadíme předmět trestného útoku, vztah mezi tímto objektem a pachatelem, podmínky spáchání trestného činu a jeho utajení, tedy čas a prostředky. Subjektivní faktory mají vliv na formování a volbu způsobu spáchání trestného činu. Patří k nim motiv a cíl spáchání kriminálního činu, vlastnosti osobnosti, zvyky a další charakteristické zvláštnosti (Hejda a kol., 2003).

7. Místo činu

Místo činu je definováno jako prostor, kde se odehrál trestný čin. Nemusí se však vždy jednat o jediné místo, mnoho násilných trestných činů zahrnuje více odlišných kriminálních scén. Například B. Turvey uvádí primární a sekundární místo činu. Primární kriminální scénou je místo, kde dochází k prvnímu kontaktu mezi pachatelem a jeho obětí. Autor zdůrazňuje, že se na tomto místě obvykle odehraje většina ze scénáře trestného činu, a proto zde také pachatel s obětí stráví nejvíce času. Sekundárním místem činu označuje scénu, kde stále ještě

...kem a jeho obětí a někdy je to zároveň místo, kde pachatel
...í těla se však od sekundárního místa činu může lišit, máme tu
tedy další možné místo deliktu (Turvey, 2001). R. M. Holmes odlišuje celkem pět různých scén
deliktu – místo setkání, místo útoku, hlavní místo činu, místo ukrytí těla oběti a místo ukrytí
vozidla či přepravního prostředku (Holmes, Holmes, 1996).

Vzhledem ke skutečnosti, že mnohdy existuje více jednotlivých lokalit, které s daným
kriminálním činem souvisejí, užíváme spíše než termín místo činu sousloví scéna deliktu. Tou
rozumíme „uspořádání místa činu, event. místa nálezu oběti (pokud se liší), včetně těla oběti“
(Netík a kol., 1997b).

V této práci užívám oba termíny střídavě.

Místo činu nabízí profilujícímu psychologovi mnoho otázek. Zodpoví-li je, může získat
cenné informace o samotném neznámém pachateli. Důležité je uvědomit si, nakolik je místo,
kde došlo k usmrcení oběti či nalezení jejího těla, frekventované, zda existovalo reálné riziko,
že bude útočník někým vyrušen. Jaké měl pachatel možnosti se na toto místo dostat, zda musel
použít vlastní vozidlo, či využil služeb hromadné dopravy, nebo musel jít pěšky. Proč si
pachatel vybral zrovna tuto lokalitu - je to z důvodů snadné únikové cesty či se jedná o místo,
které je případným svědkům skryté?

Pachatel obvykle útočí na místech, kde je oběť snadno napadnutelná (autobusové
zastávky, místa v okolí bydliště oběti apod.), na místech, kde se sám pachatel cítí dobře
(hřbitov, les apod.) a bezpečně (výtah, sklep apod.), má k nim emocionální vztah (například
z důvodu, že na nich byl již dříve) nebo jimi jen projíždí či v jejich okolí žije.

Podstoupil-li pachatel velké riziko (např. napadl-li oběť v pravé poledne na rušné ulici),
pak to může být z následujících důvodů:

- Pachatel si je jist, že nebude podezírán.
- Jde o pachatele, který vyhledává větší vzrušení, chce provokovat policii i veřejnost.
- Jde o impulzivního pachatele, který náhodně spatřil oběť svých fantazií (Čírtková, 1998).

7.1 Struktura místa činu

S již dříve uvedenou typologií rozlišující pachatele na základě organizovanosti
koresponduje typologie místa činu, která je založena na stejném principu. Mluvíme o
organizovaném a dezorganizovaném místě deliktu, z čehož můžeme usuzovat i na podobné
charakteristiky pachatele.

ní scéna především poukazuje na to, že pachatel celý čin sám ukazuje, čímž je jasným ukazatelem toho, že daný trestný čin spáchal organizovaný typ pachatele, bývá existence většího počtu míst činu v jednom deliktu.

Dezorganizované místo činu indikuje spontaneitu bez naplánování, obvyklé je, že místo činu je zároveň i místem nalezení těla oběti. Vyšetřovatelé obvykle evidují větší množství stop zanechaných pachatelem.

Smíšená scéna deliktu obsahuje znaky obou výše popsaných míst činu, tedy jak organizované, tak i dezorganizované. Důvody mohou být následující: může se jednat o dva pachatele, z nichž jeden je organizovaný a druhý dezorganizovaný, nebo může jít o jednoho pachatele, který byl původně organizovaný, vše naplánoval, ale v průběhu páchaní trestného činu se podmínky změnily, došlo k nepředvídatelnému vývoji události a pachatel náhle změnil strategii (Turvey, 2001). Na vztah typu pachatele (podle organizovanosti) k různým aspektům trestného činu odkazuje následující tabulka (Tabulka 4).

TYP PACHATELE	DELIKT	OBĚŤ	KONVERZACE	TĚLO OBĚTI	ZBRAŇ
ORGANIZOVANÝ	plánovaný, místo činu je organizované, kontrolované s minimem stop	pachateli neznámá, před usmrcením oběti bývá pachatel výrazně agresivní	zpravidla předchází vlastnímu útoku, konverzaci má pachatel pod kontrolou	z místa usmrcení je pachatelem zpravidla transportováno jinač a tam ukryto	pokud byla použita, odnáší si ji pachatel z místa činu s sebou, popřípadě ji někde ukryje
DEZORGANIZOVANÝ	spontánní, scéna deliktu je ledabylá, náhodná a chaotická, velké množství stop	pachateli známá alespoň "od vidění", útok je náhlý a neočekávaný, po usmrcení oběti obvykle sexuální aktivity s tělem	naprosto minimální, útok je bleskový	ponecháno na místě usmrcení, netransportováno, sexuální aktivity po usmrcení oběti	pokud byla použita, ponechává ji pachatel na místě činu

(Tabulka 4 - Organizovanost a dezorganizovanost v různých kontextech)

„Inscenací rozumíme vědomé jednání pachatele, které zasahuje do důkazní situace, vzniklé v důsledku spáchaného skutku, s cílem zakrýt pravý stav a vzbudit nesprávnou představu o průběhu vyšetřovaného skutku, o osobě, která ho spáchala a o motivech jeho spáchání“ (Straus a kol., 2008, s. 92).

Pojem inscenování však neoznačuje pouze ty aktivity, které musí nutně činit sám pachatel, scénu deliktu mohou totiž pozměňovat i jiné osoby. Důvodem k takovému počínání je chránit oběť či její rodinu (nejčastěji v případech znásilnění a zabití oběti nebo u usmrcení jedince v průběhu autoerotických aktivit).

Je-li původcem inscenace pachatel, snaží se těmito aktivitami od sebe odvést pozornost a odvrátit vyšetřování jiným směrem. V profilování je inscenování vnímáno jako odkaz na organizovaného pachatele (Čírtková, 2007a).

Vyšetřovatel by také měl umět rozlišit, zda místo činu je skutečně dezorganizované nebo zda jej pachatel inscenoval tak, aby vypadalo nedbalé a nahodilé. Toto určení nejenže pomůže zaměřit analýzu na skutečnou motivaci, nýbrž i usnadní tvorbu profilu pachatele. Rozpoznání inscenace může být obtížné. Vyšetřovatel musí pečlivě prozkoumat všechny faktory zločinu, aby zjistil, zda existuje důvod k názoru, že byl zinscenován. Pachatel, který inscenuje místo činu totiž obvykle učiní nějaké chyby, protože jej vytváří tak, jak si myslí, že by mělo vypadat (Douglas et al., 1997).

J. Straus se svými kolegy představuje některé typy inscenování:

- *Inscenace náhlé, nenásilné smrti*

Jde o předstírání smrti vzniklé v důsledku přirozených příčin nebo stářím. Samo provedení vraždy nesmí na těle oběti zanechat zjevné stopy násilí, obvykle je k usmrcení používán jed v malých dávkách.

- *Inscenace nešťastné náhody*

Má ukazovat na neopatrnost oběti (pád ze schodů, stromu, usmrcení elektrickým proudem). Jindy pachatel usiluje alespoň o to, aby jeho čin byl posuzován jako nedbalostní (dopravní nehoda, zastřelení při čištění zbraně apod.).

- *Inscenace nutné obrany*

Pachatel tak „předstírá napadení a vlastní obranu proti útoku osoby, kterou usmrtil“ (Straus a kol., 2008, s. 93).

- *Inscenace sebevraždy*

Nejčastěji se jedná o předstírání oběšení, udušení a utopení oběti, která byla pachatelem zardoušena (Straus a kol., 2008).

pachatelů závažných trestných činů

Podle výzkumného šetření K. Netíka a kol. se scéna deliktu nachází zpravidla v blízkosti místa pachatelova bydliště a ve většině případů (85%)²³ je místo činu identické s místem nálezů oběti. Převládají přitom dva způsoby nakládání s tělem oběti – ponechání na místě bez další manipulace nebo jeho ukrytí.

Mobilita českých pachatelů je tedy oproti těm americkým relativně nízká. Podle nepublikovaného výzkumného šetření realizovaného K. Netíkem a jeho spolupracovníky bývají oběti napadány na místech s vysokým rizikem vyrušení (na veřejných místech, v domě oběti, na silnici apod.). To může ukazovat na pachatelovu potřebu velkého vzrušení, na silnou motivaci ke spáchání daného trestného činu, popřípadě naznačuje i emocionální nezralost pachatele. Místo činu bývá spíše neuspořádané a bez známek většího plánování. Vzhledem k americké typologii bychom mohli říci, že mezi českými pachateli sexuálně motivovaných vražd převládají psychicky dezorganizovaní jedinci.

Místem setkání (prvního kontaktu) pachatele s obětí bývají veřejná prostranství, společenské prostory či prostředky městské hromadné dopravy. Pokud je toto místo zároveň místem útoku, můžeme jednání pachatele označit za vysoce rizikové, a to opět z důvodu silné motivace ke spáchání zločinu, emocionální nezralosti pachatele či jeho potřebou silného vzrušení. Výzkum dále ukázal, že ve většině případů (62%) pachatel navázal s obětí verbální kontakt ještě před útokem, přičemž volil spíše zdvořilý tón, popřípadě se snažil o manipulativní komunikaci (např. se vydával za opraváře, plynaře apod. čili využíval lsti). K přímému útoku bez předchozí komunikace došlo ve 25 případech (35%). Absence verbálního kontaktu před samotným útokem ukazuje na dezorganizovaného pachatele, který nekomunikuje, protože si není jistý v kontaktech s možnými sexuálními partnerkami, má obavy ze selhání, anebo náhlý útok figuruje v jeho fantazijních představách. Naopak organizovaný pachatel zpravidla svou oběť verbálně kontaktuje a vzájemnou komunikaci mívá pod kontrolou.

Oběti českých sexuálních vrahů bývají ještě před usmrcením nějakým způsobem trýzněny či zraňovány. Stejně tak usmrcení předchází sexuální aktivity pachatele. Co se týká zacházení s tělem oběti po její smrti, zaznamenáváme i u českých pachatelů některé formy manipulace s genitáliemi oběti (ve smyslu jejich odřezávání či totální destrukce). Takového počínání naznačuje přítomnost zlobného afektu, popřípadě je rituálním odehráním

²³ Soubor byl tvořen 60 sexuálními vrahy, z toho bylo 59 mužů a 1 žena. Tito pachatelé zavraždili anebo se pokusili zavraždit celkem 71 osob, z toho 4 muže a 67 žen. Jednalo se o delikty, které byly spáchány během 15 let na území ČR. Výzkum probíhal v letech 1995-1997 (Netík a kol., 1997b).

la (často genitálie či prsní bradavky) si pachatel může odnášet
masturbaci (nebo i bez ní) připomněl průběh spáchání deliktu.

Zohavením genitálu pachatel oběť také desexualizuje.

Český sexuální vrah se obvykle nesnaží po deliktu zahlazovat stopy. Pokud už tak učiní, pak pouze v podobě ukrytí těla. Co se týká návratu na místo činu, čili aktu, který bývá pachatelům závažných trestných činů literaturou hojně připisován, nebylo toto počínání u českých pachatelů potvrzeno. V již zmíněném výzkumném souboru se návrat na místo činu vyskytl vzácně, a to pouze v 8% případů. Motivace k tomuto počínání však byla jen snaha přesvědčit se, že oběť útok nepřežila, popřípadě odnést z místa činu věci, které by pachatele mohly identifikovat.

Změna životního stylu se u českých delikventů – alespoň pokud jde o profesi a bydliště – neukázala. Stejně tak sledování případu v médiích a „napomáhání“ při vyšetřování není u českých pachatelů obvyklé (Netík a kol., 1997b).

Typickou sekvenci jednotlivých kroků sexuálně vražedného chování českých pachatelů naznačuje Schéma 2. Obvyklý sled kroků u náhlých deliktů, kde chybí předchozí verbální kontaktování oběti, ukazuje Schéma 3.

(Schéma 2 – Typická sekvence kroků sexuálně vražedného chování českých pachatelů)

(Schéma 3 – Typická sekvence kroků u deliktů bez předchozího verbálního kontaktování oběti)

1. Znásilnění

Sexuální chování je ve všech kulturách podřizováno určitým obecně uznávaným mravním a právním normám. Znásilnění je v naší společnosti považováno za jeden z nejvíce opovržených činů, jaké lze na druhém člověku spáchat. Je tedy logické, že v lidech vzbuzuje takové pocity, jako je strach, odpor a hrůza, a že je voláno po dopadení pachatele. A také z tohoto důvodu je znásilnění (spolu s vraždou) druhem trestného činu, u kterého je vytvářen profil neznámého pachatele.

Obecný pojem „znásilnění“ neoznačuje specifické chování, nýbrž je trestnou klasifikací, která reprezentuje varietu chování pachatele, které vede k uspokojení jeho potřeb (motivován je těmito svými potřebami, znásilnění není motiv sám o sobě). B. Turvey za znásilnění považuje takové činy, jako je násilná penetrace (vaginy, úst, rekta oběti) cizím předmětem, penisem, prstem (Turvey, 2001).

Podle vztahu pachatele a oběti a podle způsobu spáchání trestného činu znásilnění, lze rozlišit znásilnění socializovaná a nesocializovaná. K prvnímu uvedenému se zpravidla zařazují delikty páchané příležitostně (oslavy, služební cesty, apod.). Pachatel a oběť se vzájemně znají, obvykle bývají pod vlivem alkoholu, který uvolňuje za jiných okolností kontrolované chování a tím přispívá ke vzniku kritické situace. U tohoto typu deliktů se vyskytují i znásilnění partnerek, manželek. Nezřídka se sem řadí také falešná obvinění.

U tzv. nesocializovaných znásilnění bývá oběť pachateli před činem neznámá, zpravidla ke spáchání trestného činu nijak nepřispívá (pomineme-li skutečnost, že se vyskytla v nevhodnou dobu na nevhodném místě). Nesocializované znásilnění se, na rozdíl od prvního typu, vyznačuje vysokou mírou použitého násilí.

Oběťmi trestného činu znásilnění jsou nejčastěji ženy ve věku 16-24 let (Holmes, Holmes, 1996).

Přesné údaje o počtu znásilnění není možné získat, protože v mnohých případech nedojde ani k jeho ohlášení. Manželé Holmesovi uvádějí, že je ohlašováno méně než 10 % případů všech znásilnění. Důvodem mohou být pocity studu oběti, strach, že jí nikdo neuvěří, obavy z výsledku a vyšetření, z odplaty ze strany pachatele atp. (Holmes, Holmes, 1996). Neméně závažným důvodem k neohlášení trestného činu znásilnění bývá stigma, status znásilněné osoby. Někdy se lze stále ještě setkat s tvrzeními, že si oběť za napadení mohla

chtěla být (ať již vědomě nebo nevědomě) k pohlavnímu styku
ovala (Gödtel, 1992).

1.1 Charakteristiky pachatele

U mravnostních trestných činů jsou pachatelé zastoupeni ve všech věkových kategoriích, podle manželů Holmesových se však nejčastěji jedná o muže ve věku kolem 30 let, z nižší socioekonomické vrstvy. Mnoho sexuálních útoků se odehraje v blízkosti bydliště oběti nebo pachatele. Pachatel si obvykle vybírá oběť stejné rasy. V jeho psychosexuálním pozadí identifikujeme problémy a konflikty se ženami. Pachatel nebývá ozbrojený, a pokud ano, jedná se o takové zbraně, jako je nůž či jiné ostré předměty. Mnoho násilníků své útoky plánuje a poměrně nezanedbatelný počet pachatelů má v rejstříku trestů záznam činu/činů násilného charakteru. Co se týče interakce rodičů s delikventem během jeho dětství, ukazuje se zajímavá souvislost ve vztahu pachatele s jeho matkou. Ta je často popisována jako odmítavá, nadměrně kontrolující, dominantní a trestající. Otec naopak jako do rodiny nezapojený, odtažitý, distancující se, chybějící nebo pasivní, ale příležitostně trestající a krutý a neposkytující podporu dítěti. Má se za to, že se pak hostilita pachatele vůči matce přenáší na ženy obecně (Holmes, Holmes, 1996).

Samozřejmě všichni pachatelé znásilnění nejsou stejní, rozličné jsou jejich motivy, očekávání, zkušenosti. Dokonce ani vztahy jedince s rodiči popisované výše nemusí být fatální příčinou toho, že se z člověka stane pachatel trestného činu znásilnění. Například ani v souboru českých sexuálních vrahů nepublikovaného výzkumu, který proběhl v letech 1995-1997, nebyla nalezena výraznější patologie výchovného přístupu rodičů (Netík a kol., 1997b).

„Řada mravnostních trestných činů je však spojena s patologickou sexuální preferencí nebo jinými chorobnými změnami osobnosti, které ve většině případů akcelerují sexuální pud a významně snižují ovládací a rozpoznávací složku jednání, akcelerují agresivitu“ (Straus a kol., 2008, s. 127). K základním motivačním tématům, jež mohou vést ke spáchání násilného sexuálního činu, patří příležitost, pervazivní (všudypřítomný a vše prostupující) hněv, sexuální uspokojení (sadistické i nesadistické) a pomsta (Rossmo, 2000).

Z hlediska profilových charakteristik pachatele trestného činu znásilnění můžeme útočníky rozdělit do čtyř skupin:

- **Pachatel opětovně se ujišťující o moci** (Power Reassurance Rapist) bývá svobodný, bez partnerky, žije sám nebo s rodiči. Zastává nekvalifikovanou práci (manuálního typu). Vykazuje některé méně nebezpečné formy sexuální deviace, nejčastěji fetišismus, voyeurismus. Může trpět sexuální dysfunkcí (např. poruchami erekce). Oběti napadá

o bydliště, násilí narůstá v průběhu páchaní deliktu. Jde o ze všech níže uvedených. Je tichý a pasivní, má málo přátel a žádného sexuálního partnera. V zaměstnání je vnímán jako stabilní a spolehlivý pracovník. Primárním cílem je pro něj sex, který je potvrzením jeho vlastní důležitosti. Sám sebe totiž vnímá jako břídila (loser) a právě možnost kontroly, kterou má nad jiným člověkem, mu zvedá sebevědomí. Pachatel předpokládá, že se oběti jeho počínání líbí, proto ji během aktu znásilnění záměrně nezraňuje. Často svou oběť požádá, aby se sama svlékla, popřípadě odhaluje pouze ty části těla, které jsou „potřebné“ k vykonání znásilnění. Útočí zpravidla v noci, od půlnoci do páté hodiny ranní. Intervaly mezi znásilněními se pohybují od sedmi do patnácti dní. Obvykle si vede deník, kam zaznamenává jména obětí a průběh znásilnění (Holmes, Holmes, 1996).

- **Zlobně odplácející pachatel** (Anger Retaliation Rapist) bývá ženatý (vůči své partnerce ale nebývá útočný), sociálně kompetentní. Oběti napadá v okolí svého bydliště, jeho útok je bleskový, vyvíjí poměrně vysokou míru násilí s úmyslem zranit, užívá vulgární výrazy (Boukalová a kol., 2006). Ženám se tímto způsobem mstí za nespravedlnost (reálnou i imaginární). Znásilnění ženy pro něj není sexuálním aktem, primárně jde o vyjádření zlosti, hněvu a nenávisti. Sex je zde výrazem trestání, degradace a ponížení oběti, která symbolizuje někoho jiného, často osobu, na kterou má pachatel vztek a cítí k ní nenávisť. Útok vykazuje vysoký stupeň násilí, je výsledkem emocionálního výbuchu (Rossmo, 2000). Tato impulzivita předeseilá, že pachatel svůj čin spíše neplánuje, stejně tak výběr oběti je víceméně dílem okamžitého rozhodnutí. Pachatel obvykle na těle oběti roztrhává oblečení, útočí pěstmi a kopanci. Sexuální praktiky užívané při znásilnění zahrnují anální a orální sex s možnou ejakulací na obličej oběti jako vyjádření jejího ponížení. Více než polovina pachatelů této kategorie byla v dětství zneužívána jedním nebo oběma rodiči. Zlobně odplácející pachatelé většinou pocházejí z neúplné nebo pěstounské rodiny, popřípadě z rodiny, ve které byli vychováni jako adoptivní děti. Na základě negativních zkušeností s významnou ženskou osobou (matkou, adoptivní matkou, pěstounkou) přenáší svou hostilitu proti ženám obecně. Důležité je také vnímání sebe sama. Pachatel sám sebe vidí jako maskulinního muže, proto často hledá uvolnění ve sportu. Je orientován na aktivní zaměstnání, jako je například práce policisty nebo automobilového závodníka (Holmes, Holmes, 1996).

Power Assertive Rapist (PAR) žije promiskuitně, mívá vysoké vzdělání. Útok je velmi brutální. Svou identitu se nesnaží skrývat (Boukalová a kol., 2006). Znásilněním vyjadřuje svou mužnost a dominanci. Je přesvědčen o své nadřazenosti. Znásilnění pro něj není pouze sexuálním aktem, ale vyjádřením dominance, predátorství. Nezajímá ho utrpení a diskomfort oběti, naopak – oběť je závislá na jeho rozhodnutí a musí dělat, co chce on. Oběť je obvykle ponechána nahá přímo na místě útoku, které je lokalizováno v oblasti, kde se pachatel cítí bezpečně a pohodlně (Rossmo, 2000). Většina pachatelů této kategorie byla v dětství vychovávána pouze jedním rodičem, popřípadě pěstounem. Lidmi v okolí bývá tento pachatel popisován jako „machr“. Zapojuje se do prací, které jsou označovány jako typicky mužské, například práce u policie. Uniforma je pro něj vyjádřením maskulinity. Chování nese známky plánování. Po spáchání trestného činu se oběti neomlouvá, neodnáší si žádný suvenýr, ani si nevede deník (Holmes, Holmes, 1996).

- **Sadistický pachatel** (Sadistic Rapist) bývá ženatý, vysokoškolsky vzdělaný, soudně netrestaný, okolím popisovaný jako „rodinný typ“. Věkové rozmezí tohoto typu pachatele se pohybuje mezi 30. a 39. rokem. Vybranou oběť nejprve sleduje, po kontaktu unáší. V průběhu deliktu narůstá násilí, jeho činy obsahují rituální prvky (Boukalová a kol., 2006). Ze všech uvedených typů se jedná o pachatele nejnebezpečnějšího. Primárním cílem je vyjádření sexuálně-agresivních fantazií, ty jsou spojovány se sexuálním uspokojením. Většina násilníků tohoto typu vykazuje agresivitu v každodenním životě. Svůj čin pachatel pečlivě plánuje. Pokud není dopaden, začne pravděpodobně své další oběti zabíjet. Není tedy neobvyklé, že se ze sériového pachatele trestného činu znásilnění stane sériový vrah. Ke sledování obětí používá svůj automobil, kterým je pak převáží na předem vybrané místo, kde se cítí dobře (mluvíme o tzv. zóně komfortu, v angl. terminologii „comfort zone“) a kde nikým a ničím nebude rušen. Používá roubíky, pouta, pásky přes oči. Obvykle oběti předem řekne, co s ní plánuje dělat, užívá ponižující slova. Během napadení může oběť nazývat jménem jiné ženy, často své matky nebo manželky. Sexuální sadisté nemají věkovou preferenci obětí, to znamená, že věk obětí kolísá (Holmes, Holmes, 1996).

Warren se věnovali způsobům, jakým se pachatel k oběti
čí, a delikventy rozdělili do tří skupin:

- **Podvodné navazování kontaktu** (Con Approach) předpokládá pachatelovu schopnost s obětí komunikovat. Patří sem případy, kdy se pachatel vydává za opraváře, kontrolora, policistu a další osoby a oběť pod nějakou záminkou vyláká na určené místo. Pachatel se však ani nemusí za nikoho vydávat, aby oběť dostal na místo, kam sám chce. Stačí, aby jí nabídl pomoc, popřípadě se sám představoval v roli toho, kdo o ni žádá (například svou oběť vyláká do vlastního vozu pod záminkou, že se ztratil a potřebuje ukázat cestu). Jakmile je oběť pod jeho kontrolou, přechází k agresivnějšímu chování.
- **Bleskový útok** (Blitz Approach), jak již samotný název napovídá, spočívá v rychlém a přímém fyzickém násilí. Z hlediska následků se jedná o mnohem více zraňující přístup, než první zmíněný typ útoku.
- **Útok využívající momentu překvapení** (Surprise Approach) zpravidla užívá pachatel, který je schopen čekat na vhodnou příležitost, než vybranou oběť atakuje. To předpokládá jistou sumu znalostí pachatele týkajících se denních aktivit oběti a zejména toho, kdy oběť bývá osamocena. Uváděny jsou případy napadení oběti ve spánku v jejím vlastním domě (Hazelwood, Warren, 1989).

2. Vražda

Vražda je definována jako úmyslné usmrcení jiného člověka (Straus a kol., 2008). Je to behaviorální akt, který ukončuje život v kontextu síly, osobního zisku, brutality a někdy také sexuality (Douglas et al., 1997). Tento druh deliktu je zařazen mezi trestné činy proti životu a zdraví.

Trestný čin vraždy je relativně rozsáhlou kategorií, která zahrnuje širokou škálu agresivního chování. Míra fyzického násilí vyvinuta pachatelem závisí také do určité míry na chování oběti v situaci napadení, zejména pak v případech tzv. zakrývací vraždy a afektivně podmíněné vraždy proti partnerovi (Netík a kol., 1997a).

ce kriminálních činů (Crime Classification Manual²⁴) můžeme oběti a vražedných událostí.

Jednásobná vražda má jednu oběť, jednu vražednou událost. Dvojnásobná vražda má dvě oběti během jedné vražedné události a na jednom místě. Trojnásobná vražda je definována jako vražda tří lidí v jeden čas na jednom místě. Vražda s více než třemi oběťmi na jednom místě během jedné vražedné události je klasifikována jako masová.

Jsou známy dvě subkategorie masových vrahů, a to klasický masový vrah (Classic Mass Murderer) a rodinný masový vrah (či vrah členů rodiny). První zmíněný operuje na jednom místě během jedné časové periody, která může mít charakter minut, hodin či dnů. Prototypem klasického masového vraha je dezorganizovaný jedinec, jehož problémy přerostly do bodu, kdy svou hostilitu namíří proti lidem, kteří s jeho problémy nemají nic společného. Klasickým masovým vrahem byl C. Whitman, který se v roce 1966 s arsenálem zbraní zabarikádoval na věži texaské univerzity a střílel do lidí celých devadesát minut. Střílet přestal, až když byl sám zabit během zásahu policejních jednotek. Stihl však usmrtit šestnáct lidí a více než třicet dalších zranit. Druhým typem masového vraha je rodinný masový vrah (Family Mass Murderer). Pokud jsou zabiti čtyři (a více) členové rodiny a pachatel si sám vezme život, je takový případ klasifikován jako masová vražda/sebevražda. Příkladem může být J. List, který v roce 1972 vyvraždil celou svou rodinu.

Dále rozlišujeme dva typy vícenásobných vrahů. Prvního z nich anglická literatura označuje slovem „spree“, což by se dalo volně přeložit jako hýření či oddávání se, někdy se tento typ vraha označuje jako „vrah na vražedné pouti“ (vzhledem k obtížné přeložitelnosti tohoto termínu jej v dalším textu zachovávám v původním znění, tedy „spree“). Jedná se o vraha, který zabíjí na dvou nebo více místech ve velmi krátkém časovém úseku. Mezi vraždami nemá periodu emocionálního vychladnutí (Porada, 1995).

Sériové vraždy zahrnují tři a více separované události na různých místech s emocionálním vychladnutím (Emotional Cooling-off) mezi vraždami. Sériový vrah o svých obětech fantazíruje, často spřádá detailní plány. Perioda vychladnutí může trvat dny, týdny, měsíce. Jedním z nejznámějších sériových vrahů je T. Bundy. Vraždil více než třicetkrát po několik let v přinejmenším pěti různých státech USA.

Klasičtí masoví vrazi a „spree“ vrazi se nezabývají tím, kdo jsou jejich oběti. Zabíjí kohokoli, kdo s nimi přijde do kontaktu. Své oběti nevybírají. Naopak sérioví vrazi si většinou vybírají určité typy obětí, plánují svůj útok a pečlivě vybírají místo, kde k němu dojde, i čas,

²⁴ Crime Classification Manual (známý také pod zkratkou CCM) klasifikuje kriminální činy. Identifikuje a popisuje kritické charakteristiky závažných trestných činů, jako jsou sexuální vraždy, znásilnění, zločiny spáchané na dětech a případy žhářství, a to na základě četných výzkumů provedených agenty FBI (NCAVC) v 80. letech (Douglas et al., 1997). Tyto informace jsou pak využívány zejména pro sestavení profilu neznámého pachatele konkrétního trestného činu.

ování monitorují, a pokud se vše neodehrává podle plánu, celé
odnou chvíli k dokončení všeho, co si naplánovali (Douglas et
al., 1997).

Tabulka 3 zobrazuje shrnutí klasifikace vražd v závislosti na počtu obětí, vražedných
událostí a míst, kde se odehrály.

	Jednonásobná (single)	Dvojnásobná	Trojnásobná	Masová	"Spree"	Sériová
Počet obětí	1	2	3	4+	2+	3+
Počet událostí	1	1	1	1	1	3+
Počet míst	1	1	1	1	2+	3+

(Tabulka 3 - Klasifikace vražd podle počtu obětí, událostí a míst)

Jiné dělení vražd nabízí R. K. Ressler se svými spolupracovníky. Rozlišují vraždy
sexuální, bez sexuálního podtextu a s těžko identifikovatelnými znaky.

První zmíněná již na místě činu vykazuje pozorovatelné známky, které vedou ke
klasifikaci vraždy s přívlastkem sexuální. Patří sem odění těla oběti (sporné či úplně chybějící),
vystavení sexuálních partií těla (jako například ňader nebo genitálií či obojího zároveň),
sexuální pozice těla, zranění pohlavních orgánů, znaky sexuální aktivity na těle, uvnitř nebo
v blízkosti těla oběti. V případě vraždy bez sexuálního podtextu chybí evidence znaků, které
jsou uvedeny výše. Poslední typ vraždy zahrnuje ta homicidia, u nichž lze jen velmi těžko
rozlišit, zda se jedná o vraždy se sexuálním podtextem nebo bez něho. Ona obtížnost je
v tomto smyslu zapříčiněna tím, že tělo je například ohořelé, na místě činu chybí jakékoli
podněty, které by napomohly klasifikaci vraždy, popřípadě je tělo okousáno zvířím apod.
(Ressler et al., 1990a).

Programovaná, připravovaná homicidia

Jak již název napovídá, tyto vraždy vykazují stupeň promyšlenosti, důmyslnosti,
důslednosti a plánovitosti jejich provedení a utajování. Mezi přijetím rozhodnutí (úmyslu)
spáchat vraždu a vražedným útokem uplyne delší doba, během níž pachatel vyvíjí různé
aktivity k vytvoření vhodných podmínek pro usnadnění spáchání vraždy a jejího následného
utajení.

liím přispívá už jen svou existencí, popřípadě tím, že disponuje nou, hodnotou, jako je tomu například u loupežných vražd a některých sexuálně motivovaných vražd (Netík a kol., 1997a).

Přípravná jednání nejčastěji spočívají ve vyhledávání vhodné oběti a v podrobnějším seznámení s jejím životem a zvyklostmi, s čímž pak souvisí i výběr místa, vhodné doby a způsob vylákání konkrétní oběti na určité místo. Dále si pachatel opatřuje zbraň nebo jiné prostředky potřebné k omezení a usmrcení oběti, provádí přípravné úkony k různým inscenacím (náhlého úmrtí, nešťastné náhody apod.), vytváří podmínky pro přemístění těla oběti, eventuálně pro jeho zničení. Zajišťuje alibi, provádí kroky ke ztížení vlastní identifikace (připravuje převlek, masku, kuklu, opatřuje falešnou SPZ apod.) a promýšlí způsoby zahlazení stop a důkazů. Činnost pachatele během přípravy k vraždě je determinována především situací na místě činu, časem a nástroji, které mají být použity. Určující význam mají také schopnosti, vlastnosti, znalosti, dovednosti a další charakteristiky osobnosti pachatele a jeho vztah k vytypované oběti (Porada, 2007).

Samotný akt připravované vraždy je obvykle páchán za okolností pro pachatele příznivých a často tak ztěžuje vyšetřování. Mnohé z těchto vražd jsou po spáchání latentní, podezření vzniká až po delší době (například až po nález mrtvoly). Vraždy tohoto typu jsou zpravidla provedeny účinnou zbraní, kterou si pachatel na místo činu přináší a po spáchání deliktu opět odnáší (Konrád, 1997).

Homicidia jako výsledky okamžitého rozhodnutí

Útok následuje bezprostředně nebo jen velmi krátce po pachatelově rozhodnutí obět usmrtit. Pachatel se vraždou snaží řešit subjektivně tísnivou situaci. Jedná se zejména o situaci, kdy je obětí přistižen při páchání jiného činu nebo kdy je mu vyhrožováno udáním. V tomto případě mluvíme o tzv. zakrývací vraždě. Takový delikt je zkratkovitým řešením náhle vzniklé a pachatele ohrožující situace (Netík a kol., 1997a). Někdy charakteristickým znakem nepřipravované vraždy bývá její páchání v situacích pro pachatele evidentně nepříznivých (v přítomnosti svědků, na místech, odkud by mohlo být slyšet volání o pomoc oběti apod.). Nepřipravovaná vražda je obvykle páchána beze zbraně (zardoušením, ukopáním) nebo nástrojem, který měl delikvent v danou chvíli po ruce (kámen, nůž, kladivo). Vražedný nástroj pachatel zpravidla zanechává na místě činu. Pachatelé těchto vražd se k činu často spontánně doznávají, někdy čin sami oznámí, výjimečným úkazem není ani sebevražda nebo pokus o ni (Musil, 1993). Obvyklé je, že pachatelé homicidia z okamžitého rozhodnutí nepromýšlejí způsob vlastní obhajoby, nepřipravují alibi, a proto od nich lze – v případech, kdy jsou

po činu – takticky vedeným výsledkem dosáhnout pravdivé výskyt rafinovaných způsobů jejího utajování, zejména má-li k tomu pachatel dostatek času a možností (Konrád, 1997).

Afektivně podmíněná homicidia proti intimnímu partnerovi/partnerce

Pachatelem obvykle bývá partner slabší, submisivní a závislý. V intimním vztahu je masivně neurotizován vlivem dlouhodobé konfliktní situace. Delikt je často jeho prvním vážným porušením zákona. Za jiných okolností obvykle není agresivní. Oběť bývá nezávislá, dominantní, ve vztahu k partnerovi výsměšná, arogantní, často i agresivní. Delikt se většinou odehrává v konfliktu, pachatel bývá pod vlivem silného afektu a destruktivní agrese směřuje jak ke snížení naměřeného vnitřního napětí u pachatele, tak i k odstranění frustrujícího činitele, v tomto případě partnera (Netík a kol., 1997a). Způsob provedení deliktu pak kvůli mnohačetným zraněním oběti bývá hodnocen jako brutální (útok mnohdy přetrvává i poté, kdy už je oběť bezbranná nebo po smrti). Brutalita v takovém případě nevypovídá o asocialitě pachatele, nýbrž o přítomnosti afektu (Stach, 2005). Po spáchaném činu afekt rychle odeznívá, pachatel se snaží oběti pomoci, nezřídka se sám udává na policii a při vyšetřování většinou spolupracuje (Netík a kol., 1997a).

2.1 Fáze vraždy

Samotný akt vraždy má přinejmenším čtyři hlavní fáze, které zahrnují:

1. Chování před spácháním trestného činu - motivaci k vraždě, myšlenky na vraždu a její plánování.
2. Vlastní akt vraždy - přepadení oběti, spáchání trestného činu.
3. Nakládání s tělem oběti.
4. Chování pachatele po spáchání trestného činu.

Fáze 1.: Chování pachatele před spácháním trestného činu:

Motivace ke spáchání trestného činu obsahuje jak probíhající a vyvíjející se fantazie a plán postupu při páchaní daného činu, tak i důvody, kterými si pachatel spáchání trestného činu ospravedlňuje (Ressler et al., 1990b). Pachatel si chce zachovat pozitivní sebeobraz, proto často oběť před činem znehodnocuje, depersonalizuje a deindividualizuje, a tím se pro něj stává pouhým objektem bez citů a prožitků. Základem psychologické obrany proti úzkosti a

ni vnímané skutečnosti. Vinu pachatel přesouvá na oběť, například sexuální agresor mýtus, že každá žena chce být dobývána třeba i násilím, že si jeho oběť znásilnění zasloužila, přála, svým chováním si o něj nepřímo říkala, apod.). Tyto techniky užívá pachatel k ospravedlnění svých činů, k udržení pozitivního obrazu sebe sama a následkem toho k opakování svého kriminálního chování (Netík a kol., 1997a).

Fáze 2.: Vlastní akt vraždy:

S postupujícími fantaziemi si pachatel začne vytvářet představu o své budoucí oběti. Někteří pachatelé si dokonce tvoří jakýsi seznam kritérií pro výběr vhodné oběti (tak se děje především u organizovaných pachatelů) a mohou trávit určitý čas hledáním pro sebe vhodné oběti. V mnoha případech se pachatelé svých rozpracovaných fantasií drží. Jejich důležitou součástí je oběť. Ta může symbolizovat někoho, kdo byl nebo je pro pachatele nějakým způsobem významný (většinou v negativním slova smyslu).

Fáze 3.: Nakládání s tělem oběti:

V průběhu této fáze jsou pachatelé konfrontováni s mrtvým tělem oběti a musejí se rozhodovat, jak s ním naloží. Někteří pachatelé tuto skutečnost řeší zakrytím těla, přemístěním z místa činu jinam, znetvořením, aby alespoň ztížili identifikaci oběti, zapálením těla nebo jeho rozřezáním na kusy. Samozřejmě záleží také na tom, jaký je motiv konání pachatele. Existují delikventi, kteří chtějí šokovat, a to jak policii, tak širší veřejnost tím, že tělo oběti doslova vystaví na nějakém relativně rušném místě nebo jej naaranžují do určité pozice.

Fáze 4.: Chování pachatele po spáchání trestného činu:

V této fázi se pachatelovy fantazie stávají realitou. Nyní pachatel vynakládá velkou energii na to, aby nebyl odhalen a dopaden, popřípadě se soustřeďuje na další vraždu a spřádá nové plány. Důležitou součástí této fáze je tedy objevení těla oběti policií. To může být obsahem dalších pachatelových fantasií. Dokonce se může stát, že sám pachatel oznámí polohu těla policii, aby nástup této fáze urychlil. Ilustrací by mohl být případ, jenž se odehrál v USA. Hlavní roli v něm hrál pachatel, který pracoval jako řidič rychlé záchranné služby. Svě oběti unesl, znásilnil a zabil. Pak zavolal na policii a oznámil nalezení těla. Po obdržení zprávy od ambulance naložil tělo oběti a vracel se s ním zpět do nemocnice (Ressler et al., 1990b). Po

pachatel vykazovat prvky chování, které mohou mít charakter obléknutí těla oběti, ozdobení květinami a další aktivity, kterými pachatel symbolicky smývá pocity viny (Čírtková, 2007a). Odčinění se často vyskytuje tam, kde byl blízký vztah mezi pachatelem a obětí nebo v případech, kdy oběť pro pachatele reprezentovala někoho významného (Douglas et al., 1997).

2.2 Charakteristiky pachatele

J. Straus a jeho spolupracovníci uvádějí, že pachateli vražd jsou převážně mladí muži. Jejich průměrný věk je nejčastěji udáván mezi 20 až 35 lety (Straus a kol., 2008). S ženami-vražedkyněmi se nesetkáváme příliš často, jejich výskyt se odhaduje mezi 10% a 15% (Záhorská, 2007).

Velkým podílem jsou zastoupeny osoby s abúzem alkoholu. Značně vysoké zastoupení mezi pachateli zaujímají osoby s dissociální poruchou osobnosti a oproti celkové populaci se mezi pachateli vražd nachází více svobodných a rozvedených než ženatých mužů (Straus a kol., 2008). Co se týče intelektu, pachatelem vraždy je většinou jedinec s průměrnými až podprůměrnými intelektovými schopnostmi. Avšak u pachatelů sériových vražd, zejména dobře organizovaných, se nezdá se setkávat s intelektem v pásnu mírného nadprůměru až nadprůměru (Záhorská, 2007).

2.2.1 Profilové charakteristiky typického českého sexuálního vraha

Podle výzkumného šetření, které proběhlo na našem území v letech 1995-1997 a které shromáždilo celkem 60 sexuálních vrahů (59 mužů a 1 ženu), je typickým pachatelem těchto deliktů muž ve věku do 30 let se základním vzděláním, eventuálně vyučený. Z hlediska rozumových schopností se jedná o jedince s průměrnou inteligencí. Zastává nekvalifikovanou práci, popřípadě je nezaměstnaný. Co se týká rodinného stavu, ve výzkumném souboru převládali svobodní jedinci bez trvalého partnerského vztahu. Více než polovina souboru (57%) byla v minulosti alespoň jednou soudně trestána. V anamnéze nacházíme kriminální chování různého typu (zejména však majetkové trestné činy), jen malá část (17%) byla v minulosti trestána výhradně za sexuálně agresivní delikt. Kriminální kariéra typického

²⁵ Odčinění je jedním ze způsobů obrany sebepojetí. K dalším patří popření (odmítnutí uznat skutečnost události), vytěsnění (mimovolní děj odstraňující z vědomí ty prožitky a události, které nějakým způsobem narušují pozitivní sebeobraz), projekce (promítání vlastních myšlenek a pocitů do myšlenek a citů druhých lidí), izolace (oddělení obsahu konfliktů a motivů od citové odezvy), racionalizace (přikládání vlastním činům logické a společensky žádoucí motivy tak, aby se tyto činy jevíly jako přiměřené, rozumné a pochopitelné) a další (Balcar, 1983).

upuje zpravidla do 18. roku věku. V období, které předchází sociálně patologickým způsobem života (toxikomanie, jiné kriminální činy, profesní a sexuální nestálost). Z hlediska diagnostického trpí dissociální poruchou osobnosti, často spojenou se sexuální deviací. Obětí typického českého sexuálního vraha je žena ve věku mezi 15 a 30 lety. Co se týká vztahu mezi pachatelem a obětí, ve většině případů (63%) pachatel svou oběť před útokem neznal (Netík a kol., 1997b).

2.3 Sexuálně motivovaná vražda

„Usmrcení zde představuje sadistické vyvrcholení sexuálního aktu. Mnohdy nedochází ani k samotnému pohlavnímu styku, protože vražda jej nahrazuje“ (Záhorská, 2007, s. 79).

J. E. Douglas definuje sexuální vraždu jako čin, který „obsahuje sexuální element jakožto základ posloupnosti aktů chování vedoucích k usmrcení“ (Douglas a kol., 1997, p. 123). Metodou zabití bývá zardoušení nebo usmrcení, přičemž k usmrcení oběti může dojít před koitem, v jeho průběhu nebo po něm. Při samotné vraždě má pachatel erekcí, popřípadě ejakulaci, někdy se sexuálně uspokojuje masturbací s představou na trpící oběť (Weiss, 2001).

Pokud pachatele k vraždě pohání strach z odhalení a dopadení, jde o tzv. zakrývací vraždu. K zabití oběti dochází až po dokončení samotných sexuálních aktivit, motivem je již zmíněný strach, který nebývá obvyklým doprovodem sexuálního chování (kdežto při vlastní sexuální vraždě je oběť zavražděna kvůli sexuálním motivům).

Oběťmi sexuálně motivovaných vražd jsou nejčastěji dospělé ženy, pachatelům obvykle neznámé, u nás pak ve věkovém rozmezí 15-30 let (Netík a kol., 1997b).

U některých sexuálně motivovaných vražd se objevuje tzv. depersonalizace oběti. Jde o snahu pachatele zbavit oběť atributů, které z ní dělají konkrétní lidskou bytost, aby s ní mohl zacházet nikoli jako s člověkem, ale jako s předmětem, který slouží k uspokojení jeho potřeb. K depersonalizačním aktivitám patří zohavování a zraňování obličeje, odstraňování částí těla apod.

Na některých místech činu je patrná rituální aktivita pachatele. Jde o jednání, které je z hlediska cíle (usmrcení oběti) nadbytečné, pro pachatele má ale osobní symbolický význam. Může se jednat o zvláštní naaranžování těla oběti do určité polohy na místě činu, dále sem patří různé nápisy, kresby a šifry na těle oběti nebo kolem něj a také často zranění, která pachatel oběti způsobí až po jejím usmrcení (Douglas et al., 1997). Aby měl rituál pro pachatele uspokojující funkci, musí být proveden určitým, a v sérii jednotlivých činů se opakujícím, způsobem. Patří sem přinášení a odnášení různých předmětů na místo činu a z něj, opakování určitých slov nebo frází a další aktivity. Takové chování bývá součástí obsedantně-kompulzivní

i z psychotických halucinací. Potřeba vykonat rituál pak stoupá
nějakou změnou v životě daného jedince.

Co se týče profilových charakteristik pachatele sexuální vraždy, bylo vytvořeno mnoho typologií. Mezi nejznámější a v odborné literatuře často citovanou patří typologie, kterou vyvinula FBI. Ta dělí pachatele podle způsobu spáchání deliktu na organizované a dezorganizované. V této práci jsme již oba typy delikventů charakterizovali (kapitola Typologie pachatele).

2.4 Sériovní pachatelé trestných činů znásilnění a vraždy

Když byly v roce 1888 v londýnských ulicích postupně nacházeny prostitutky s proříznutým hrdlem, stal se pojem sériová vražda součástí kriminologického slovníku. Ačkoli „Jack Rozparovač“ jistě nebyl prvním ani posledním predátorem svého druhu, série těchto vražd je opředená tajemstvím a stále nám připomíná, jak je nesnadné a někdy téměř nemožné porozumět těmto nebezpečným zločincům. I když jsou sériové vraždy co do svého výskytu spíše řídkým jevem (série jiných trestných činů, jako je vloupání či přepadení již nejsou tak neobvyklou událostí), ovlivňují širokou masu lidí. Strach, šok, hrůza, odpor, ale i morbidní fascinace, to všechno jsou reakce na takové případy.

V podstatě neexistuje univerzálně platná definice sériové vraždy, ale například L. B. Schlesinger na ni pohlíží jako na sexuálně motivovanou a považuje ji za subtyp sexuální vraždy. Sexuální vražda se stává sériovou tehdy, když zahrnuje mnohočetné oběti, obvykle na různých místech, s obdobími pachatelova emocionálního vychladnutí mezi vraždami. Ovšem ne všechny vraždy a útoky jsou takové, že sexuální motivace je zjevná. V mnoha případech je sexuální dynamika skrytá, nepoznaná vyšetřovateli a často rovněž racionalizovaná a odmítaná pachatelem. Na rozdíl od obecné víry nemusejí vůbec erekce, ejakulace a soulož doprovázet akt vraždy, místo toho může brutální a vražedný útok sloužit jako náhrada za pohlavní akt (Schlesinger, 2000).

První komplexní práci o sexuální vraždě, která je známá pod názvem „*Psychopathia Sexualis*“, napsal R. von Kraft-Ebing (1840-1902). Tento autor podal několik obecných charakteristik sériových vrahů. Následující výčet je modifikován L. B. Schlesingerem:

²⁶ Obsedantně-kompulzivní porucha „je charakterizována nutkavými myšlenkami (obsesemi), které se proti vůli vtírají na mysl a způsobují svému nositeli výraznou nepohodu a tíseň, kterou se pak snaží zmírnit různými způsoby nutkavého chování (kompulzemi či rituály) (Praško, Kosová, In Höschl a kol., 2004, s. 506).

ským jevem

bulace

- Vrazi si obvykle z místa činu berou trofeje a suvenýry
- Je často užíváno spoutání
- Oběti jsou mučeny, často po dlouhou dobu
- Pachatelé neškodí vlastním manželkám/partnerkám
- Sexuální uspokojení je vyšší z vraždy, než z neagresivních sexuálních praktik
- Pachatelé mívají v anamnéze krutost vůči zvířatům
- Obvyklými oběťmi jsou prostitutky
- Pachatelé obvykle znovu navštěvují místo činu
- Jsou běžné narušené vztahy s matkou
- Trestné činy a sadistické praktiky mají tendenci k eskalaci
- Pachatelé bývají konzumenty pornografie
- Je přítomna potřeba ponížit a degradovat oběť
- V deliktech se může projevovat podpis pachatele – chování typické pro daného pachatele
- Některé vraždy jsou vysoce plánované a organizované (Schlesinger, 2000).

2.4.1 Komponenty sériové vraždy

Sérioví vrazi užívají různé metody, vybírají různé typy obětí, na místě činu se chovají rozmanitě a mají odlišné typy sadistických fantazií, jež zaměřují jejich chování. Navzdory rozmanitým klinickým obrazům se sériové vraždy sestávají ze tří základních komponent:

1. Sexuální sadismus
2. Intenzivní fantazie
3. Nutkání své fantazie odehrát

U sériových vražd jsou přítomny všechny tři faktory, ale často hraje dominantní roli jeden nebo druhý a každý element může zahrnovat celé spektrum intenzity, od mírné po silnou (Schlesinger, 2000). Například v mnoha případech je nejdůležitější fantazie a nezřídka probíhá mnoho let předtím, než je odehrána. L. B. Schlesinger definuje fantazii jako souhrn symbolů syntetizovaných do jednotného příběhu. Po značně dlouhou dobu může fantazie sloužit jako náhrada za chování, ale jakmile překročí bod, v němž se vnitřní tenze stane nesnesitelnou, je připravena cesta pro čin. Sérioví vrazi začínají mít intenzivní morbidní fantazie obvykle již v dětství nebo rané adolescenci a jako dospělí zůstávají hluboce ponořeni

vě sadistické sexuální fantazie jsou tím, co odlišuje sériového vraha od toho, který zabíjel jen jednou.

Fantazie sadistických vrahů obvykle obsahují témata dominance, ovládnutí, msty a sexuální agrese. Je ale nutné podotknout a zdůraznit, že nelze předpokládat kauzální vztah mezi fantazií a vraždou. Řada studií totiž prokazuje, že i tzv. normální muži mívají sadistické (popř. sadomasochistické) fantazie, které v reálných situacích neodehrávají, protože mimo fantazii jim takové praktiky nepřinášejí ani vzrušení ani uspokojení²⁷.

R. N. Kocsis a H. J. Irwin předkládají následující indikátory sériového kriminálního činu vraždy a znásilnění:

- Vražda: zmrzačení postmortem nebo kanibalismus, inscenování na místě činu, stylizování mrtvoly do různých pozic, sexuální útok, nekrofilie²⁸, mučení, sběr suvenýrů.
- Znásilnění: stylizované verbální scénáře, jejichž plnění je vyžadováno na oběti, sadistické nebo násilné chování, sběr suvenýrů (Kocsis, Irwin, 1998).

Navzdory absenci jednotné definice, můžeme jako sérii trestného činu obecně (znásilnění, vraždy, žhářství a další) označit tři a více separované události na různých místech spáchané obvykle (ale ne výhradně) jedním pachatelem. „Kriminální činy se odehrávají v určité časové periodě, a to v rámci hodin někdy až let“ (Rossmo, 2000, p. 6).

2.4.2 Obecné charakteristiky sériových pachatelů

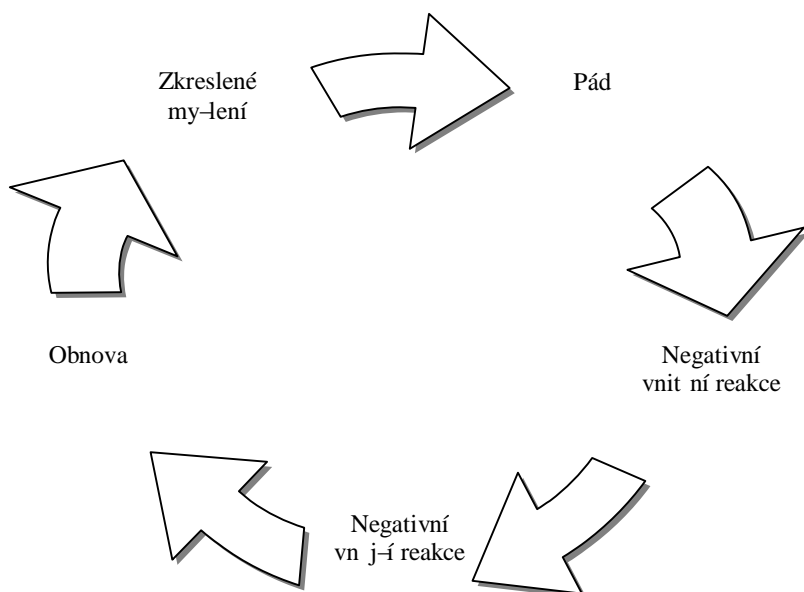
Nalezení charakteristik společných většině sériovým pachatelům dalo vzniknout známé a ve forenzní praxi hojně užívané typologii, kterou vytvořili R. M. Holmes a De Burger. Tato typologie zahrnující vizionářský, misionářský, hédonistický a mocensky orientovaný typ sériového vraha, byla v této práci již popsána (kapitola Typologie pachatele).

Typickým sériovým sexuálním vrahem je agresivní sadista. Charakterizovat bychom ho mohli jako sociálně izolovaného, emocionálně plochého, majícího celoživotní problémy ve vztazích se ženami. Má nízké sebevědomí, ale spáchání takového činu mu poskytuje pocit nadvlády. Není neobvyklé, že v dětství mučil zvířata, zakládal ohně a v adolescenci zneužíval alkohol a drogy. Mnozí z agresivních sadistů mají zájem o nacismus a zbraně, často u nich

²⁷ Mluvíme o ideatorním sadomasochismu, u kterého jsou vzrušující pouze představy a fantazie, jejich realizace ale uspokojení nepřinášejí.

²⁸ Z řeckého nekros = mrtvý. Jedná se o deviaci v objektu, která varuje od „touhy být v přítomnosti mrtvého těla a fascinace vším kolem pohřbů a mrtvol až po aktivity zahrnující líbání, objímání, cunnilingus i vaginální či anální soulož s mrtvým tělem“ (Weiss, 2002, s. 101).

ké či válečné literatury, která jim slouží jako náměty fantazií k
 na sériových pachatelů obvykle netrpí psychotickou poruchou
 (kromě těch, kteří jsou dle Holmesovy a De Burgerovy typologie řazeni do typu vizionářského),
 často je u nich diagnostikována dissociální porucha osobnosti. Jedná se nejčastěji o muže bílé
 pleti, ve věkovém rozmezí 25-34 let, průměrně až nadprůměrně inteligentní, často popisované
 jako charismatické a šarmantní. Často pracují u policie, bezpečnostních složek nebo zastávají
 další podobné typy zaměstnání, popřípadě se jedná o muže, kteří se o práci v těchto oborech
 zajímají. Co se týká dalšího kriminálního vývoje těchto pachatelů, jsou viditelné známky stále
 menšího plánování a ačkoli se čas mezi jednotlivými trestnými činy obvykle zkracuje, zvyšuje
 se naopak použité násilí. Cyklus proměny v myšlení pachatele mezi jednotlivými kriminálními
 událostmi ukazuje následující schéma (Schéma 1):

(modifikováno podle Holmes, Holmes, 1996, p. 77)

(Schéma 1 - Cyklus proměny v myšlení pachatele mezi jednotlivými kriminálními událostmi)

Počátečním stavem sériového vraha či násilníka je zkreslené myšlení. V této pozici je
 pachatel v pozitivním rovnovážném stavu. Dříve nebo později však dochází ke změně tohoto
 postavení a pachatel se dostává do druhého stádia, kterým je pád. Posun do této fáze může
 způsobit jedna událost či podnět nebo jejich kumulace (může se jednat o události a podněty
 reálné i imaginární), jejichž důležitost se pro vnějšího pozorovatele může jevit jako
 nepodstatná, avšak pro pachatele je zásadní. Pachatel může tyto jednotlivé incidenty skladovat

ňuje jeho chování, které má často násilnou povahu a bývá k takové reakci pobídla. Odpověď jedince nemusí mít vždy násilný charakter, někdy se dokonce může odehrávat pouze na symbolické úrovni, například s využitím pornografického materiálu zobrazujícího násilí a doprovázeného masturbací při jeho sledování. Účinek však v případě sériových násilníků bývá pouze dočasný. Právě třetí stádium (negativní vnitřní reakce) má znovu potvrdit pachatelův status prostřednictvím páčání násilí. Jedná se o jakousi přípravu na následující fázi (negativní vnější reakce), která je realizací plánů spředených v předchozím stádiu. S tím přichází pozice obnovy, v níž si pachatel uvědomí možné následky svého chování. Musí minimalizovat riziko, které je spojené například s možností nalezení těla oběti, tudíž si uvědomuje nutnost jeho řádného odstranění. Tak se navrácí opět do prvního stádia – stádia zkresleného myšlení – a cyklus je kompletní (Holmes, Holmes, 1996).

Využití pro popis charakteristik sériových pachatelů zde opět nachází typologie organizovaných a dezorganizovaných typů útočníků. Sériový vrah (zejména ten s mnoha oběťmi) je spíše organizovaný, neboť plánování činu významně znesnadňuje jeho zadržení a pachatel je s to dlouhodobě pokračovat ve svých činech. Dezorganizovaný pachatel bude pravděpodobně chycen po první nebo druhé vraždě, protože svůj čin příliš neplánuje a oběť napadá impulsivně, často blízko svého bydliště (Schlesinger, 2000).

V anamnéze pachatelů obvykle nacházíme i jiné delikty, jejichž nebezpečnost se stupňuje. Málokterý sériový sexuální vrah zahajuje svou kriminální kariéru sexuální vraždou (Zvěřina, 2003).

3. Žhářství

V odborné literatuře je úmyslné zakládání požárů označováno jako žhářství (arson, die Brandstiftung). FBI definuje žhářství jako úmyslné a zlovolné zničení majetku ohněm. Spálení cíle útoku musí být skutečnou (i částečnou) destrukcí cíle útoku, nikoli jen jeho ožehnutím. Záměr musí být doložený užitím jakéhokoli účinného zápalného zařízení či akcelarantu na místě činu, bez ohledu na jeho jednoduchost či dostupnost. Úmysl, s nímž pachatel zakládá požár, musí být zlovolný, tedy žhář musí mít specifický cíl destruovat majetek (Douglas et al., 1997).

Obecně lze předpokládat, že žhářství, jakožto velmi specifická lidská činnost, je determinováno relativně úzkým množstvím motivačních struktur. „V rozhodovacích procesech potenciálních pachatelů se uplatňují prakticky dva mechanismy, a sice buď okamžitá realizace bezprostředního impulsu k akci ve vhodné situaci (impulsivní žhářství), anebo rozvažování spojené s vyhledáváním vhodné oběti, přípravou vhodné situace ap. (programované žhářství a pumové útoky). V případném programování (přípravě) činu se nepochybně uplatňují obdobné vzorce myšlení a fantazijních představ, tj. obdobné kriminální rozvažování. Poznatky z minulých vyřešených případů pak mohou odhalením uvedených motivačních struktur, typických způsobů kriminálního rozvažování a vazeb mezi případnými dalšími zvláštnostmi osobnosti a jejího vývoje, včetně patologických rysů, pomoci při řešení případů nových, s neznámým pachatelem.“ (Netík a kol., 2003, s. 9-10). Klíčovým momentem ve vyšetřování úmyslně založených požárů je tedy zjištění pachatelovy motivace²⁹. K tomu účelu vytvořila FBI klasifikaci možných motivů žhářství. Jsou jimi:

- odplata, msta
- vzrušení
- vandalismus
- zisk
- zakrytí jiného trestného činu
- extremismus

(Douglas et al., 1997)

Stejně jako u sexuálních vražd lze u úmyslně založených požárů rozlišit dva základní typy osobnosti – organizovaného a dezorganizovaného žháře. Stypem pachatele pak koresponduje způsob provedení a vzhled místa činu.

Psychicky organizovaný žhář postupuje metodicky, svůj čin plánuje, zpravidla předem si opatřuje potřebné akceleranty (někdy v nadměrném množství či neobvyklé materiály), používá složitější iniciátory (nezřídka časovací zařízení), které si přináší na místo činu. Bývá

²⁹ Již na několika místech této práce jsme se ujišťovali, že rozdělování individuů do určitých typových kategorií je pouze přibližný a do jisté míry hrubý proces klasifikace, bez kterého by se psychologické profilování zřejmě jen těžko obešlo. Je však mít stále na paměti, že se jedná o proces mající orientační hodnotu, a že v psychologii (stejně jako v životě samotném) neexistují lidé, kteří by byli tzv. čistými typy. Přesto je takové rozdělování do typových kategorií důležitou komponentou psychologické části vyšetřování žhářských útoků. Umožňuje zaměřit policejní vyšetřování určitým směrem (který, pravda, nemusí být vždy ten správný).

aké stopy, pak pouze v malé míře. Vniká-li do cílového objektu
jeji se dopouští sériových zhářství či úmyslných explozí.

Psychicky dezorganizovaný žhář jedná spíše impulsivně, rozhodnutí o spáchání trestného činu může být okamžitým rozhodnutím, v době, kdy se pachatel ocitne ve vhodný čas na vhodném místě. I když příprava deliktu není vyloučena, užívá spíše materiály, které nalezne na místě činu. Iniciátorem bývají běžně dostupné předměty jako zápalky, zapalovače, akceleraantem bývá benzín. Na deliktu se nachází ve stavu psychického napětí, méně kontroluje své jednání, což se odráží ve větším množství stop (zejména trasologických, daktyloskopických, biologických), které po sobě zanechává (Douglas et al., 1997). Podrobné charakteristiky organizovaných a dezorganizovaných pachatelů byly v této práci uvedeny již v kapitole Typologie pachatele. Ačkoli se vztahují k pachatelům sexuálních deliktů, jejich podstatné rysy by podle K. Netíka měly být nalezeny také u žhářů (Netík a kol., 2003).

Pokud jde o geografii deliktů, jsou pro každý typ pachatele (podle motivace) uváděna jiná rozmezí vzhledem k vlastnímu bydlišti. Obecně lze ale shrnout, že se jedná o vzdálenost do 3,5 km.

3.1.1 Žhář motivovaný mstou

Požár ze msty zakládá žhář jako odvetu za - domnělou či skutečnou - nespravedlnost. Čin bývá obvykle dobře naplánován a ve srovnání s ostatními kategoriemi pachatelů se většinou jedná pouze o jedinou událost (autoři nicméně připouštějí i variantu sériových deliktů, přičemž jednotlivé případy úmyslně založených požárů sebou nesou prvky jisté dezorganizovanosti, zejména co se týká fáze přípravy). Do kategorie tzv. mstících se žhářů řadíme osobní odplaty, odplaty namířené proti společnosti, proti institucím (např. proti vládě), proti skupinám (např. gangům) a dále pak požáry, které mají zastrašovací funkci (Douglas et al., 1997).

V rámci této kategorie žhářů je při vyšetřování klíčová viktimologie. Úmyslně založený požár je zde namířen proti osobě, skupině či instituci, to všechno jsou zcela konkrétní oběti, které s pachatelem měly v minulosti nějaký konflikt. Příkladem může být typický milenecký trojúhelník, konflikt s bytným nebo nájemcem, zaměstnavatelem, firmou. Co se týče konkrétního cíle žhářského útoku, liší se v závislosti na tom, jakého pohlaví je pachatel. Žena většinou útočí na něco, co je pro oběť významné, jako je automobil nebo jiný soukromý majetek. Jedná-li se o požár založený v domě oběti, pak jeho ohnisko většinou bývá v obýváku nebo ložnici. Pokud jde např. o pachatelku ex-milenku, soustředí se na takové osobní předměty, jako jsou lůžkoviny a oblečení oběti. Pachatel-muž se taktéž zaměřuje na osobní

agresivnější a destruktivnější. Často užívá nadměrné množství. Je tedy možné, že skutečně můžeme shrnout, že primárním cílem žhářského útoku jsou nemovitosti. Pachatele motivovaného odplatou jsou vozidla a nemovitosti. Pachatelé, kteří svými útoky nemíří proti jednomu jedinci či užší skupině, ale proti společnosti jako celku, si většinou své cíle vybírají náhodně. Jiní žháři se mstí proti institucím, jako je církev, vláda a sociální zařízení, univerzity, korporace. Cíle útoků jsou pak v těchto případech zřejmější.

Ženy-žhářky užívají snadno hořlavé materiály, nejčastěji náplně do zapalovačů. Muži-žháři z této kategorie obvykle sahají po benzínu, jehož množství bývá nadměrné. Důležitým nálezem na místě činu jsou pak zbytky Molotova koktejlu, pokud byl k žhářskému útoku použit. Látka ze zápalné lahve slouží jako důkaz pro pozdější porovnávání vláken nalezených jinde, zbytky skla se uchovávají pro analýzu z hlediska otisků prstů.

Typický odplácející žhář je dospělý muž se základním nebo středoškolským vzděláním. Je-li zaměstnaný, pracuje jako dělník, pohybuje se v nižší socioekonomické třídě. Bydlí v podnájmu, a i když obvykle nežije sám, jeho partnerské vztahy nebývají stabilní a nemívají tedy dlouhého trvání. Sérioví žháři motivováni odplatou naopak bývají samotáři. V kriminální minulosti tohoto typu žháře nacházíme jiné trestné činnosti, jako jsou krádeže, loupeže a/nebo vandalismus. Současné užití alkoholu či drog při žhářském útoku nebývá výjimkou. Jen vzácně se pachatel vrací na místo činu. Ve skutečnosti chce mezi sebou a požárem vytvořit co největší vzdálenost a soustředí se na sestavení dobrého alibi (Douglas et al., 1997). Žhář motivovaný mstou obvykle operuje uvnitř zóny komfortu, v rozmezí 1,5 až 3,5 km od svého bydliště a na místo činu se dostává pěšky (Rossmo, 2000).

Pro vyšetřovatele je pak klíčová odpověď na otázku, kdo měl požárem nejvíce utrpět. Měla oběť v minulosti s někým konflikt? Je-li obětí domovník, kdo byl v poslední době vystěhován? Pokud měla oběť s někým konflikt, byla zřejmá eskalace k útoku? Je nutné vyvarovat se svedení na scestí souslovím „poslední dobou“. Souvislost s trestným činem mohou mít i události, které se odehrály před měsíci až lety. Tento faktor je bohužel někdy přehlížen (Douglas et al., 1997).

3.1.2 Žhář motivovaný vzrušením

Při zakládání ohňů zažívá vzrušení a uspokojení. Většinou nemá v úmyslu svou činností zranit člověka.

Do této kategorie zařazujeme tzv. hledače napětí (thrill seeker), hledače pozornosti (attention seeker), hledače uznání (recognition) a řadíme sem pachatele, kteří trpí sexuální deviací. Žhář hledající napětí své činy plánuje a k vzrušení vyžaduje obklopující oheň a zásah

čnejším žhářům. Vzrušení může svou povahou být sexuální, i požáry, jejichž cílem je vyvolat paniku. Žhář hledající uznání je typ „hrdiny“ hlásící požár, varuje či ochraňuje ostatní a pomáhá požár hasit (Rossmo, 2000).

Nejčastějším terčem útoků bývají popelnice, vegetace (tráva, křoviny, les, dřevo), harampádí/odpad, stavební konstrukce, výstavby. Pachatel obvykle volí takové umístění, na které je z bezpečného místa dobře vidět, a odkud je možné pozorovat jak oheň samotný, tak i jeho pozdější vyšetřování. V některých případech není výjimkou, (zejména v těch, kdy dojde k založení ohně v rámci neobydlené zón), že se pachatel sám přihlásí jako dobrovolný hasič a dostane se tak přímo na místo požáru společně se zasahujícími složkami a vyšetřovateli.

Pro tento typ pachatele je běžné jak osamocené páčání trestné činnosti, tak zakládání ohňů v rámci spolupachatelství.

Největší pozornost vyšetřovatelů žhářského útoku se soustřeďuje do bezprostředního okolí události. Pozornost je věnována všem materiálům, které se podobají zápalnému zařízení nebo jeho části (rachejtle, různé nádoby, obaly, dráty, kabely, apod.), zbytkům katalyzátorů jako jsou rohožky a koberce (nemusí se vždy jednat o nezvratné důkazy, ale často postačí, že naznačují určitý způsob postupu pachatele při zakládání požáru) a v neposlední řadě krabičky od zápalek, plechovky od piva, nedopalky cigaret, zapalovače – tyto a podobné předměty mohou být jakýmsi podpisem pachatele. Žháři nejčastěji využívají materiály, které jsou dobře dostupné. Podle J. E. Douglase a kol. mají žháři ve věku 19-30 let sklon k použití různých akceleračních – chemikálií usnadňujících či podporujících hoření. Zápalky a nedopalky cigaret jsou nejčastěji používány k podpalování vegetace. Malé procento (přesné číslo J. E. Douglas a kol. neuvádí) požárů založených pro vzrušení je motivováno sexuální perversí. Na takových místech činu vyšetřovatelé nacházejí sperma pachatele, výkaly, a/nebo pornografický materiál, což má významnou hodnotu pro posun vyšetřování.

V případě prohlídky domu podezřelého pachatele trestného činu žhářství se pozornost soustředí na identifikaci takových předmětů jako jsou krabičky od sirek, zapalovače (zvláště pokud dotyčný nekouří), rachejtle, dráty, vzorky zeminy na botách a oblečení (byla-li terčem jakákoli vegetace), diáře, deníky, výstřižky z novin, mapy a poznámky dokumentující požáry, suvenýry z míst činu.

Typický žhář motivovaný vzrušením je mladistvý nebo mladý dospělý muž se základním vzděláním. Obvykle bývá nezaměstnaný, bez partnerky, nezřídka žije s oběma rodiči nebo s jedním z nich ve společné domácnosti. Jeho rodina se pohybuje v oblasti střední a nižší společenské třídy. Bývá běžné, že pachatelé, řadí se do této skupiny, jsou sériovými žháři. Užívání drog a alkoholu bývá spojováno se staršími pachateli. Vzdálenost mezi místem činu a oblastí, kde pachatel žije, je často determinována cílem žhářského útoku. Podle cíle

o vyšetřovatelé určí, je-li pachatel mobilní. Mnozí žháři, které motivovaných vzrušením, neopouštějí místo činu ihned po založení požáru, nýbrž se pohybují v jeho blízkosti, a to i v situaci, kdy se kolem události tvoří hloučky lidí či osob z řad vyšetřovatelů. Pachatelé, kteří místo činu opouští po založení požáru, se často na místo činu navrací, aby zjistili, jaké škody oheň způsobil (Douglas et al., 1997). Žháři motivovaní vzrušením obvykle útočí v lokalitách, které znají, v rozmezí 1,5 až 3,5 km od svého bydliště a na místo činu přicházejí pěšky. Jejich potřeba zakládat požáry významně roste s časem (Rossmo, 2000).

3.1.3 Žhář motivovaný vandalismem

Žhář motivovaný vandalismem zakládá požáry s úmyslem ničit majetek. Tyto delikty obvykle zahrnují aktivity sloužící k pobavení. Páchají je obvykle mladiství delikventi či gangy a častým cílem bývá školní majetek, opuštěné objekty a vegetace. Cíl úmyslného založení požáru se nachází v rozmezí 0,8 - 1,6 km od domova pachatele. Na místo činu obvykle přichází pěšky (Rossmo, 2000).

3.1.4 Žhář motivovaný ziskem

Žhář motivovaný ziskem zakládá požáry z finančních důvodů. Patří sem pojišťovací a daňové podvody. Do této kategorie také zahrnujeme tzv. nájemné žháře, páchající trestnou činností z obchodních důvodů. Své cíle si vytipují předem, bývají mobilní, nezřídka mívají komplice (Rossmo, 2000).

3.1.5 Žhář zakrývající jiný delikt

Jedná se o sekundární akt, jehož cílem je skrýt jiný trestný čin jako je vloupání či vražda. Tento typ pachatele vybírá cíl v oblasti, kterou zná. Typicky přichází pěšky na místo činu, které bývá vzdáleno 1,5 - 3,5 km od bydliště. Může se vyskytovat spolupachatel (Rossmo, 2000).

3.1.6 Extremistický žhář

Extremističtí žháři užívají požárů k politickým, sociálním či náboženským účelům (Rossmo, 2000).

3.2.1 Sériový žhář

Jedná se o pachatele, který opakovaně zakládá požáry, někdy bývá označován jako kompulzivní žhář. NCAVC žháře klasifikuje jako masové, sériové a spree (což by se dalo volně přeložit jako hýření, oddávání se, vzhledem k obtížnosti přesného překladu se v dalším textu budu opírat o originální označení „spree“). Spree pachatel zakládá ohně na třech a více oddělených místech bez období emocionálního vychladnutí mezi jednotlivými útoky. Masový žhář zakládá tři (a více) požáry na stejném místě v průběhu omezené doby. Příkladem by mohl být pachatel, který by založil oheň v každém patře panelového domu.

Pro sériového žháře jsou charakteristické tři a více od sebe oddělené události (jednotlivé požáry) s obdobím emocionálního vychladnutí mezi útoky. Toto období může trvat dny, týdny, měsíce, ale i roky. Sériovní žháři jsou pro vyšetřovatele závažnou a složitou skupinou pachatelů, zřejmě kvůli obtížné odhadnutelnosti doby, která zbývá do příštího útoku a patrně také proto, že výběr cílů pachatelem se často zdá být náhodným, jakoby bez souvislostí (Sapp et al., 1996).

Žháři tohoto typu obvykle útočí na zranitelné a dobře dostupné cíle, jako jsou neobydlené a opuštěné objekty, cíl atakují v nočních hodinách. Výběr místa činu může, ale nemusí, být zcela náhodný. S tímto typem žhářů bývá spojována dezorganizovanost místa útoku. Pachatel používá materiály dostupné přímo na místě.

Nálezy předmětů na místě činu mohou říct mnohé o motivu trestného činu. Například velké množství tekutiny, která se používá jako náplň do zapalovačů, může ukazovat na odplácejícího žháře nebo na pachatele motivovaného ziskem. Zbytky aerosolu mohou vést k úvaze o vandalismu jako motivu. Nedostatek důkazů tohoto typu zase může být indikátorem toho, že žhář použil k roznícení ohně materiál dostupný na místě a jedná se tak patrně o sériového pachatele.

Typický pachatel této kategorie je muž, obvykle mladší než bývají žháři mající na svědomí pouze jediný požár. Bývá samotář, se základním vzděláním (nezřídka nedokončeným), neúspěšný na poli pracovního i osobního života. Většinou je nezaměstnaný, a pokud již někdy pracoval, byl nespolehlivý a jeho dovednosti byly minimální. Má chudé sociální vztahy. V kriminální anamnéze nalezneme drobnější přestupky a menší trestné činy (Douglas et al., 1997). K mobilitě sériových žhářů se vyjadřuje R. Brogan - uvádí, že 61% pachatelů na místo činu dochází pěšky a 70% delikventů zakládá oheň v blízkosti svého

..., 2006). K přesnému číslu došel ve své studii A. D. Sapp se skupinou, k níž se později připojili další výzkumníci. Jejich výzkum ukazuje, že většina požárů je založena v okruhu do 2 mil, tj. asi 3,2 kilometrů (Sapp et al., 1996). Požár obvykle vzplane na místě, ke kterému má pachatel nějaký bližší vztah (tím se myslí i celá oblast, nikoli pouze konkrétní místo činu), nežádá se jedná o oblast v sousedství pachatelova vlastního bydliště. Pouze pár pachatelů (autor nespecifikuje procentuální podíl) vlastní motorové vozidlo. Pro vyšetřovatele je důležité analyzovat shluk center jednotlivých žhářských útoků pachatele, neboť tento pevně sevřený trs je pro pachatele významnou oblastí - např. v okolí bydlí nebo pracuje (Brogan, In Petherick, 2006).

Podtypem sériového žháře je sériový žhář-extremista. Podle J. E. Douglase a kol. se jedná o vzdělaného a inteligentního jedince. Je mobilní a útočí na specifické cíle. Užívá sofistikované zápalné materiály či přímo sestavuje zápalné bomby. Místo činu je organizované, bez nadměrných důkazů, popřípadě jakékoli pro vyšetřovatele důležité záchytné body chybí (Douglas et al., 1997).

3.2.2 Pyromanie - patologické žhářství

Chorobné žhářství nebo také impulsivní zakládání požárů označuje soudobá psychiatrie jedním slovem pyromanie. V MKN-10 pyromanii (F 63.1) nalezneme pod Návykovými a impulsivními poruchami v rámci kategorie Poruchy osobnosti a chování u dospělých. Podle MKN-10 se jedná o vzácnou poruchu (WHO, 2008).

Pyromanie je charakteristická úmyslným a cílevědomým založením požáru, při němž pachatel prožívá napětí a afektivní aktivaci. Chorobní žháři se od ostatních pachatelů trestného činu žhářství odlišují tím, že jakoby postrádají motiv ke svému počínání. Víme ale, že neexistuje čin bez motivu, ten je pouze někdy skrytý a nejasný, nechybí však. Chorobný žhář oheň nezakládá pro zisk, nejedná se o podvodné počínání, nezakrývá jiný trestný čin, nemstí se. Z ohně čerpá vzrušení a uspokojení. C. R. Swanson však upozorňuje, že ne všichni chorobní žháři musejí být takto nastavení, uvádí, že existují požáry založené chorobnými žháři bez sexuálního motivu, pouze pro oheň samotný. Tento pohled je neustále předmětem odborných diskusí (Swanson, et al., 2000).

³⁰ Velikost výzkumného vzorku ve své publikaci nezmiňuje.

Pyrofilii (fetišistickou fixací na oheň) soudobá psychiatrie řadí mezi poruchy sexuální preference – parafilie v objektu. „Při pyrofilii (někdy se užívá i názvů pyrolagnie, sexuální pyromanie nebo pyropatie) je sexuální vzrušení vyvoláváno ohněm, přičemž je nezřídka spojeno i se zakládáním požárů. Výskyt pyrofilie ve smyslu deviace je poměrně řídký, zdaleka ne každé založení požáru má sexuální motivaci. U pyrofilů je často zjišťován i úzký profesionální vztah k ohni, nezřídka pracují jako dobrovolní hasiči či jako hasiči z povolání.“ (Weiss, 2002, s. 102) J. Raboch a P. Zvolský uvádějí, že „většina sériových žhářů ovšem není motivována pyrofilii, nýbrž patologicky zpracovaným nepřátelstvím k okolí.“ (Raboch, Zvolský, 2001, s. 337).

3.2.4 Psychotický žhář

Jedná se o pachatele, který zakládá požár pod vlivem svého onemocnění, aktuálně působením bludů či halucinací (Swanson et al., 2000). Vzhledem k charakteru této práce se jimi nebudeme podrobněji zabývat.

3.3 Obecné charakteristiky pachatele

Typickým žhářem je muž ve věku do 35 let, nezaměstnaný, s nízkou nebo chybějící kvalifikací, s problémy v sociálních vztazích. Naznačen je pozitivní vztah mezi zakládáním požárů a nedostatečnými dovednostmi k řešení interpersonálních problémů, přičemž ohněm vyjadřuje zlobu a mstu. Rodiny pachatelů bývají dezorganizované až rozpadlé, se zvýšenou mírou psychopatologie. Spojení poruch chování u dětí a adolescentů se žhářstvím zmiňuje Swanson se spoluautory ve své publikaci. Uvádí také, že většina adolescentních žhářů působí ve skupinách, zatímco dospělý delikvent spíše operuje sám (Swanson, et al., 2000).

V anamnéze většiny žhářů nalezneme dlouhodobější tresty odnětí svobody za úmyslné založení požárů v minulosti (Holmes, Holmes, 1996).

3.3.1 Pachatelé žhářství na území ČR

V letech 2001 – 2003 byl v rámci grantu uděleného MV ČR realizován výzkum na téma Objasňování úmyslně zakládaných požárů a výbuchů. Výzkumné šetření prováděl tým odborníků - PhDr. Karel Netík, CSc., PhDr. Daria Netíková, RNDr. Jiřina Hofmanová, CSc.,

...bomíra Buriana, CSc. Výzkum zahrnoval analýzu celkem 172 pachatel. Z analýz byly vyjmuty případy požárů zaviněných přírodním jevem či technickou závadou bez přímého vlivu lidského faktoru. Soubor 172 požárů obsahoval 19 případů neúmyslných a 153 případů úmyslně založených požárů (Netík a kol., 2003). Výsledky tohoto šetření přispívají k rozšíření poznatků o chování a charakteristikách českých žhářů, což je možné využít například pro profilování podobných případů.

V téměř polovině případů byly cílem žhářských útoků byty, rodinné domy, garáže a osobní automobily. Minimální počet útoků směřoval proti psychiatrickým léčebnám, hotelům, skladům, sportovním zařízením a státním orgánům. To naznačuje motivaci útoků: vzhledem k tomu, že téměř dvě třetiny útoků jsou namířeny proti majetku jednotlivce, bude pravděpodobnou motivací osobní msta.

Co se týká geografie útoků, pak bylo zjištěno, že cíl bývá umístěn v tzv. zóně komfortu, tj. v místech, která pachatel zná, kde se cítí v bezpečí, kde zná únikové cesty, příp. místa, odkud lze požár bez rizika odhalení pozorovat, nejčastěji se jedná o místa v tzv. rezidenční oblasti (místo, kde pachatel bydlí).

Výzkumné šetření mimo jiné došlo k závěru, že vyšetřovací postupy při zjišťování motivace žhářského útoku velmi pravděpodobně selhávají – převládají totiž případy požárů bez zjištěné příčiny. Jedním z možných a perspektivních postupů, jak řešit tuto skutečnost, je psychologické profilování pachatele. Jeho zařazení vyžaduje standardizaci některých vyšetřovacích úkonů na místě činu a vytvoření databáze obsahující objasněné případy. Většina žhářských útoků zahrnutých do výše zmiňovaného výzkumného šetření nemá fatální následky pro lidské zdraví či život - převládají majetkové škody. S ohledem na věk pachatelů můžeme konstatovat, že mladiství ve zkoumaném souboru požárů se dopouštěli méně často žhářství než dospělí pachatelé a nedospělé děti. Mladí pachatelé (na rozdíl od dospělých) častěji zakládají požár jednoduchým způsobem, bez přípravy. Nepoužívají akceleranty (látky urychlující hoření), jako iniciátory hoření využívají zápalky a častěji zanechávají na místě činu více stop (Netík a kol., 2003). Obecně lze usuzovat, že „většina požárů, která byla v ČR v posledních letech založena, je svou povahou primitivní, nevyžaduje od pachatele žádné speciální dovednosti a nejeví známky komplikovanější přípravy. Valná část z nich bude proto velmi pravděpodobně činem spíše impulsivním než předem promyšleným a naplánovaným.“ (Netík a kol., 2003, s. 38).

3.4.1 Zápalky

Zdá se, že k zápalkám, jako možnému způsobu založení ohně, se uchylují spíše mladiství pachatelé a chorobní žháři. Nejčastěji jsou na místě činu nacházeny nedopalky cigaret, které slouží jako jakýsi „časovač“ samotného vznícení a šíření ohně tím, jak postupně ohořívají, a poskytují tak pachateli čas k opuštění místa činu do bezpečné vzdálenosti.

3.4.2 Svíčky

Do jisté míry se jedná o podobně časovaný způsob vznícení, jako je tomu u postupně hořící cigarety. Svíčky hoří různě dlouho, záleží na materiálu, z jakého jsou vyrobeny a samozřejmě také na jejich samotné velikosti. Někdy jsou používány ve spojení se vznícením dobře hořlavého materiálu (akcelerantu) uvnitř různých nádob. Avšak mnoho svíček za sebou zanechává stopu v podobě vosku, který může být němým svědkem, alespoň co se týká způsobu založení požáru. Vosk se totiž dobře vpíjí do dřeva, a tak může být pečlivými vyšetřovateli snadno odhalen.

3.4.3 Chemikálie

Jedná se o poměrně hojně užívaný způsob založení ohně. V zastoupení jsou různé druhy chemikálií, většinou dostupné široké veřejnosti. Mnoho chemikálií zanechává stopy nebo má specifický pach. Je proto důležité zkoumat sutiny a za pomoci laboratorních analýz potvrdit či vyloučit použití chemikálie pachatelem. Naštěstí pro vyšetřovatele, valná většina žhářů má pouze minimální vzdělání v oboru chemie, ne-li žádné, a proto často nemají dostatek informací o správné manipulaci s tou kterou chemikálií, nevědí, jaká je doba vznícení, jakým způsobem a s čím reaguje, což potom souvisí i s nedokonalou konstrukcí zápalného zařízení, čímž za sebou pachatel zároveň zanechává další stopy, které vyšetřovatelé mohou využít v jeho neprospěch.

3.4.4 Plyn

Není to příliš běžný způsob iniciace ohně, ale není ani vyloučený. Samotnému ohni předchází exploze, možným scénářem může být zapálení svíčky a puštění plynu v kuchyni, kde

dění a posléze k výbuchu. Je-li tento nepřiliš častý způsob většinou jedná o tzv. zakrývací požáry, které mají odvrátit vyšetřovatelovu pozornost od jiného trestného činu – jako příklad se nabízí vražda.

3.4.5 Elektrický systém

Jakákoli elektroinstalace, jako je domovní zvonek a telefonní obvod, se může stát prostředkem k založení ohně. Načasování pak obvykle vychází z pozorování zvyklostí osob, které se v budově pohybují. Pachatel například vypozeruje, že bezpečnostní zařízení firmy spouští osvětlení budovy každou hodinu a využije toho ke konstrukci svého zařízení a k časovači spuštění vznícení či exploze. Takové počínání však vyžaduje jistou míru zručnosti, pozorovacího talentu, důmyslnosti, inteligence a organizovanosti. Avšak skýtá také určité riziko – na domovní zvonek může zazvonit náhodná osoba v nepředvídatelnou dobu, stejně tak je to v případě použití telefonu.

3.4.6 Mechanická zařízení, zápalné bomby, smíšená zařízení

V první řadě se jako příklad nabízejí budíky. Může se jednat jak o naprosto jednoduchá zařízení složená z budíku, drátu a malé baterie, tak o velmi sofistikované konstrukce. Taková zařízení se většinou používají k iniciaci explozí, kterým se v této práci nebudeme věnovat, proto zůstaneme pouze u zmínky, aby výčet příkladů způsobů založení ohně byl co nejúplnější (Swanson et al., 2000).

3.5 Metodika vyšetřování požáru

„Vyšetřování požáru nebo exploze vyžaduje zručnost, technologii, znalosti a vědu. Základní metodologie se opírá o systematickou práci a pozornost k nejmenším detailům.“ (p. 230)

Zmíněná systematická práce se zakládá na využívání vědeckých poznatků, v případech žhářství zejména z oboru fyziky a chemie.

Jedná se o následující kroky:

- identifikace problému
- definice problému
- sběr dat
- analýza dat (induktivní úvaha)

- výběr finální hypotézy

V USA existuje Národní asociace požární ochrany 921 (The National Fire Protection Association 921 - NFPA), která vypracovala základní metodiku vyšetřování požárů, z níž se inspirovalo mnoho států světa. NFPA 921- Příručka pro vyšetřování požáru a exploze (A Guide to Fire and Explosion Investigation) je dokument publikovaný zmíněnou asociací, který má charakter určitých doporučení, není tedy standardem. Tím je naopak směrnice, kterou najdeme pod názvem NFPA 1033 - Normy pro profesionální kvalifikace pro vyšetřovatele požárů (Standard for Professional Qualifications for Fire Investigator). Tato směrnice obsahuje seznam vlastností a znalostí vyžadovaných na člověku, který se chce stát profesionálním vyšetřovatelem trestných činů žhářství. Vyšetřovatel-specialista musí mít znalosti a zkušenosti týkající se mnoha aspektů: taktika, chování ohně (ve smyslu fyzikálním a chemickým), chování materiálů pod vlivem požáru, konstrukce budov, aspekty lidského chování, motivace pachatele, a další, navzájem související oblasti poznatků (Brogan, In Petherick, 2006).

Obecně lze konstatovat, že je velmi složité spojit určitého žháře s konkrétním požárem. Jak z důvodu skutečnosti, že málokterý pachatel je přistižen při činu, tak z charakteru samotného trestného činu – mnohé důkazy tak říkajíc lehnou popelem. Náročné je určit motiv pachatele, zvláště jedná-li se o jedince, který požár založil pro vzrušení, extrémistické postoje nebo je-li jeho čin odrazem vandalismu. Postup je většinou následující: nejprve se kriminalisté ptají, kdo všechno měl příležitost oheň založit, z tohoto okruhu podezřelých má pouze několik lidí k tomuto činu motiv, a nakonec se mimo jiné zkoumá, který z pachatelů by skutečně riskoval usvědčení pro zisk nebo uspokojení. Je to však velmi složitá, až mravenčí práce odborníků z vyšetřovacího týmu.

PSYCHOLOGICKÉ A GEOGRAFICKÉ PROFILOVÁNÍ

Úkolem této části je seznámit s psychologickým a geografickým profilováním, s jejich postupy a některými teoriemi. Zmíníme úkoly, přednosti i úskalí obou metod. Zaměříme se na aspekty, které jsou pro vytvoření profilu neznámého pachatele nejdůležitější. Tuto část uzavřeme krátkým představením geografického informačního systému (GIS).

1. Psychologické profilování

Nežřídko se ve svém okolí můžeme setkat s názory, které psychologické profilování označují za zázračnou metodu, někdy až téměř přirovnatelnou ke kouzlení. To je samozřejmě do velké míry ovlivňováno i současnými filmy a seriály (Myšlenky zločince, Mlčení jehňátek, Červený drak apod.), jež profilující psychology představují víceméně v rolích mágů, kteří jsou schopni z nejasných indicií, strohých informací a ve velmi krátkém čase vytvořit naprosto přesný profil neznámého pachatele. Myslím si, že profilování má v sobě něco z vědy a dílem je i uměním. Jako jedna z vyšetřovacích metod se profilování musí opírat o fakta, realitu, informace, teorii a výzkumy. Vyžaduje znalosti nejen z psychologie, psychopatologie a kriminologie. Avšak i přes veškeré teoretické a vědní zázemí, je tato metoda schopna poskytnout prostor také pro zkušenosti, tvořivost a intuici člověka, který pachatelův profil vypracovává. Psychologické profilování je nesporně důležitou součástí vyšetřování závažné trestné činnosti, ovšem vyžaduje realistická očekávání zadavatelů i těch, kteří profil neznámého pachatele vytvářejí. Psychologický profil neznámého pachatele nemůže napravit případné chyby ve vyšetřování, stejně tak neslibuje přesnou identifikaci pachatele. V profilování není nic magického ani mystického. Jeho úspěch závisí na práci a součinnosti mnoha policejních složek a expertů z různých oborů.

Právě medializace psychologického profilování představující profilujícího experta – bez nadsázky – v roli šamana je jedním z důvodů, proč v současné době forenzní psychologie používá spíše jiné ekvivalenty pro tuto vyšetřovací metodu. V Německu se začíná prosazovat termín „operativní analýza případů“ (Operative Fallanalyse – OFA), v anglicky mluvících odborných kruzích je preferován pojem „kriminální investigativní analýza“ (Criminal Investigative Analysis – CIA). Stále se však jedná o totéž, a proto také v této práci upřednostňuji již zaběhlý termín „psychologické profilování“.

áním označujeme postup, „při kterém psycholog využívá svých a prožívání člověka k tomu, aby určil pravděpodobný obraz neznámého pachatele trestného činu.“ (Čírtková, 1998, s. 155). Psychologické profilování vychází z předpokladu jedince promítajícího do jakékoli činnosti vlastní osobnost. Základní premisou je, že způsob myšlení ovlivňuje lidské chování (Douglas et al., 1986). Způsob provedení deliktu, na který můžeme usuzovat podle stop na místě činu a těle oběti, vypovídá o pachatelově psychickém stavu v době páchání trestného činu, stejně tak o jeho osobnosti a o některých jejích zvláštěnostech. Profilující odborník musí tyto stopy identifikovat a přiřadit jim adekvátní význam (Douglas, Burgess, In NCAVC FBI ACADEMY, 1990, pp. 1-5). Lze předpokládat, že čím výraznější jsou zvláštěnosti osobnosti pachatele, tím pravděpodobněji se otisknou v jeho modu operandi.

Úloha psychologického profilování je někdy přeceňována, někdy naopak nedoceněna. Je třeba si uvědomit, že tato metoda nemá za úkol nahradit jiné vyšetřovací techniky a že je jakýmsi pomyslným vrcholem ledovce v pátrání po pachateli. Její hlavní úlohou je zúžit okruh podezřelých osob, nasměrovat další působení kriminalistů, pomoci odhalit, kde pravděpodobně pachatel příště zaútočí, popřípadě doporučit, jak vůči němu vystupovat a jak jej vyslýchat.

Kolébku psychologického profilování (Psychological Profiling) nacházíme v USA. Jeho vznik je logickým vyústěním behaviorální tradice americké psychologie. Pro profilujícího psychologa představuje základní teoretickou bázi výzkum chování (behaviour).

První moderní psychologický profil neznámého pachatele je spojován se jménem psychiatra J. A. Brussela, který v roce 1956³¹ profilel newyorského bombového útočníka (Rossmo, 2000). V roce 1970 H. Teten, zvláštní agent FBI, inicioval spuštění programu, který se věnoval kriminálnímu profilování (Criminal Profiling). O rok později agent J. Kirsch založil oddělení s názvem Behavioral Science Unit (BSU). V této souvislosti byla vyvinuta nová metoda – behaviorální analýza. Jedná se o vědní obor kriminalistiky, který zkoumá vztah mezi způsobem spáchání trestného činu a charakteristikami pachatele za účelem jeho identifikace (Hofmanová, 2008). Oddělení BSU prošlo v devadesátých letech mnoha změnami, v současné době spadá pod vedení National Center for the Analysis of Violent Crime (NCAVC) při FBI v Quanticu ve státě Virginia (Turvey, 2001).

³¹ Za skutečně historicky první by se mohl považovat psychologický profil, který byl vytvořen v roce 1888 v souvislosti s vyšetřováním série vražd prostitutek Jackem Rozparovačem. Tohoto úkolu se zhostil dr. Thomas Bond, který popsal pravděpodobný vzhled, zaměstnání, zvyky, motivy, sexuální deviace a duševní zdraví tohoto sériového vraha (Rossmo, 2000).

Informací pro profilování je způsob, jakým pachatel delikt nechává svůj rukopis, který ukazuje na charakteristiky jeho osobnosti. Profilující psycholog nahlíží na stopy zanechané pachatelem jako na výsledky jeho individuálního chování a přiřazuje k nim charakteristiky pachatelova vnitřního duševního založení (schopnosti, vlastnosti, motivy).

Psychologické profilování neznámého pachatele se nedá využít u všech případů trestné činnosti. Profilování je vhodné u takových deliktů, jejichž scéna vykazuje určitý specifický rukopis pachatele (Valenta, 1992). Profilování jsou podrobovány násilné trestné činy s nápadným způsobem provedení (rituální vraždy a znásilnění, sadistické prvky ve způsobu spáchání činu, posmrtné útoky na oběť). Do skupiny trestných činů, které nejsou pro profilování vhodné, se řadí běžná vloupání, krádeže, zpronevěry, většina případů poškození věci a majetku a vraždy na objednávku (Čírtková, 1998). Hodnota profilu je také omezena v případech, kdy se pachatel při páčání trestné činnosti chová proměnlivě či náhodně (Farrington, Lambert, 1997).

Proces formulování profilu neznámého pachatele je nazýván aplikovanou kriminologií, psychologickým profilováním, posuzováním scény deliktu, profilováním kriminální osobnosti, profilováním scény deliktu, investigativní psychologií apod. (Schlesinger, 2000).

Utváření profilu neznámého pachatele probíhá ve třech na sebe navazujících krocích, které bývají nazývány třemi W (What, Why, Who), čili:

- **Jak** byl čin spáchán
- **Proč** byl čin spáchán
- **Kdo** čin spáchal

V rámci prvního kroku se analyzují tzv. primární data (např. pitevní protokoly, kriminalisticky zajištěné stopy, poloha místa činu apod.). Jedná se o speciální psychologickou rekonstrukci jednání pachatele a oběti. Jde o behaviorální analýzu místa činu, která zjišťuje, jak došlo ke spáchání daného trestného činu. Již v této první fázi je více než žádoucí, aby profilující odborník mohl být přítomen na místě činu. Praxe to však mnohdy neumožňuje, proto je nutné, aby měl profilující expert k dispozici alespoň obrazový materiál pořízený na místě činu. Profilování je téměř nemožné, jsou-li vyšetřovací informace nedostatečné, nekvalitní, popřípadě pokud úplně chybí (Netik a kol., 1997a).

Při pátrání po tom, proč byl konkrétní trestný čin spáchán, uvažuje profilující psycholog o vnitřním prožívání neznámého pachatele. Jedná se o nejvýznamnější a zároveň nejobtížnější pasáž. Je rekonstruována pachatelova pravděpodobná motivace (Bankl, 2008).

Utvoření samotného profilu následuje v další fázi, která se zabývá sestavením pravděpodobných charakteristik osobnosti pachatele (tedy zodpovězení otázky „Kdo?“).

sdělovaním z obou dchozích dvou kroků, je vytvářen celkový obraz o pachatelově
servinka, 1994).

Výsledný profil musí hovořit jazykem vyšetřovatele, neboť pro něj je určen. Musí obsahovat takové údaje, kterými může vyšetřovatel pachatele identifikovat přímo, čili bez speciálních psychologických znalostí a dovedností (Netík a kol., 1997b).

Profil neznámého pachatele pak zpravidla obsahuje následující údaje:

- Pravděpodobné pohlaví pachatele
- Rasa
- Přibližný věk
- Rodinný stav a orientační odhad sociálních vazeb
- Dosažené vzdělání a předpokládanou úroveň rozumových schopností
- Pravděpodobné zaměstnání a profesní oblast
- Relativně stabilní a pro okolí zřetelné projevy chování
- Stupeň sexuální zralosti a eventuální sexuální deviace
- Kriminální minulost
- Odhad bydliště ve vztahu k místu činu
- Pravděpodobná reakce na vyšetřování
- Pravděpodobnost opakování deliktu, pravděpodobnost dalšího útoku

(Ault, Reese, In NCAVC FBI ACADEMY, 1990, pp. 35-38).

Postup při vyšetřování konkrétního trestného činu je pak následující:

- Zjišťování podobnosti mezi jednotlivými místy činu³²
- Použití tradičních vyšetřovacích technik
- Propojovací analýzy³³ (linkage analysis)
- Psychologické profilování
- Geografické profilování

(Holmes, Holmes, 1996).

³² Možnost identifikovat pachatele skrze stejný MO nebo podpis objevující se v podobných případech (Geddes, 2008). Neschopnost poznat spojení a zmatek kolem toho, které delikty mohou tvořit část série, se nazývá „slučovací slepota“ („linkage blindness“) (Rossmo, In Jackson, Bekerian, 1997, pp. 159-175).

³³ Mohou odhalit propojenost jednotlivých kriminálních činů spáchaných v různých jurisdikcích. FBI k tomu používá počítačové programy, jako například VICAP a VICLAS.

vychází z následujících hypotéz:

a obsahuje informace o jeho osobnosti

- Způsob provedení trestného činu obsahuje informace o osobnosti pachatele
- Místo činu u sexuálních vražd obsahuje významné informace o osobnosti pachatele, jejich zvláštnostech a patologických rysech
- Podobnosti ve způsobu provedení deliktu u různých pachatelů naznačují podobnosti jejich osobnosti a „kriminálního rozvažování“

(Netík a kol., 2003)

I přes nesporné přínosy má psychologické profilování druhou stranu mince. Jak již bylo řečeno, profil nemůže nahradit policejní práci a tradiční postupy vyšetřování. Není v jeho silách ukázat na pravého pachatele a identifikovat ho se stoprocentní jistotou. To je dáno hlavně tím, čím začínala tato práce – osobností pachatele. Lidé nejsou stejní a totožné nejsou ani způsoby provedení jednotlivých deliktů. Psychologické profilování tedy pracuje na pravděpodobnostní úrovni a výsledný profil pachatele je tak dobrý, jak kvalitní odborník je jeho tvůrce a jak dobré jsou informace, které k vypracování profilu dostal. Velkou roli zde tedy hraje lidský faktor - zkušenosti, odborné znalosti, zdravý rozum, logika a intuice profilujícího experta. Člověk je tvor chybující a omylný a není důvod se domnívat, že u profilujícího psychologa tomu bude jinak. Byť je detektivními seriály prezentován jako ten, kdo všechny případy za všech okolností, ať se děje cokoli, sám a naprosto bez chyby vyřeší.

1.1 Profilování v České republice

I když určité počátky psychologického profilování u nás lze spatřovat již ve 30. letech minulého století, stále v současné době neexistuje žádné policejní (nebo jen externí) oddělení specializované pouze na psychologické profilování, jako je tomu ve Spojených státech. Psychologické profilování je u nás dosud pomalu se rozvíjející metodou. Chybí zejména systematická výzkumná činnost v českém prostředí zaměřená na aplikaci psychologických poznatků při vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů (Polišenská, 2008). I když již některé studie zabývající se českými pachateli existují, stále se jedná spíše o ojedinělé práce. Avšak bylo by chybou domnívat se, že čeští kriminalisté nemají o takovýchto postupech ani tušení a že je vůbec nepoužívají. Současnou praxí je týmová spolupráce kriminalistů s psychologem či psychiatrem a základem teoretického zázemí jsou zkušenosti a výsledky prací zahraničních specialistů.

Vědecká kriminologie má své kořeny v kriminálním mapování. Mapy jsou důležitým analytickým nástrojem, protože ukazují obrovské množství informací snadno pochopitelnou formou. Méně radostnou zprávou však je skutečnost, že tyto informace mohou být nesprávně interpretovány. Například pokud mapa ukazuje vyšší míru kriminality v chudých městských čtvrtích, mohou být učiněny hned dva chybné závěry. Prvním z nich je, že většina lidí z těchto čtvrtí jsou pachatelé trestných činů, druhým, že tito lidé páchají činy za hranicemi zákona, protože jsou chudí. Obě tvrzení vyvracejí výzkumy, které K. D. Rossmo uvádí hned v předmluvě své knihy: „Studie jednotlivců ve skutečnosti ukazuje, že přijetí kriminálního životního stylu vede k chudobě přinejmenším tak často, jako chudoba do kriminálu“ (Rossmo, 2000, p. iv). Tento poznatek bychom ostatně mohli aplikovat na jakékoli jiné situace: pokud víme, že většinu zlodějů tvoří mladiství, nemůžeme již tvrdit, že každý mladý člověk je zloděj. Stejně tak, byla-li většina pachatelů, kteří zneužívají děti, sama v dětství zneužívána, neznamená to, že každý, kdo byl zneužíván, se sám stane pachatelem tohoto trestného činu.

Vědě, která se zaměřuje na obrazy pohybu pachatele a jeho cíle v prostoru, se v americké literatuře říká environmentální kriminologie (Environmental Criminology). Svě studie tato věda opírá o pozadí tzv. sociální rutiny, což je v podstatě označení pro způsob pohybu člověka v prostoru, který je předvídatelný a rutinní, čili určitým způsobem obvyklý a očekávatelný. Zjednodušeně řečeno: nikdo z nás se v prostoru svého okolí nepohybuje náhodně. Tento poznatek se netýká pouze pachatelů trestných činů, ale i jedinců z nekriminální populace. Na myšlenkách a teoretických principech environmentální kriminologie je založeno geografické profilování.

Geografické profilování je poměrně moderním³⁴ nástrojem vyšetřování, který využívá informace o umístění či poloze série spáchaných kriminálních činů v prostoru k určení nejpravděpodobnější oblasti, ve které se pachatel zdržuje nebo žije (Boba, 2005). Cíle psychologického i geografického profilování jsou tedy stejné – pomoci s určitou mírou pravděpodobnosti identifikovat a tím dopadnout pachatele. Oba přístupy jsou aplikovány v případech sériových trestných činů, tedy u série vražd, znásilnění, zhářství, dále pak u sérií loupeží a bombových útoků. Mapování nachází své uplatnění také u jednotlivých trestných činů nemajících charakter série. Aby bylo možné takové případy podrobit geografickému profilování, musejí se odehrávat na větším počtu kriminálních scén.

³⁴ První geografický profil byl vytvořen v roce 1990. První geografické modely v oblasti kriminologie jsou spojovány se jmény Andre-Michel Guerry a Lambert-Adolphe Quetelet (Rossmo, 2000).

geografické profilování samo o sobě případ neřeší. Přesto informace, jejichž využití umožňuje zúžit okruh pátrání, a tím efektivně nakládat s časem i prostředky (Rossmo, 2000). Je tedy vedle psychologického profilování a testování DNA dalším důležitým nástrojem vyšetřování. Zvyšuje šance na úspěšné rozuzlení případu.

Geografické mapování nachází dobré uplatnění ve spojení s psychologickým profilováním, protože na základě informací získaných z prvé techniky lze vytvořit profil neznámého pachatele a naopak – informace z profilu umožňují případ dále analyzovat prostřednictvím mapování. To pomáhá strukturovat rozmístění nalezených těl obětí, popřípadě jednotlivých míst činu, a tím umožňuje říci, kde lze pohyb pachatele očekávat ve zvýšené frekvenci (Dees, 2008). K tomu jsou potřebné znalosti z psychologického profilování zahrnující typologii pachatelů, protože osobnost pachatele je jedním z faktorů, které ovlivňují, kde a jakým způsobem daný delikvent na svou oběť útočí (Holmes, Holmes, 1996). Psychologické profilování poskytuje vhled do pachatelovy pravděpodobné motivace, chování a životního stylu a je tudíž přímo spjata s jeho prostorovou aktivitou. Psychologický profil sice není nutným předpokladem k vytvoření geografického profilu, ačkoli náměty, které může poskytnout, mohou být dosti užitečné, zvláště v případech malého množství deliktů. Klíč k řešení případu se nenachází v jednotlivých datech, nýbrž v jejich vzájemném vztahu a souvislostech.

2.1 Proces geografického profilování

Příprava geografického profilu obsahuje tyto operace: (a) studium vyšetřovacího spisu, včetně vyšetřovacích zpráv, výpovědí svědků, soudně lékařských znaleckých posudků (pítevních protokolů) a – pokud je k dispozici – psychologického profilu; (b) prozkoumání fotografií místa činu a oblasti; (c) diskuse s vyšetřovateli a kriminálními analytiky; (d) návštěva míst činu, je-li to možné; (e) studium map ulic, zón a dopravy; (f) analýza a (g) sepsání zprávy.

Kromě umístění zločinů (počet míst činu a jejich lokalizace, společné znaky a vzdálenosti) a časů, kdy se série zločinů odehrála, jsou zapotřebí další elementy, které je nutno při zpracovávání geografického profilu zvažovat. Například pachatelův lovecký styl, polohu hlavních dopravních tepen, přítomnost zastávek autobusů a stanic rychlých tranzitních spojů (Rossmo, In Jackson, Bekerian, 1997, 159-175).

Literatura pojednávající o geografii zločinu většinou pojímá koncept místa činu jako jednotlivou polohu. V závislosti na typu zločinu se však mohou vyskytovat různé lokality v rámci jediného deliktu (Turvey, 2001). Každá z nich má pro pachatele potenciálně různý význam a – následkem toho – charakteristické výběrové vlastnosti. Jak jsme již uvedli, u mnoha násilných trestných činů lze identifikovat více než jednu scénu deliktu. Jedná se o:

- Místo setkání
- Místo útoku
- Vlastní místo činu
- Místo zbavení se oběti/ukrytí jejího těla
- Místo odstavení vozidla (vehicle dump site)

Výše uvedený přehled míst činu je ovlivněn jejich dostupností a cestovními možnostmi pachatele. To znamená, že pachatel, který chodí pěšky, má omezenou oblast pohybu, tudíž i jednotlivá místa činu (je-li jich více) leží geograficky blízko sebe. Naopak pachatel, který vlastní automobil, je mobilnější, to znamená, že má větší pole působnosti, a jednotlivá místa činu od sebe budou také nejspíš více vzdálená než v prvním uvedeném případě.

Místo, kde poprvé pachatel kontaktuje svou oběť, je místem setkání (Encounter Site). Může to být v baru, na ulici, v parku, v podstatě kdekoli, kde se propojí fyzikální a psychologický prostor mezi pachatelem a jeho obětí.

Místo útoku (Attack Site) je místo, kde pachatel oběť poprvé atakuje. K útoku často dochází už na místě setkání. Pokud se tyto dvě lokality liší, jedná se pravděpodobně o organizovaný typ pachatele, který svou oběť nejprve kontaktuje a na jiném místě napadne.

Vlastní místo činu (Crime Site) je místo, kde dojde ke spáchání trestného činu. Zde pachatel oběť zavraždí, znásilní apod.

Dalším místem bývá ukrytí těla oběti (Victim Disposal Site). Liší-li se toto místo od místa setkání, útoku a vlastní scény deliktu, jedná se pravděpodobně o organizovaného pachatele. Nejen z důvodu, že je zde patrně naplánování, ale také z předpokladu, že je-li místo ukrytí těla oběti odlišné od všech dalších zmíněných, znamená to, že má pachatel možnost s tělem cestovat, což vede k domněnce, že vlastní automobil – a ten je k páchaní trestné činnosti používán hlavně organizovaným typem pachatele. Pokud jsou všechna místa činu vměstnána do jednoho, je důvodné podezření, že se bude jednat spíše o dezorganizovaného pachatele, protože tento typ pachatele si je nejjistější ve známém prostředí, to znamená v oblasti svého bydliště, pracoviště a jejich nejbližším okolí (Holmes, Holmes, 1996). Obecně lze tedy říci, že čím vyšší je organizace a mobilita pachatele, tím větší je potenciální složitost

oru míst činu. Také se ukazuje vysoká úroveň konzistence v pachatelů, neboť většina z nich opakovaně využívá tentýž soubor míst činu (Rossmo, In Jackson, Bekerian, 1997, 159-175).

2.1.2 Způsob transportu

Pachatel, který musí k místu činu dojít pěšky nebo je závislý na prostředcích hromadné dopravy, má očividně omezenější prostor k pohybu než pachatel, který disponuje vlastním automobilem. U prvního zmíněného můžeme předpokládat, že nevlastní řidičský průkaz, ani automobil, tudíž musí útočit v oblasti svého domova a v jeho nejbližším okolí. Jedná se často o dezorganizovaný typ pachatele. Omezená zóna komfortu tohoto pachatele je determinována jak jeho denními aktivitami a limitovaným způsobem cestování na místo činu, tak i jeho osobnostními vlastnostmi.

2.1.3 Atraktivita cesty a cílové stanice, známost silnic a hlavních tahů

Každý z nás při cestování upřednostňuje určité silnice, dálnice a dopravní tahy před jinými. Tyto preference se mění od člověka k člověku a oblíbenost té které silnice či dálnice mohou ovlivňovat různé faktory (např. velké množství odpočívadel a motorestů podél konkrétní silnice, neomezená rychlost, menší provoz apod.). Každodenní aktivity člověka jsou více či méně tvořeny různými zvyky. To má také vliv na to, jaké místo pachatel vybírá k napadení své oběti, popřípadě i na to, jaké místo vybírá pro ukrytí jejího těla (Holmes, Holmes, 1996).

2.1.4 Rutinní aktivity oběti

Chování, cestování a zvyky obětí jsou v procesu profilování kritickými elementy. Důležitou informací je skutečnost, že tělo oběti bylo nalezeno na místě, kde se běžně nepohybovala. (Holmes, Holmes, 1996). O teorii rutinních aktivit pojednáme v následujícím textu.

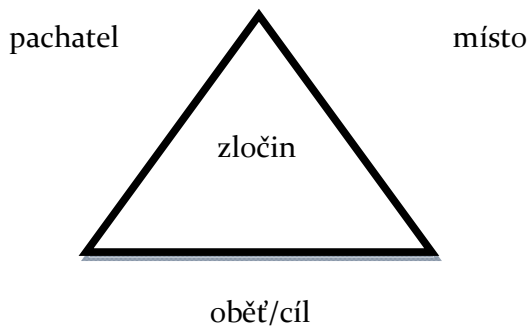
2.2.1 Teorie racionální volby (Rational Choice Theory)

Základem této teorie je předpoklad, že se každý pachatel rozhoduje, zda spáchat či nespáchat zamýšlený trestný čin, podle očekávaných odměn a ztrát. Za předpokladu, že je riziko nízké, zisk vysoký a stávající podmínky poskytují vhodnou příležitost, je každý člověk podle této teorie připraven zločin spáchat (Boba, 2005). Hlavní kritikou tohoto přístupu je skutečnost, že ne každý člověk je schopen jednat a rozhodovat se racionálně, tudíž ne každý kriminální čin nutně musí mít ve svém základu racionální volbu (Moulisová, 2005).

2.2.2 Teorie modelu zločinu (Crime Pattern Theory)

Tato teorie odkazuje na situace, ve kterých se zločiny odehrávají. K trestným činům dochází v oblastech, kde se střetává aktivní prostor pachatele a oběti. Aktivní prostor jedince je ta oblast, která je mu známá skrze každodenní aktivity (místo, kde žije, pracuje, cestuje, nakupuje, apod.). Pro analytiku je tato teorie přínosem v získávání informací o těchto prostorech, a tím také o místě, kde pravděpodobně došlo k prvnímu střetu pachatele s obětí (jedno z míst činu). Zprostředkovaně pak tyto údaje mohou ukazovat na zónu komfortu pachatele, tedy prostor, kde se cítí dobře, a ve kterém rád operuje. Může se jednat buď o místo související s bydlištěm pachatele, nebo o oblast, která je mu něčím příjemná (žil tu dříve, prožil tu dětství, spojují ho s ním příjemné zážitky, vzpomínky, popřípadě je to jiné místo, které důvěrně zná a může ho tak kontrolovat apod.) (Boba, 2005).

Jádrem teorie environmentální kriminologie je koncept trojúhelníku zločinu (Crime Triangle), jehož schematická podoba je zobrazena níže (Schéma 4).

(Schéma 4 – Trojúhelník zločinu)

Prostor uvnitř trojúhelníku, který je naznačen modrou barvou, reprezentuje předpoklad, že trestný čin se odehraje pouze tehdy, když se pachatel a cíl setkají na konkrétním místě. Cílem může být neživý objekt, jako je majetek, dopravní prostředek, budova, ale i osoba, čili oběť trestného činu. Jinými slovy: ideální rámec zločinu nastává tehdy, když je přítomna osoba, která je motivována jej spáchat (pachatel), dále pak zranitelná oběť či cíl a vhodné místo, kde je nedostatek osob a prostředků, které cíl deliktu ochraňují (Schéma 4).

Teorie rutinních aktivit, někdy označována termínem teorie kriminálních příležitostí (Crime Opportunities Theory) či teorie životního stylu (Life Style Theory), se zaměřuje například i na to, jak se příležitosti ke spáchání trestného činu mění v závislosti na změnách v chování v sociálním měřítku. R. Boba v této souvislosti uvádí vzrůst kriminality v USA v letech 1947-1974. V této době stoupal počet lidí, kteří denně cestovali za prací. Jejich domy a byty tudíž neměl kdo hlídat, čehož využili zloději, jejichž počet v tomto období taktéž stoupal. Jiným příkladem může být rostoucí popularita a dostupnost internetu - obojí vytváří nový prostor k dalšímu druhu kriminality (Boba, 2005). Obecně se – jak již název samotné teorie napovídá – zabývá běžnými a opakujícími se aktivitami, jako je cesta do práce, nakupování, bydlení, trávení volného času, studium, sociální interakce apod. Pravděpodobnost spáchání trestného činu je ovlivněna těmito běžnými činnostmi. Jak již bylo řečeno, rytmus života přivádí lidi v určitý čas na konkrétní místa, čímž se zároveň zvyšuje pravděpodobnost setkání oběti s motivovaným pachatelem. Podle teorie rutinních aktivit je trestný čin v podstatě

oletal, 2003). Tato teorie je přínosná pro práci kriminálních vědců, kteří si podobných kriminálních událostí přispívají k jejich prevenci a tím k ochraně pachatelových potenciálních cílů (Boba, 2005). Kritikou je zejména to, že se teorie rutinních aktivit nezaměřuje na motivaci pachatele (Zapletal, 2003).

Všechny tři uvedené teorie tvoří zázemí, na jehož základě mohou analytikové budovat praktické výstupy. Pomáhají porozumět pachatelovu chování, čímž jej lze do určité míry předvídat. Umožňují pochopit, jakým způsobem jsou vytvářeny příležitosti ke spáchání zločinu a získat vhled do chování jak na individuální úrovni, tak na úrovni širšího sociálního měřítka. Zřejmým cílem je ochránit oběti a zařazovat účinné postupy k identifikaci a dopadení pachatele. Praktickým příkladem uvedení kriminologických teorií do reálného světa policejního vyšetřování je právě geografické profilování.

2.2.4 Kotevní body

Nacházejí se uvnitř každého aktivního prostoru. Jsou to (z geografického hlediska) pro jedince nejdůležitější místa. Pro většinu lidí představuje hlavní kotevní bod jejich bydliště, popřípadě dům rodičů, přátel. Kotevním bodem bývá i místo, kam lidé chodí do zaměstnání. Pro jiné jedince se hlavním uzlovým bodem stávají například bary, nákupní centra, kryté bazény nebo jiné lokality, kde se dá očekávat sociální aktivita. Pomineme-li pachatele, kteří kvůli spáchání deliktu cestují, to znamená, že jsou mobilní, je stále mnoho pachatelů páchajících trestné činy v blízkosti svého bydliště. To souvisí s již zmíněnou skutečností, že pro většinu lidí je hlavním kotevním bodem právě vlastní domov, tedy oblast, kterou znají nejlépe a kde se velmi dobře orientují – mluvíme o zóně komfortu, neboli comfort zone (Rossmo, 2000). Opačnou tendenci naznačuje teorie zóny útlumu (buffer zone). Ta je totiž lokalizována právě těsně kolem pachatelova bydliště, a proto může způsobovat, že oběti pohybující se v této oblasti jsou pachatelem vnímány jako nežádoucí, a to z důvodu vysokého rizika při operování v přílišné blízkosti vlastního domova. Pravděpodobnost útoku v této zóně je tedy nízká, avšak není nulová (Rossmo, 2000). Tyto poznatky lze podle mého názoru shrnout dvojím způsobem. Pro některé pachatele je zónou komfortu vlastní bydliště, a proto operují v jeho těsné blízkosti. Pro jiné je zónou komfortu taktéž místo, kde žijí, ale zóna útlumu jim nedovoluje operovat v těsné blízkosti vlastního domova, a proto se vzdálí, avšak stále v mezích komfortní zóny.

Většina trestných činů se podle K. D. Rossmo odehraje v blízkosti pachatelova bydliště. A to dokonce i v případech, kdy je útočník mobilní. D. Canter a D. Youngs uvádějí, že vzdálenost spojující místo bydliště pachatele se scénou/scénami deliktu (vzdušnou čarou,

km do 3,87 km (Canter, Youngs, 2008). Jen málo pachatelů
míst. Mladiství delikventi mají podle K. D. Rossmo tendenci
páchat delikty spíše uvnitř oblasti, kde bydlí a bývají méně mobilní než dospělí pachatelé
(Rossmo, 2000).

2.2.5 Kruhová hypotéza

D. Canter a P. Larkin formulovali tzv. kruhovou hypotézu, která se týká vztahu mezi místem bydliště pachatele a místy jeho činů. „Všechny trestné činy jednoho pachatele bývají lokalizovány v kruhu protínajícím dva navzájem nejvzdálenější delikty“ (Boukalová a kol., 2006, s. 113). V souvislosti s touto hypotézou vytvořili autoři typologii, která pachatele rozděluje do dvou typů: jedním z nich je záškodník (marauder), někdy nazýván lovcem, druhý je nájezdník (commuter) označován taktéž jako pytlák. Předpoklad pro geografii jejich operací je následující: bydliště záškodníků jsou situována uvnitř kruhu deliktů, zatímco bydliště nájezdníků jsou lokalizována mimo tento kruh. Bylo zjištěno, že jen 13% ze 45 britských sériových pachatelů znásilnění má svou domovskou základnu vně kružnice svých deliktů. Oproti tomu až 51% ze 76 amerických sériových pachatelů znásilnění žije mimo tento okruh (Canter, Larkin, 1993). Protikladnost těchto zjištění lze například připsat rozdílům mezi evropskou a americkou městskou strukturou a cestovním chováním.

Jedním z problémů kruhové hypotézy je určování lovecké chování výlučně z bodového vzorce míst činů. V případech s větším počtem deliktů může pachatel dojíždět do několika různých oblastí ležících v různých směrech a vytváří tak okruhy deliktů, jež obsahují jeho bydliště. V případech s malým počtem deliktů lze zase zjistit, že záškodník nalézá všechny své oběti náhodou při cestování stejným směrem, což má za následek, že okruh deliktů vylučuje jeho domovskou základnu. Okruhy zločinů by tudíž mohly vést jak k nájezdníkovi, tak k záškodníkovi, a to v závislosti na tom, v jakém okamžiku kariéry sériového pachatele byly vytvořeny (Rossmo, In Jackson, Bekerian, 1997, pp. 159-175).

Mobilita českých pachatelů je oproti americkým delikventům relativně nízká. Nepublikované výzkumné šetření probíhající v České republice v letech 1995-1997 poukázalo na geografickou stabilitu českých sexuálních vrahů. Tito pachatelé útočili zejména na neznámé osoby, které pocházely z bezprostřední blízkosti, pokud jde o místo pachatelova bydliště či zaměstnání. Zdá se tedy, že zóna komfortu českých sexuálních delikventů se nachází v blízkosti jejich domovů. S tím koresponduje i poznatek, že se nejčastěji jedná o dezorganizované delikventy. Ti se při páčání trestné činnosti z místa svého bydliště spíše nevzdalují (Netík a kol., 1997b).

Pachatelé-predátoři při svém úsilí nalézt a zaútočit na oběť využívají různých stylů lovení. Ty pak mají vliv na prostorové rozložení míst činu. To znamená, že jakákoli snaha predikovat pachatelovo sídlo z míst činu musí vzít v úvahu jeho lovecký styl.

Místo setkání s obětí a místo uložení těla jsou z hlediska vyšetřovací geografické analýzy nejdůležitější. Jsou to scény deliktu, které budou nejpravděpodobněji nalezeny policií; místo útoku a vraždy, pokud se od místa setkání a uložení těla liší, bývají obvykle známa pouze pachateli. Typologie lovu se tudíž zabývá pachatelových chováním vzhledem k těmto dílčím místům činu.

Lovecký proces sériového vraha lze rozložit na dvě komponenty: (a) hledání vhodné oběti a (b) metodu útoku. První složka ovlivňuje výběr míst setkání s obětí a druhá pak místa uložení těla.

a) Metody hledání vhodné oběti:

1. Lovec (hunter)
2. Pytlák (poacher)
3. Rybář (troller)
4. Traper (trapper)

b) Metody útoku na oběť:

1. Dravec (raptor)
2. Stopař (stalker)
3. Vábitel (ambusher)

Lovci jsou ti pachatelé, kteří vyražejí hledat svou oběť z vlastních domovských základů. Prohledávají oblasti v prostoru, který znají a o němž věří, že obsahuje vhodné cíle. Zločiny lovce jsou typicky omezeny na město, v němž pachatel bydlí.

Naopak pytláci při hledání cíle cestují mimo město, kde žijí, nebo působí z jiných míst než je jejich domov.

Pojmy „lovec“ a „pytlák“ jsou podobné označením „záškodník“ (marauder) a „nájezdník“ (commuter) používaným D. Canterem a P. Larkinem ve studii sériových znásilnění ve Velké Británii.

Rybáři jsou pachateli z příležitosti. Nijak systematicky své oběti nevyhledávají, ale spíše je potkávají v průběhu jiných, obvykle rutinních, aktivit. I když jsou jejich kriminální činy spíše

a plánují je ve své mysli, takže jsou „připraveni“, pokud se skutečnění (Rossmo, 2000).

Trapeři buď získávají pozici, nebo zaměstnání tam, kde k nim potenciální oběti samy přicházejí nebo je lákají pomocí lstí do svých domovů či jiných míst, která mají pod kontrolou. Černé vdovy, „andělé smrti“³⁵ a vraždící opatrovníci, to vše jsou formy traperů. Do této kategorie spadá též většina sériových vražedkyň.

Dravci útočí téměř okamžitě při setkání s obětí.

Stopaři svůj cíl sledují a pozorují, přesouvají se do prostoru aktivit obětí a čekají na vhodný okamžik k útoku. Místo útoku, vraždy a uložení těla stopařů jsou proto silně pod vlivem prostorů aktivit jejich obětí.

Vábitelé útočí jen na ty, které zatáhli do svých „sítí“ – míst, která jsou s to do značné míry kontrolovat, nejčastěji do svých domovů nebo na svá pracoviště. Těla obětí bývají obvykle skryta na místech, které jsou ve vlastnictví těchto pachatelů (Rossmo, In Jackson, Bekerian, 2000, pp. 159-175).

Diferenciace mezi jednotlivými typy je vzhledem k jejich neostrým hranicím obtížná a do značné míry subjektivní, zvláště pak neexistuje-li svědek události. Pokud oběť útok nepřežila, je velmi složité určit přesný způsob pachatelova loveckého stylu, o jehož charakteru se pak můžeme pouze domnívat.

2.3 Geografické profilování a využití geografického informačního systému

Geografický informační systém (dále jen GIS) je informační systém, který umožňuje uchovávat, spravovat, analyzovat a vizualizovat data o geografické poloze prvků či jevů v území. Zahrnuje tedy počítačovou techniku (hardware), programové vybavení (software), geografická data a v neposlední řadě vyškoleného zaměstnance či odborníka, který s GIS umí zacházet.

Právě možnost uchovávat a integrovat geografické i jiné údaje činí z GIS velmi užitečný nástroj pro kriminální analýzu. Umožňuje identifikovat sérii kriminálních činů, detekovat tendenci ke kriminalitě a poukázat na oblasti, v kterých by mělo případné pátrání probíhat přednostně. Do jisté míry tedy pomáhá policejním vyšetřovatelům soustředit pozornost do určitých oblastí, a tím řešit i dosud nevyjasněné případy (Rossmo, 2000). „Prostorové analýzy jsou souborem technik pro analýzu a modelování lokalizovaných objektů, kde výsledky analýz závisí na prostorovém uspořádání těchto objektů a jejich vlastností“ (Horák, [2010]).

³⁵ V ČR by se sem mohl zařadit tzv. Heparinový vrah Zelenka.

něř ve všech oborech lidské činnosti, za všechny jmenujme e, inženýrské sítě, dopravu, obranu a další. Vzhledem k tomu, že se jedná o vcelku mladou technologii, lze předpokládat, že se oblast jejího využití bude stále rozšiřovat.

Jeho nesporná výhoda tkví v tom, že dokáže kombinovat údaje různého charakteru – například vlastnosti objektů, jejich polohy a vzájemné prostorové vztahy. Data, se kterými GIS pracuje, nazýváme geodata. Ta se skládají z jednotlivých geoobjektů, které obsahují prostorové (tvar, poloha) a neprostorové informace (atributy). GIS tedy dokáže skrze analýzy řešit takové problémy, které by bez jeho použití bylo velmi obtížné, ne-li nemožné, rozluštit. Navíc tazateli podává odpověď formou přehledné mapy (Radimský, [2010]).

Podle K. Netíka můžeme teoretický podklad geografického profilování použít i pro úmyslně založené požáry a exploze, avšak „v našich podmínkách je vhodné uvedenou typologii modifikovat. To ovšem vyžaduje další (systematický) výzkum za předpokladu, že geografické (a psychologické) profilování se v ČR stane jedním z rutinních vyšetřovacích postupů. Pokud by se tak stalo, bude nutné vytvořit specializované pracoviště vybavené nejen nutnou moderní technikou, ale také specialisty spolupracujícími s relevantními zahraničními pracovišti.“ (Netík, a kol., 2003, s. 66)

ČÁST - PROFILOVÁNÍ NA ZÁKLADĚ PSYCHOLOGICKÉHO MAPOVÁNÍ A ANALÝZ V GIS

Podstatou této části práce je propojení poznatků z předchozích kapitol. Jedná se o praktickou ukázkou toho, jak se dají využívat teorie, typologie a další informace k vytvoření psychologického a geografického profilu, který se dále používá k analýzám v GIS.

1. Předmět analýzy v GIS

Předmětem analýzy jsou reálné případy českých sériových pachatelů, jejichž delikty jsou podrobněji popisovány níže (pro každého z nich zvlášť). Analýzy případů prvních dvou pachatelů jsou převzaty z mé obhájené diplomové práce, jeden pachatel je přidán nově a završuje rozšíření rigorózní práce o trestný čin žhářství.

2. Cíle

Cílem je analyzovat vybrané případy konkrétních pachatelů propojením poznatků z psychologického a geografického profilování prostřednictvím GIS a určit tak pro každého pachatele geografický prostor, kde lze očekávat zvýšenou frekvenci jeho pohybu – tedy odpovědět na otázku, kde se pravděpodobně nachází bydliště, popřípadě místo zaměstnání pachatele.

3. Zpracování dat

K realizaci záměru byly využity informace ze soudně-znaleckých posudků z oboru psychologie. K samotným analýzám byl použit program GIS (ArcCatalog Version 9.3) a elektronická data (mapové listy) poskytnuté Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním v Praze (ČÚZK). Informace pro mapové výstupy byly dále získávány od Dopravního podniku hl. m. Prahy (DPP), Českého statistického úřadu (ČSÚ) a z internetového serveru Mapy.cz.

- Studium odborné literatury související se vztahem osobnosti pachatele a způsobu páchaní závažné trestné činnosti a k psychologickému a geografickému profilování.
- Získání dat od ČÚZK k programu GIS (ArcCatalog Version 9.3) na základě osobní žádosti.
- Výběr pachatelů, kteří odpovídali následujícím požadavkům: sériový pachatel závažné trestné činnosti (vraždy, znásilnění, žhářství) operující na území hl. m. Prahy.
- Nahrání dat (poskytl ČÚZK) do GIS a jejich úprava: označení ulic, pojmenování ulic, aplikace informací o dopravní situaci ze schémat DPP.
- Studium dostupných dokumentů k jednotlivým deliktům každého z pachatelů (znalecké posudky z oboru psychologie).
- Výpis informací ze znaleckých posudků z oboru psychologie, které se vztahují k samotným deliktům pachatele, popřípadě k výpovědím přeživších obětí.
- Propojení poznatků z předchozích kapitol této práce a aplikace teorií na jednotlivé případy a jejich pachatele k vytvoření psychologického profilu.
- Na základě psychologického profilu vytvoření geografického profilu pachatele.
- Práce v GIS: zapisování důležitých údajů vztahujících se k případům a jejich následná analýza. Využití poznatků z psychologického profilu ke geografickému mapování. Aplikace teorií a vlastních úvah k určení pravděpodobného místa zvýšené frekvence pachatelova pohybu. Průběžná tvorba mapových výstupů (obsaženy v příslušných Přílohách A-D). Určení prostoru doporučeného k pátrání po pachateli.
- Shrnutí poznatků a analýz, integrace jednotlivých informací, porovnání vlastních výstupů se závěry ze znaleckých posudků.

Ještě než přistoupíme k samotným úvahám a geografickému mapování, měli bychom zmínit, jakých postupů bude z metodologického hlediska v následujících analýzách využito. Jak jsme již v první části této práce uvedli, jsou v kriminologické praxi pro profilování užívány dva základní postupy – induktivní a deduktivní.

Induktivní přístup v profilování vychází z charakteristik delikventů páchajících tentýž typ trestné činnosti jako pachatel, jehož profil je vytvářen. Jedná se o výsledek statistické analýzy a generalizace. Induktivní profilování čerpá z typologií pachatelů a podává relativně konkrétní informace o neznámém delikventovi. Tyto informace však vycházejí ze zprůměrování charakteristik pachatelů páchajících obdobné delikty, v čemž je také hlavní nedostatek induktivního přístupu.

ě závěry o konkrétním pachateli opírá o důkazy získané od dokumentace, stopy na místě činu, charakteristika místa činu, pitevní protokoly, viktimologie, svědecké výpovědi apod.). Jedná se o individualizovanější postup než v případě induktivního profilování. V praxi se oba přístupy často kombinují a v této práci tomu nebude jinak, přesto podstatu a základ analýz následujících případů bude tvořit hlavně induktivní postup.

V analýzách jsem se rozhodla postupovat tak, jako by byl pachatel neznámý. To znamená, že údaje týkající se jeho charakteristik získané metodou geografického nebo psychologického profilování a informace vyplývající z typologií a různých teorií uvedených v této práci porovnám se skutečnými daty vždy až na konci analýz. Důvodem je snaha vytvořit profil „neznámého“ pachatele s co nejmenším možným ovlivněním ze strany již existujících znaleckých posudků s využitím vlastních poznatků a nabytých vědomostí.

Veškeré informace o jednotlivých případech jsou čerpány ze znaleckých posudků:

- Pachatel č. 1 → Znalecký posudek ve věci ČVS: VV: 29/102-85. NETÍK, K. – NEUMANN, J., Praha, 1985.
- Pachatel č. 2 → Znalecký posudek ve věci ČTS: PSP-116/OOK-3-328-2004. NETÍK, K. – LACHMAN, M., Praha, 2004.
- Pachatel č. 3 → Znalecký posudek ve věci ČTS: PSP-2344/OHK-4-2002. NETÍK, K., Praha, 2002.

Vlastní poznámky, úvahy a analýzy jsou psány *kurzívou*.

Údaje o deliktech

Případ I.

Dne 2. 4. 1985 (úterý) kolem 4:00 v Praze v ulici Pod Bání 7 pokus o znásilnění. Oběť i pachatel cestovali stejnou ranní tramvají. Pachatel vystoupil za Libeňským mostem a přidal se k L. Š. (nar. 1966). Povídali si spolu, řekl jí, že se učí. Doprovodil ji až k domu. L. Š. poděkovala za doprovod a zeptala se, jak se může odvděčit. Řekl jí, že by jí chtěl líbat a osahávat. Víc než to L. Š. nedovolila. Když odemykala dveře, pachatel ji zezadu předloktím přidusil, až ztratila vědomí. Poté, co L. Š. znovu nabyla vědomí, řekla, že jí je zima. Pachatel navrhl, aby spolu šli do sklepa. Do domu vešel první, podržel jí dveře. Ke sklepu začal první scházet on. L. Š. v přízemí zazvonila na nějaký zvonek od bytu, pachatel začal utíkat, strhl z poškozené svou bundu a utekl i s její kabelkou.

Případ II.

Dne 8. 4. 1985 (pondělí) v prostoru zalesněného údolí mezi ulicemi Vrbová a Vavřenova v Praze nalezena udušená A. P., nar. 1962. Tělo bylo obnažené v poloze na břicho a zaházené listím. Pachatel na oběti vykonal soulož. V ústech oběti bylo nalezeno listí s hlínou, smotky listí byly zastrčeny také v nosních dírkách.

Případ III.

Dne 4. 5. 1985 (sobota) kolem 1:00 v Praze v ulici Poříčanská pokus o vraždu. Napadena byla V. Š. (nar. 1931). Pachatel a oběť cestovali stejnou tramvají a vystoupili na stejné zastávce. V prostoru mezi domky, když oběť vyndávala klíče z kabelky, ji pachatel zezadu uchopil za krk, až V. Š. začala omdlévat. Pachatel jí přehodil přes hlavu provázek, utáhl jej a zavázal vpředu na dva uzly, a tím způsobil bezvědomí poškozené. Pachatel poškozenou hodil na korbu poblíž stojícího malého nákladního auta.

(Pozn. Pachatel si patrně provázek přinesl s sebou – lze tedy předpokládat určitou přípravu deliktu.)

Případ IV.

Dne 4. 5. 1985 (sobota) kolem 2:00 v ulici Zelenečská v Praze, poblíž domu čp. 509/57 byla zavražděna a znásilněna V. F. (nar. 1955). Oběť byla usmrcena uškrcením pomocí jejího spodního prádla. Po činu pachatel odcizil tašku oběti.

kolem 5:00 na Puškinově náměstí 13 v Praze byla zavražděna a znásilněna M. M. (nar. 1954). Oběť byla usmrcena uškrcením za pomoci jejího oděvu. Tělo bylo nalezeno ve sklepě domu v poloze na zádech, boty oběti položeny vedle těla zprava. Po činu pachatel odcizil tašku oběti (Netík, Neumann, 1985).

Úvahy k psychologickému profilu neznámého Pachatele č. 1

Vzhledem k podobným charakteristikám způsobu spáchání trestných činů ve všech pěti případech můžeme uvažovat jednoho pachatele, spíše dezorganizovaného typu. Oběti byly usmrceny buď uškrcením (ve dvou případech částí jejich vlastního oděvu, v jednom případě provázkem pachatelem na místo činu zřejmě doneseným- oběť však přežila) a udušením (listím a hlinou, které bylo nalezeno v dutině nosní a ústní). Relativně velké riziko odhalení, které pachatel podstupuje tím, že své oběti napadá v prostoru obydlených čtvrtí, je snižováno skutečností, že tak činí v nočních a brzkých ranních hodinách.

Vzhledem k dezorganizovanosti deliktů můžeme uvažovat i o dezorganizovaném, příp. smíšeném typu pachatele. Jedná se o muže, ve věku do 20 let (vycházím z výpovědi přeživší oběti, která uvedla, že se jí pachatel svěřil, že je učeň), s inteligencí v pásmu průměru. Pravděpodobně žije sám nebo s rodiči, a to v geografické blízkosti míst spáchaných deliktů. Otec v rodině pachatele chybí nebo je nestabilní.

Vzhledem k tomu, že u obětí nehledá specifické charakteristiky a s ohledem na časy spáchaných deliktů, lze předpokládat, že po nocích bloumá a čeká na vhodnou oběť (čili patrně plánuje někoho přepadnout). K cestování využívá městské hromadné dopravy, popřípadě se pohybuje pěšky, ne však daleko od svého bydliště (geograficky stabilní pachatel).

Neznámý patrně působí důvěryhodným dojmem a jako sympatický muž (první oběť s ním dobrovolně šla cestou z tramvajové zastávky až ke svému domu, povídali si, poškozená se zprvu dobrovolně nechala osahávat). Komunikační obratnost v tomto prvním případě ukazuje na jistou míru organizovanosti. Pokud tak chtěl pachatel oběť kontrolovat a měl v úmyslu již od samého začátku ji posléze napadnout, museli bychom uvažovat o psychicky organizovaném jedinci. Provedení ostatních deliktů tomu nenasvědčuje (napadení zezadu, nejspíš bez předchozí komunikace, ponechání těla na místě činu). Pravděpodobně tedy hledáme smíšený typ pachatele, s prvky organizovanosti i dezorganizovanosti. Na základě způsobu napadení poškozených v I. a III. deliktu, se lze domnívat, že podobného stylu pachatel užíval i v ostatních případech. Pravděpodobně i své další oběti napadl zezadu (může svědčit o malé sebedůvěře), útok byl bleskový. Možnost kontroly, kterou má nad jiným člověkem, mu zvedá sebevědomí. Zbraň zřejmě

ěvů obětí a vlastní ruce). Oběti předem nevybírám (chybí i věková
škrce ní oběti rozhoduje až na místě, může tedy jednat impulsivně.
Zbraň ponechává na místě činu, resp. přímo na těle oběti (listí v dutinách, škrtilo na krku).
Škrce ní oběti je pravděpodobně nástrojem k jejímu znehybnění, mohli bychom tedy uvažovat o
agresivním sadistovi. Je možné, že tato převažující dezorganizovanost pachatele vyplývá z jeho
věku a malých zkušeností s tímto typem trestné činnosti. Pachatel se nachází na počátku
kriminální kariéry, nelze tedy vyloučit vývoj MO směrem k větší plánovitosti deliktů, a tím vývoj
k organizovanému typu.

Již v dětství pachatele se mohly projevovat takové signály, jako lži, záškoláctví, drobné
krádeže, apod. Lze předpokládat také jinou trestnou činnost či přestupky nesexuálního
charakteru (např. majetkové delikty).

Shrnutí – psychologický profil neznámého Pachatele č. 1

Pachatelem je muž, ve věku do 20 let, rozumových schopností v pásmu průměru.
Z výpovědi první oběti víme, že je pachatel učněm. Z předpokládaného stylu útoku se
pravděpodobně jedná o jedince, který je ve vztazích se ženami nejistý (bleskový útok zezadu).

Pachatel žije sám nebo s rodiči (popř. jen s matkou), a to v rámci hl. m. Prahy
(geografický profil následuje samostatně). V kriminální minulosti pachatele zřejmě nalezneme
majetkové trestné činy, vzhledem k předpokládanému věku však nejspíš nebude mít o těchto
deliktech v rejstříku trestů záznam.

Co do přípravy jednotlivých deliktů můžeme uvažovat o psychicky spíše
dezorganizovaném jedinci, to znamená, že své činy dlouho dopředu neplánuje, nevybírám si oběť se
zvláštními charakteristikami, chybí i věková preference. Plánovanost je zde patrná pouze ve
smyslu aktuální představy o spáchání daného deliktu, tj. když se vhodná oběť nachází na
vhodném místě. Pachatel tedy v brzkých ranních hodinách (1:00-5:00) bloumám ulicemi a hledám
oběť. Pravděpodobně k tomu využívám noční městské hromadné dopravy a dále se pohybuje pěšky.
Celkově se jedná o smíšený typ.

V opakovaných situacích je patrná rozvinutá schopnost učit se ze zkušeností (v I. případě
se obětí nechal „zastřít“, v dalších přepadeních již došlo k usmrcení oběti, ve III. případě zřejmě
pachatel nevěděl, že oběť přežila). Taktéž vývoj od usmrcení oběti součástí jejího oděvu k
usmrcení doneseným provázkem tuto tendenci naznačuje.

u profilu neznámého Pachatele č. 1

Podíváme-li se na geografickou polohu jednotlivých deliktů, čtyři místa činu z pěti jsou lokalizována ve vzájemně si blízkém geografickém prostoru (v jakési jedné linii), pouze jeden delikt se odehrál mimo něj (Obrázek 1, Příloha B). Použijeme-li informace z psychologického profilu, pátráme po pachateli geograficky relativně stabilním, s bydlištěm poblíž míst činů. Předpokládáme tedy, že pachatel bydlí v rámci území hl. m. Prahy. Rozmístění deliktů naznačuje, že pachatel využívá městskou hromadnou dopravu – čtyři delikty se viditelně odehrály v bezprostřední blízkosti tramvajové dráhy nebo stanic metra³⁶, pouze jeden trestný čin je lokalizován v místě, které je z hlediska tramvajové nebo podzemní dráhy relativně obtížně dostupné (Obrázek 1, Příloha B). V tomto případě se nabízí předpoklad, že pachatel k tomuto místu došel pěšky. Mohl sem také přicestovat autobusem, síť autobusové dopravy k roku 1985 nám však není známa, musíme operovat bez této informace.

Došel-li pachatel na toto místo pěšky, nelze vyloučit možnost, že v jeho blízkosti bydlí.

Je to - z hlediska data spáchání - druhý pachatelův delikt. Oproti prvnímu případu, kdy šlo o pokus ze znásilnění, a oběť přežila, se jedná o znásilnění a vraždu. Pachatel stupňuje brutalitu (listí a hlína v ústním a nosním otvoru oběti) a oběť nenechává přežít.

Uděláme-li kolem každého deliktu kružnici o poloměru 3, 87 km (číslo D. Cantera a D. Youngse, jež platí pro geografický pohyb pachatelů ve Velké Británii, přičemž pro dezorganizované delikventy je obvyklé, že žijí uvnitř tohoto kruhu, zatímco organizovaní se zvýšeně pohybují mimo toto ohraničení), zjistíme, že čtyři delikty se dvakrát protínají, zatímco jeden je geograficky osamocen (Obrázek 2, Příloha B). Ve čtyřech případech se jedná o delikty, jejichž místa činu se nacházejí v zástavbě a v blízkosti tramvajové nebo podzemní dráhy, oběť geograficky „odloučeného“ deliktu byla nalezena v zalesněném prostoru a mimo dosah tohoto druhu přepravy. Z geografického hlediska i z charakteru okolí (obydlená čtvrť vs. zalesněný prostor) a dopravní situace (blízkost tramvajové dráhy nebo dráhy metra vs. větší vzdálenost dostupnosti těchto dopravních prostředků) je tedy II. delikt odlišný od zbylých čtyř. K místu, kde se odehrál tento trestný čin, mohl pachatel dojít pěšky, což by znamenalo, že bydlí v jeho blízkosti. Je možné, že i sem dojel tramvají, a vzdálenost zhruba půl druhého kilometru došel pěšky. Tato možnost se mi zdá méně pravděpodobná, jelikož všechny ostatní delikty se odehrály v bezprostřední blízkosti stanice metra nebo tramvajové zastávky (maximální vzdálenost byla do

³⁶ Síť metra odpovídá stavu k roku 1985. Aplikováno do mapy s využitím podkladů © DPP. Síť tramvajových drah na mapě odpovídá stavu k roku 2010. Dle podkladů DPP se její rozložení od roku 1985 nijak zásadně nezměnilo. V období let 1910 - 1995 byla budována tramvajová dráha podél pravého břehu řeky Vltavy směrem k Modřanům, přičemž již v 50. letech minulého století byla původní trať přeložena blíže k řece, tzn. získala dnešní podobu (s využitím podkladů získaných od DPP).

n sledovat oběť dál). Pěší pohyb se zdá být pravděpodobnější.
ání ostatních čtyř deliktů, má pachatel zřejmě nějaký vztah.

Patrně to bude oblast, kde rád operuje – například i kvůli dostupnosti hromadnými prostředky. Uvažovat lze také o možnosti, že se v jejich okolí může nacházet učiliště, kam neznámý dochází, popřípadě i jeho bydliště.

Vidíme, že průniky zón jednotlivých deliktů vytvořily celkem dvě společné oblasti a jeden samostatný prostor, který je lokalizován kolem geograficky osamělého deliktu (Obrázek 2, Příloha B). Je však třeba získat nejlépe pouze jednu oblast, kterou bychom mohli doporučit pro pátrání po pachateli. Vzhledem k tomu, že nemáme k dispozici výpovědi svědků nebo obětí, jež by nám pomohly v dalších úvahách, a informace ze znaleckého posudku jsme již vyčerpali, přistoupíme k aplikaci kruhové hypotézy³⁷. Poloměrem kružnice propojující dva navzájem nejvzdálenější delikty je polovina vzdálenosti mezi místem činu II. deliktu a IV. trestného činu v pořadí (Obrázek 3, Příloha B).

Kruhová hypotéza analyzovaný prostor propojila a sjednotila. Protože je pachatel z hlediska loveckého stylu spíše záškodník (lovec), jeho bydliště se pravděpodobně nachází uvnitř kruhu spojujícího dva vzájemně nejvzdálenější delikty. Jak dobře vidíme z následující mapy (Obrázek 4, Příloha B), kruhová hypotéza zahrnuje i části průniků čtyř deliktů a kus prostoru obklopujícího geograficky osamocené místo činu (II. případ). Tyto oblasti jsou vzhledem k řešení naší otázky (předpokládaný zvýšený pohyb pachatele) klíčové.

Podíváme-li se opět na geografii jednotlivých deliktů a dopravní situaci v kontextu prostoru, který nám kruhová hypotéza vymezila jako klíčovou oblast pro pátrání po pachateli, můžeme se opět vrátit k úvahám, jaký prostor se zdá být pro umístění bydliště pachatele pravděpodobnější. Pro názornost nám poslouží Obrázek 5 (Příloha B). Z něj vidíme, že v pořadí II. trestný čin se - na rozdíl od ostatních deliktů - odehrál na místě relativně vzdáleném od dopravní sítě. Nabízí se tedy domněnka, že pachatel na toto místo došel pěšky. Z toho důvodu je nutné zabývat se myšlenkou, zda právě v jeho blízkosti nebydlí. Ostatní delikty jsou vzhledem ke geografickému uspořádání zřejmě plánované. Místa činu I., IV. a III. leží v blízkosti tramvajové dráhy, delikt V. se nachází u stanice metra A – Dejvická a kousek od tramvajové dráhy. Vzájemně jsou tyto delikty geograficky uspořádány v jakési lince.

Pokud bych tedy měla vyšetřovatelům doporučit oblast, v které by měli pátrat přednostně, odkázala bych je na prostor uvnitř kružnice, která vznikla po aplikaci kruhové hypotézy. Úvaha, že se bydliště pachatele nachází spíše v blízkosti II. místa činu než v oblasti „horních“ deliktů, je

³⁷ „Všechny trestné činy jednoho pachatele bývají lokalizovány v kruhu protínajícím dva navzájem nejvzdálenější delikty“ (Boukalová a kol., 2006, s. 113). Pachatel č. 1 je vzhledem k psychologickému profilu tzv. záškodník (lovec). Předpokladem je, že jeho bydliště bude situováno uvnitř kruhu deliktů.

zakládám na myšlence, že se pachatel na místo spáchání II.

Obrázek 6 v Příloze B je pohledem na celé hl. m. Prahu s předpokládanými klíčovými oblastmi, kde lze očekávat zvýšenou frekvenci pachatelova pohybu.

Pachatel odhalen, aneb Jak je to doopravdy

Pachatelem všech výše uvedených deliktů je J. S., muž narozen v roce 1969 – v době páchaní trestných činů mu bylo 16 let. Žil s rodiči a mladším bratrem³⁸ v Praze – Krči, v ulici Růžinovská č. p. 1163. V té době byl svobodný, učil se druhým rokem ve Stochově na Kladensku. V týdnu tam býval na internátě, domů se vracel na víkend, někdy i uprostřed týdne. Trestné činy páchal před odjezdem do Stochova nebo při návratu z internátu domů (Znalecký posudek, 1985, s. 55).

Sám pachatel vypověděl, že si z každého přepadení žen bral nějaký předmět na památku (doklady obětí, šperky apod.). Inteligence pachatele se podle WISC³⁹ pohybovala v pásmu nadprůměru (IQ celkový=125). (Pozn. Jednalo se tedy spíše o smíšený typ pachatele: dezorganizovaný co do přípravy a páchaní deliktu, organizovaný v chování po činu – braní suvenýrů - a v běžném životě, jak poznáme z výpovědí osob z jeho okolí. Domnívám se, že kdyby J. S. měl dostatek času na rozvoj své kriminální kariéry a nebyl včas zadržen, změnil by se jeho MO směrem k větší organizovanosti.)

Svědkové (spolužák, spolužákova matka a spolužačka) hodnotili J. S. jako slušného a ochotného, upovídaného a sympatického. Matka pachatelova spolužáka vypověděla, že J. S. vždy „hodnotila jako kluka, který patří k lepší části omladiny (...). Já sama jsem ho dávala za vzor mému synovi“ (Znalecký posudek, 1985, s. 26). Mistr v učilišti, kde se J. S. učil, uvedl, že byl J. S. manuálně velmi zručný a ochotný k práci. Měl prý dobré vystupování, nebyl drzý, ale pokud měl nějaké problémy, „rád si zalhal“ a býval nesebekritický. Vychovatelka z internátu vypověděla, že J. S. byl „notorický lhář, nikdy jsem nevěděla, kdy mluví pravdu a kdy lže“ (Znalecký posudek, 1986, s. 37). (Pozn. Uvedené charakteristiky naznačují rysy dissociální poruchy osobnosti).

Otec posuzovaného vypověděl, že J. S. býval matkou tvrdě trestán a nezdědka býval bit. Sám pachatel k tomu uvedl, že „matka byla nevyzpytatelná, jednou mě potrestala za nějakou blbost hodně, jindy za vážnou věc téměř ne. Přesně jsem nikdy nevěděl, jak to dopadne“

³⁸ J. S. měl ještě starší sestru, která ale byla v té době již vdaná a bydlela jinde.

³⁹ Wechsler Intelligence Scale for Children (Wechslerova inteligenční škála pro děti).

K výchovnému stylu druhého rodiče J. S. poznamenává, že u
dností jej jako slabého. (Pozn. Zde registrujeme nedůslednou
výchovu s trestající matkou a otcem, který se na výchově příliš nepodílel, tzn. jako by chyběl.).

Matka posuzovaného uvádí, že se J. S. vždy učil průměrně, ve 2. nebo 3. třídě základní
školy měl sníženou známku z chování (z jakého důvodu, to matka neuvádí). Sama uznává, že
v rodině byla na děti přísná spíše ona než manžel.

J. S. ve svých 4 letech probodal nožem novou sedačku rodičů, v 7. třídě zapálil půdu
sousedova domu, když tam kouřil, poškrábal čerstvou výmalbu v bytě, rozstříhal záclony,
s mladším bratrem se dopouštěl drobných krádeží. V minulosti (1982, 1983) se J. S. opakovaně
dopustil trestné činnosti, ve všech případech šlo o krádeže. Trestní stíhání bylo z důvodu
věkové nedostatečnosti zastaveno.

Na žádost školní lékařky základní školy, kterou J. S. navštěvoval, absolvoval posuzovaný
psychiatrické vyšetření. To odhalilo syndrom psychomotorického neklidu na bázi LMD,
neurotické rysy a projevy.

První koitální aktivitu pachatel udává ve svých 14 letech. Další probíhaly obvykle
s neznámými dívkami (na bázi dobrovolnosti), popřípadě se spolužačkami. Po prvním styku se
zpravidla s dívkami vždy rozešel. Pokud nějaká dívka se stykem nebo jinými aktivitami
nesouhlasila, nenaléhal. Z výpovědí sexuálních partnerek posuzovaného vyplývá, že J. S. nikdy
nebyl surový, ani hrubý a styk si násilím nevymáhal (Netík, Neumann, 1985). *(Pozn. Pachatelé
sexuálně motivovaných trestných činů na vlastní partnerky zpravidla nenaléhají. Posuzovaný byl
v té době pohlavně velmi aktivní, a co se týče střídání partnerek také velice nestálý. S dívkou se
rozešel zpravidla hned po sexuálním styku. Z toho lze vyvodit, že nehledal hlubší partnerský
vztah, patrná je emocionální plochost a zvýšená potřeba sexuálních aktivit. O posledním
zmíněném svědčí také relativně krátká doba mezi jednotlivými přepadeními).*

Z vyšetření vyplývá, že osobnost J. S. nese rysy dissociální poruchy osobnosti. Jeví se
jako extravertovaný jedinec se zvýšenou tendencí vzbuzovat pozornost. Je impulsivní a
netrpělivý, „zvláště ve sféře uspokojování vlastních, primárních potřeb“ (Netík, Neumann,
1985, s. 65).

Profil vs. skutečnost

V profilu jsem uvedla, že pachatelovy rozumové schopnosti budou pravděpodobně
v pásmu průměru. Vycházela jsem především z předpokladu, že se jedná spíše o
dezorganizovaného pachatele a z poznatků výzkumu (proběhl v ČR v letech 1995-1997), které
se týkají charakteristik typického českého sexuálního vraha. Ve skutečnosti byl J. S. smíšeným

vaný co do způsobu provedení deliktů, organizovanost se zase inteligenci (WISC – celkové IQ = 125), v běžném každodenním životě i v určitých aspektech spáchaných deliktů (sociální zběhllost, udržování mezilidských – i když povrchních – kamarádských a partnerských vztahů, brání suvenýrů z místa činu).

Předpoklad problematických vztahů se ženami vyjádřený v profilu se ve srovnání se skutečností potvrdil. Z výpovědi samotného pachatele vyplynul na povrch problematický vztah k matce. Také poměrně rychlé střídání partnerek naznačuje problém s navázáním hlubšího intimního vztahu (rozchod nastal zpravidla ihned po sexuálním styku nebo pokusu o něj).

Ke shodě profilu s realitou došlo také v bodě, který se týká úvahy, že pachatel žije s rodiči nebo sám, a že otec ve výchově buď chybí, nebo je nestabilní. Taktéž úvaha, že v kriminální minulosti pachatele budou figurovat krádeže, se ukázala být opodstatněnou.

Co se týká geografického profilu, odhadovaný prostor zvýšeného výskytu delikventa zahrnul jeho skutečné bydliště. Byt pachatele se dokonce nachází v oblasti blízké místu činu II. deliktu, tedy prostoru, který byl již od počátku tvorby geografického profilu uvažován jako „podezřelá“ lokalita pro své vybočení z geografického „schématu“. Tato úvaha nicméně byla pouhou domněnkou, což ale nic nemění na skutečnosti, že i širší prostor vymezen kruhovou hypotézou zahrnul bydliště pachatele.

To, zda pachatel na místo činu II. deliktu opravdu došel pěšky, není ve znaleckém posudku uvedeno.

Obrázek 7 (Příloha B) ukazuje polohu klíčových oblastí a skutečné místo, kde pachatel bydlel.

Poslední mapa (Obrázek 8, Příloha B) se detailně zaměřuje na vzájemné prostorové uspořádání místa činu II. deliktu a bodu, který znázorňuje skutečné pachatelovo bydliště.

Ve všech případech nechal pachatel své oběti přežít, k dispozici jsou i jejich výpovědi, což do určité míry pomůže následnému profilování.

Údaje o deliktech

Případ I.

Dne 6. 3. 2004 (sobota) kolem 4:30 v ulici Pod Kavalírkou 14, Praha 5 byla napadena M. H. (nar. 1983). Poškozená vypověděla, že předešlého dne po skončení pracovní doby šla na večeri do restaurace v Praze 5, poblíž stanice metra Anděl. Asi půl hodiny před půlnocí z restaurace odešla do baru na Národní třídě za kamarádem. Spolu pak šli do jiného baru ve Spálené ulici, kde byli asi do 4:00. Pak si všimla, že ze stanice Lazarská vyjíždí noční tramvaj linky 58. Rozloučila se s kamarádem a doběhla do stanice Národní třída, kde tuto tramvaj dostihla. Neví, zda ji cestou domů někdo sledoval, nepamatuje si, kde a jak byla přepadena a znásilněna. Z povahy zranění vyplývá, že pachatel poškozenou M. H. napadl úderý pěstí či kopy do obličeje, vykonal na ní soulož a následně poškozenou okradl o osobní věci, které měla v kabelce.

M. H. byla pět dní hospitalizována v nemocnici. Utrpěla „otřes mozku lehkého stupně, tříštivou zlomeninu jařmového oblouku vpravo, tříštivou zlomeninu nosních kůstek, pohmoždění měkkých tkání celého obličeje s krevními výrony a řadu dalších poranění“ (Netík, Lachman, 2004, s. 3).

Případ II.

Dne 14. 4. 2004 (středa) byla kolem 00:30 v ulici Pod Lázní, v Praze 4 napadena K. H. (nar. 1979). Poškozená vypověděla, že dne 13. 4. 2004 odjela noční tramvají linky 53 ze stanice Lazarská. Nevybavuje si, zda ji někdo sledoval. Tramvají dojela až k ulici Na Veselí, v Praze 4, kde také vystoupila a šla dále po chodníku. Popisuje, že ucítla silný úder do pravé strany hlavy nad uchem a ztratila vědomí. Podle výpovědi matky přišla poškozená domů až kolem 5:00. K. H. si podrobnosti nevybavuje, s jejím oděvem nebylo manipulováno, z čehož usoudila, že nebyla znásilněna (*Pozn. Ve spisu není uvedeno, zda se tato skutečnost potvrdila či nikoli.*). Pachatelem byla okradena o osobní věci.

byla napadena v té době mladistvá L. Z. (nar. 1987). Stalo se tak v ulici Klášterského, v Praze 4 (u podchodu v blízkosti tramvajové zastávky Modřanská škola) kolem 02:30. Poškozená vypověděla, že předchozího dne večer šla se svými známými do baru v Praze 5. Kolem 01:00 odjela nočním autobusem do stanice Anděl, poté šla pěšky přes Palackého most a jela tramvají linky 52 do zastávky Modřanská škola. Společně s ní vystoupil pouze jeden člověk. Všimla si, že jde za ní. Prošla podchodem, a když se otočila, viděla, že je to ten samý muž, který s ní vystoupil. Dostala z něj strach, a tak ho oslovila, on ale neodpovídal. Zeptal se jí, jestli nemá oheň. L. Z. sundala batoh a začala hledat zapalovač. V tom dostala ránu pěstí do levé dolní čelisti. „Ucítla, jak se jí čelist hnula doprava a pusou měla plnou krve. Snažila se utéci, ale on ji po několika metrech doběhl a podrazil jí nohy. Když vstávala, dostala do dolní čelisti další ránu. Cítla, jak jí praskla čelist i vpravo. Do toho místa ji udeřil ještě několikrát. Mlátil jí pěstí do dalších částí obličeje a přitom jí říkal, ať je zticha“ (Netík, Lachman, 2004, s. 11). Pak L. Z. ztratila vědomí. Když se probírala, ležela na chodníku, pachatel klečel mezi jejíma nohama a vykonával na ní soulož. Nejspíš se jí díval do tváře, protože když L. Z. otevřela oči, okamžitě ji udeřil do obličeje. Znovu upadla do bezvědomí. „Pak viděla, že vstal a šel k jejímu batohu a přehraboval se v něm. Když odešel, asi po deseti minutách se zvedla. Oblékla se a utíkala domů“ (Netík, Lachman, 2004, s. 11). Poškozená byla hospitalizována na stomatologické klinice s frakturou dolní čelisti.

Jako jediná byla schopna dát alespoň přibližný popis pachatele – uvedla, že byl tmavší pleti a hovořil česky s cizím přízvukem (ukrajinština?).

Případ IV.

Dne 2. 6. 2004 (středa) kolem 02:15 v ulici Pirinská 3245 v Praze 4 neznámý napadl poškozenou E. C. (nar. 1979). Ta vypověděla, že dne 1. 6. 2004 odjela noční tramvají linky 52 ze zastávky Lazarská a vystoupila ve stanici Modřanská rokle. Zaslechla rychlé kroky, než se ale stačila otočit, chytil ji pachatel zezadu jednou rukou pod krkem a druhou jí udeřil zleva do tváře a strhl na zem. E. C. začala křičet o pomoc, ale pachatel ji mlátil do obličeje stále silněji a poškozenou přiškrcoval. „Když se probírala, měla kalhoty i kalhotky stažené pod hýždě“ (Netík, Lachman, 2004, s. 15).

(Pozn. Ze spisu dále není jasné, zda poškozená byla nebo nebyla znásilněna.)

Byla okradena a při přepadení utrpěla otřes mozku a zlomeninu nosu.

v přesně nezjištěnou dobu mezi 00:13 a 00:30 ve Vrchlického

sadech poblíž budovy Hlavního nádraží oslovil pachatel poškozenou M. T. (nar. 1984). Ta přicestovala ze severočeského města a neměla kde přespát. Posadila se na lavičku před nádražím. Přisedl si k ní mladý muž, kterého si již předtím všimla, „jak stojí s nějakými cikány“ (Netík, Lachaman, s. 11). Oslovil ji a nabídl cigaretu, poškozená M. T. vypověděla, že hovořil česky s cizím přízvukem a působil slušným dojmem. Zeptal se poškozené, kde bude spát, ona odpověděla, že mu do toho nic není. Nabídl jí, že může přenocovat u něj. Protože venku začalo pršet, M. T. jeho nabídku přijala. Odešli spolu a vešli do nějakého domu. Na konci chodby však byly mříže. To se M. T. zdálo divné, a tak se otočila a chtěla odejít. Pachatel ji však dostihl a dal jí takovou facku, že se udeřila hlavou o zeď. M. T. se snažila křičet, ale dostala pěstí do obličeje a upadla na zem. Tam ji zase pachatel kopl do tváře a udeřil pěstí do obličeje. Řekl jí, ať si stáhne kalhoty a je zticha. Průběh znásilnění si M. T. již přesně nevybavuje. Po souloži se oblékla a utekla z domu zpět na Hlavní nádraží, kde vše oznámila na policii (Netík, Lachman, 2004).

(Pozn. Zde byla podle mého názoru velmi vysoká míra viktimologického zavinění - dívka je sama v noci na takovém místě, jako je Hlavní nádraží a poté odchází se zcela cizím mužem. Otázkou ale zůstává, proč neznámý s poškozenou nejprve komunikoval? Je možné, že v okolí byli potenciální svědkové. Pachatel také mohl sondovat, zda se nejedná o prostitutku.)

Úvahy k psychologickému profilu neznámého Pachatele č. 2

Modus operandi je ve všech případech obdobný. Vždy se jedná o loupežné přepadení, popřípadě o loupežné přepadení a znásilnění v jedné události. Převládá bleskový a razantní útok s brutálními atakami na obličej oběti. Pachatel napadá zezadu a oběť předtím neoslovuje. Z toho lze usuzovat, že se jedná o psychicky dezorganizovaného pachatele, který si ve vztahu se ženami nevěří. Útok je velmi brutální, co do charakteristiky úderů nadměrný, násilí použité proti obětem je nad míru nutnosti jejich zpacifikování. Je možné, že zde hraje roli jeho celkový vztah k ženám – nejen co se týká jeho sebedůvěry, ale nenávisti k ženám obecně. V oběti může vidět konkrétní ženu ze svého života, například matku nebo manželku či partnerku, pokud ji má. V odborné terminologii bychom mohli říci, že se jedná o zlobně-odplácejícího pachatele.

Útočí beze zbraně, pouze vlastníma rukama. Údery směřuje do obličeje. Snahou může být depersonalizace a získávání kontroly nad obětí a cílem její znehybnění. Z hlediska diagnostického se pravděpodobně jedná o agresivního sadistu. Motivací je zisk (oloupení oběti), sex, zloba (nejspíš vůči konkrétní ženě z jeho života).

možné identifikovat dvě scény deliktu, a to místo setkání (tipování Hlavního nádraží) a vlastní místo činu (přepadení, znásilnění).

I když se jedná o psychicky dezorganizovaného jedince (způsob napadení), své činy plánuje (nicméně dezorganizace nad organizací převažuje). Případy I. – IV. se odehrály v blízkosti tramvajových zastávek, pachatel si tedy své oběti nejspíš vyhlíží na trasách příslušných linek (č. 52, 53, 58). Z výpovědí obětí víme, že se s velkou pravděpodobností nejedná o Čecha (cizí přízvuk). Vyjdeme-li z úvah, že se jedná o cizince, který zde zastává nekvalifikovanou práci, popřípadě je nezaměstnaný, a tudíž patří spíše do nižší ekonomické vrstvy, bydlet bude pravděpodobně v nějakém levnějším zařízení (v úvahu připadají například ubytovny).

Bez zajímavosti nezůstává ani skutečnost, že pachatel uvedené trestné činy páchal vždy ve středu a v sobotu, a to v brzkých ranních hodinách. Je možné, že se v tyto dny zdržoval v centru hl. m. Prahy z důvodů pracovních aktivit – brigáda či výpomoc (je-li zaměstnán, pak se může jednat například o práci dělníka na stavbě) nebo naopak měl tyto jediné dva dny v týdnu volné.

Shrnutí – psychologický profil neznámého Pachatele č. 2

Pachatelem je muž, cizinec mluvící česky s přízvukem, ve věku kolem 30 let, rozumových schopností v pásmu průměru. Pravděpodobně zastává nekvalifikovanou práci, popřípadě je nezaměstnaný. Z hlediska popisu pachatele jednou z obětí víme, že se jedná o muže tmavší pleti. S velkou pravděpodobností nejde o Roma, jelikož je obvyklé, že cílem sexuálního útoku romských pachatelů jsou romské oběti (obecně lze říci, že pachatelé sexuálně útočí na příslušníky své rasy, pokud ovšem nemluvíme například o vrahovi-vizionáři nebo misionáři). Pozornost by tedy měla být zaměřena na jedince se snědou pletí, pocházejícího pravděpodobně z některé země Balkánského poloostrova (Bulhar, Rumun, Albánec, Srb, apod.).

Z hlediska sociální obratnosti se jedná o jedince nejistého, zvláště co se týče vztahu k ženám. Z charakteru útoku a znehybňování oběti můžeme usuzovat na pachatele, který je vůči ženám hostilní. Tato nenávist může plynout ze zkušenosti s reálnou ženou figurující v pachatelově životě (matka, partnerka/manželka). Pachatel nejspíš žije sám, bez partnerky/manželky, a to v rámci hl. m. Prahy – v blízkosti míst činů (geografické profilování následuje níže).

Lze předpokládat kriminální minulost pachatele, zvláště majetkového a násilného charakteru (loupežná přepadení, krádeže) - pravděpodobně již byl za podobné delikty trestán.

u profilu neznámého Pachatele č. 2

Z údajů o deliktech, výpovědí obětí a psychologického profilu předpokládáme, že se jedná o psychicky dezorganizovaného pachatele, jehož bydliště či pracoviště (čili pachatelův hlavní kotevní bod, z kterého vychází) je geograficky blízký místům deliktů. Pátráme tedy po pachateli, který je v terminologii D. Cantera a P. Larkina označován za záškodníka (marauder). Z hlediska loveckého stylu se jedná o pachatele-lovce – oběť vyhledává v prostoru, který je mu známý, operuje ve městě, v němž žije (zde tedy na území hl. m. Prahy).

Z prostorového rozložení míst činu je patrné, že všechny nejsou lokalizovány do jednoho (geograficky si blízkého) místa (Obrázek 1, Příloha C). Z výpovědí však víme, že pachatel s oběťmi cestoval tramvají a vystoupil na stejné zastávce – čtyři napadení z pěti se odehrály v blízkosti těchto zastávek. Pachatel si tedy své oběti vybírá již v dopravním prostředku a před samotným útokem svůj cíl sleduje. Jedná se přitom o zcela konkrétní linky – č. 52 (případy III. a IV.), č. 53 (případ II.) a č. 58 (případ I.). V programu GIS si tyto tři linky označíme a izolujeme od ostatních. Kolem každé z těchto tří drah vytvoříme zónu s poloměrem 3,87 km⁴⁰ (Budeme předpokládat, že pachatel nebude ochoten na příslušnou tramvajovou stanici, kde nastupuje, cestovat dál, než tuto vzdálenost. Spíše je logické, že některá ze stanic příslušné tramvajové linky se nachází v bezprostřední blízkosti pachatelova hlavního kotevního bodu - čili v oblasti, kde se nejvíce zdržuje, což může být bydliště nebo pracoviště. Přesto však v GIS musíme tuto zónu vzdálenostně přesně specifikovat.). Jelikož pachatel cestoval třemi linkami, jednou z nich hned dvakrát, můžeme se domnívat, že hlavní kotevní bod pachatele se nachází v blízkosti těchto tří linek zároveň (například tam, kde se dráhy všech tří linek kříží – pachatel má ke každé z nich zřejmě stejný přístup - podobně velkou vzdálenost). Ze zón jednotlivých tramvajových drah vytvoříme průnik. Získáme oblast, která je pro všechny tři tramvajové linky, na nichž pachatel dosud operoval, geograficky společná (Obrázek 2, Příloha C).

Tato oblast je však stále ještě velká, upřesňovat ji budeme skrze geografii deliktů. Podíváme-li se ještě jednou na způsob operování pachatele v jednotlivých případech, zjistíme, že čtyři delikty jsou „tramvajové“ (pachatel cestoval stejnou tramvají, kde si oběť vyhlédl, vystoupil s ní a zaútočil). Zde je patrné plánování. Pouze v posledním případě (V.) byl postup před zahájením samotného útoku jiný. Nejednalo se o „tramvajový delikt“, trestný čin měl naopak podobu spíše spontánního a předem neplánovaného aktu, v němž hrálo velkou roli viktimologické zavinění (oběť se osamocena nacházela v noci v blízkosti Hlavního nádraží a svolila zcela

⁴⁰ Podle D. Cantera a D. Youngse se bydliště pachatele nachází do 3,87 km od místa činu. Odvozeně toto číslo použijeme i pro určení „kritické“ zóny kolem tramvajové dráhy tří linek, kterými neznámý cestuje.

nužem na neznámé místo) a cílem zde byla oběť z příležitosti. S největší pravděpodobností lze předpokládat, že se odehrály v blízkosti tramvajových linek s předchozím sledováním obětí. Geograficky (co do vzájemného propojení) však toho společného příliš nemají. Jeden delikt (I.) se odehrál na levém břehu řeky Vltavy, dva (III., IV.) v Modřanech a jeden (II.) u předposlední stanice tramvaje linky č. 53. Z toho je patrné, že ze vzájemného geografického uspořádání míst deliktů nedostaneme příliš relevantní data. Víme ale, které tramvajové linky pachatel preferuje. Klíčem k odhalení oblasti, kde se pachatel nejvíce zdržuje (bydlí/pracuje), bude tedy zóna společná všem třem tramvajovým linkám a již zmíněný poslední delikt, který má charakter spontánního aktu a je spíše náhodným zločinem z příležitosti. Dezorganizovanost je v tomto případě patrná. Neznámý zde také nepatrně modifikoval svůj MO. Z výpovědi oběti (případ V.) víme, že se pachatel – ještě předtím než oběť oslovil – bavil se skupinkou „cikánů“ (mohlo však jít i o jedince stejné národnosti jako je pachatel, nemuselo se nutně jednat o Romy). Jelikož pachatel tento delikt pravděpodobně neplánoval, lze se domnívat, že právě místo tohoto deliktu bude geograficky blízké místu bydliště/pracoviště pachatele. Kolem místa činu opět vytvoříme kružnici o poloměru 3,87 km (Obrázek 3, Příloha C).

Tato oblast se překrývá se zónou, která prostorově spojuje všechny tři tramvajové linky a zároveň zasahuje do oblasti, kde se dráhy tramvají č. 52, 53 a 58 kříží. Místo, kde se tramvajové linky protínají, leží na pravém břehu řeky Vltavy, v centru hl. m. Prahy. Zde pravděpodobně také pachatel nastupuje. Vzhledem k lokalizaci „spontánního“ deliktu (V.) a teorii, která naznačuje, že dezorganizovaní pachatelé mají tendenci páchat trestné činy ve vzdálenosti do 3,87 km od místa svého bydliště, bude tato zóna zároveň oblastí, kde se pachatel zdržuje nejvíce (kde bydlí/pracuje). Tento prostor je na mapě označen **oranžovou** barvou (Obrázek 4, Příloha C). Pozornost vyšetřovatelů by se měla zaměřit do této oblasti.

Pokud bychom měli okruh pátrání ještě více zúžit, doporučíme vyšetřovatelům zaměřit se na ubytovny. Víme, že je pachatel cizinec a z celkového profilu bychom mohli uvažovat spíše o jedinci s nižším ekonomickým statusem, pravděpodobně tedy nebude bydlet v hotelu. Je samozřejmě možné, že bydlí v soukromém bytě, nicméně levnější ubytovny by neměly vyšetřovatelům uniknout. Na detail oblasti, kde se pachatel pravděpodobně zdržuje, s rozmístěním vybraných ubytoven⁴¹ odkazuje Obrázek 5 v Příloze C. Následující mapa (Obrázek 6) se zaměřuje na bezprostřední okolí deliktu, který jsme určili jako klíčový.

Celkový pohled na hl. m. Prahu s klíčovým prostorem pro Pachatele č. 2 ukazuje Obrázek 7 (Příloha C).

⁴¹ Výtět ubytoven není vyčerpávající, zahrnuty jsou zejména ty, které jsou určeny k dlouhodobějšímu pobytu a jež jsou inzerovány jako levné. Jedná se o ubytovny, které jsou lokalizovány v centru Prahy na pravém břehu řeky Vltavy, kde také očekáváme zvýšený pohyb pachatele. Zdroj vyhledávání ubytoven: Mapy.cz

Jak je to doopravdy

Pachatelem všech výše uvedených trestných činů je M. L. D., muž narozen v roce 1974 v Rumunsku. Až do svých 17 let nechodil do školy a živil se kapesními krádežemi. Na dva roky byl umístěn do tamní zvláštní školy pro převýchovu mládeže. Během této doby dodělal základní školu a vyučil se zedníkem, ale ani poté nenastoupil do zaměstnání a živil se sběrem železa. Do České republiky poprvé přicestoval v roce 1997. V roce 2000 mu byl cizineckou policií vysloven zákaz pobytu na tři roky. I přesto se však M. L. D. o dva roky později do České republiky znovu vrátil. V centru Prahy (Václavské náměstí) si vydělával prodejem květin po restauracích.

Mimo výše uvedené delikty byla M. L. D. dokázána četná vloupání do rodinných domů na území Prahy. Dle zprávy rumunského velvyslanectví v Praze byl M. L. D. ve své vlasti v minulosti třikrát trestán. Ve všech případech se jednalo o loupež.

M. L. D. neměl v České republice trvalé bydliště, zdržoval se v ubytovně vedle Masarykova nádraží.

Posuzovaný svého biologického otce nezná. Matka se o M. L. D. nestarala, již od narození o něj pečovali prarodiče. Je ženatý, manželka žije společně s jejich synem v Rumunsku. V České republice partnerku nemá.

Oběti vyhledával v nočních tramvajích, do nichž nastupoval v centru hl. m. Prahy. Delikty byly připravované v tom smyslu, že v danou dobu operoval s představou zaútočit, vhodnou oběť si tedy vytipoval, sledoval ji, dokud se nedostala na opuštěné místo a následně zaútočil.

Intelektové schopnosti M. L. D. jsou v pásmu slabého průměru až podprůměru. Patrná je tendence k ovládání okolí a slabá schopnost empatie. Osobnost M. L. D. je popisována jako emocionálně plochá, labilní, s rysy asociality a impulsivity. Posuzovaný je zvýšeně citlivý na projevy lhostejnosti. Ke zdolávání překážek stojících v cestě jeho uspokojení volí nátlakově radikální chování s nepřiměřeností použitých prostředků. Patrná je hrubá poruchovost ve vztazích k ženám (Netík, Lachman, 2004).

Bohužel ve spisu není zařazena výpověď pachatele, nedozvídáme se tedy, proč delikty páchal ve středu nebo v sobotu. *(Pozn. Je možné, že právě středy a soboty byly dny, kdy prodával po restauracích květiny. Obvykle se tak děje ve večerních hodinách, kdy lze předpokládat vyšší návštěvnost těchto zařízení. Prodával-li je skutečně v tyto dny, pohyboval se v centru hl. m. Prahy - odtud také tramvajemi vyjížděl za svými oběťmi.)*

Profil pachatele se víceméně shoduje s informacemi obsaženými ve znaleckém posudku. V kriminální minulosti - podle předpokladů - skutečně nacházíme majetkovou trestnou činnost, za kterou byl posuzovaný také souzen. Opět je naznačen problematický vztah k matce a chybějící otec ve výchově.

Další úvaha zněla, že se jedná o pachatele pocházejícího z některé země Balkánského poloostrova. V informacích obsažených ve znaleckém posudku se dočítáme, že pachatel pocházel z Rumunska. K odhadu o pravděpodobné národnosti pachatele významně přispěly výpovědi poškozených.

Co se týká geografického profilu, byl odhad prostoru, kde se pachatel pravděpodobně zdržuje, přesný. Tato oblast zahrnula jak pracoviště pachatele (Václavské náměstí), tak i jeho bydliště, jehož charakter byl v profilu taktéž správně odhadnut (ubytovna u Masarykova nádraží). Názorně to ukazuje Obrázek 8 v Příloze C.

Nesrovnalostí je předpoklad, že je pachatel svobodný. Otázkou je, nakolik se jedná o nepřesný odhad – M. L. D. je sice ženatý, ale manželku má v Rumunsku, to znamená, že zde s ní nežije.

Údaje o deliktech

Případ I.

Dne 20.3.2002 (středa) kolem 03:45 ve sklepním prostoru I. interní kliniky VFN v Praze 2, U Nemocnice 2 vypukl požár. Vyšetřování ukázalo, že tento byl založen úmyslně – zapálením papíru podstrčeného pode dveřmi do místnosti, kde byly uskladněny suché a hořlavé materiály.

Z úředního záznamu PČR, MO Nové Město: Při příjezdu hlídky hasiči dokončovali zásah. Hořelo v přízemí, které se rekonstruuje, a tak nedošlo k žádnému ohrožení na zdraví či životech lidí. A.Z., pracující na I. interní klinice VFN jako sanitář, policii sdělil, že odtud personál často vyhazoval různé bezdomovce, a tak je možné, že i dnes se zde mohli zdržovat a že k požáru mohlo dojít odhozeným nedopalkem cigarety.

Z odborného vyjádření HZS hl. m. Prahy: operuje se s dvěma verzemi vzniku požáru – úmyslné zapálení nebo nedbalost (vlivem kouření a odhození nedopalku cigarety). V průběhu dalšího šetření bylo konstatováno, že příčinou vzniku požáru bylo úmyslné zapálení.

Případ II.

Dne 19.4.2002 (pátek) kolem 22:05 vypukl ve výtahu v přízemí v prostoru I. interní kliniky VFN v Praze 2, U Nemocnice 2 úmyslně založený požár. Vyšetřování prokázalo, že k tomuto činu došlo tak, že neznámý pachatel v kabině výtahu rozlil petrolej a ten následně zapálil. Ve stejný den byl personálem nemocnice nalezen v době kolem 11:15 výhružný dopis vložený v neoznačené bílé dopisní obálce. Anonym byl vytvořen z vytrženého listu papíru formátu A5 s nalepenými písmeny vystřiženými z novin. Vzkaz zněl: „Na int. je bo“, nápis doplňoval obrázek bomby s doutnákem.

Tentýž den v době kolem 18:10 byl personálem nemocnice nalezen druhý dopis - formátu A4. Byl opět vložen do neoznačené bílé obálky a obsahoval nápis: „to není žert“. Vzkaz opět doplňovalo vyobrazení bomby s doutnákem. Při prohlídce celé interny Policií ČR nebylo žádné výbušné zařízení nalezeno.

Dne 23.4.2002 byla vyslechnuta vrchní sestra I. interní kliniky. Ta uvedla, že 19.4.2002 volala jedna ze sester, že na židli v ambulanci našla výhružný dopis. Vrchní sestra vyloučila pacienty i jejich příbuzné jako podezřelé, a pokud jde o personál, uvedla tři jména – pana J.,

l z drogové závislosti, pana P. – lékaře, který je podle sestry žáru výtahu, tak předcházejícímu požáru v uzavřené místnosti, ačkoli má svou pracovnu i oddělení jinde v budově a pana A.Z., který byl oběma požárům taktéž přítomen a nadýchal se kouře.

Případ III.

Dne 5.5.2002 kolem 03:00 byl na chodbě I. interní kliniky VFN v Praze 2, U Nemocnice 2 úmyslně založen požár, a to tak, že neznámý pachatel na podlahu pod koberec před ambulancí vložil papíry, které následně zapálil.

Případ IV.

Dne 5.5.2002 kolem 03:00 v I. patře I. interní kliniky VFN v Praze 2, U Nemocnice 2 úmyslně založený požár. Dle vyšetřování se tento skutek stal tak, že pachatel do skříně s uloženými kyslíkovými lahvemi zastrčil zapálený sešit.

Z protokolu o ohledání místa činu: Předmětem ohledání je chodba a odpočinková místnost VFN. Ve výklenku v chodbě jsou dveře od výtahu, které jsou ohořelé, výtahová kabina je shořelá. Při vstupu do odpočinkové místnosti vlevo stojí psací stůl. V jeho zásuvce jsou různé písemnosti a zapalovač. Ve skříňce stolu je nemocniční oblečení. V bílých kalhotách je zabalena prázdná lahev s nápisem Petrolej, 700g. Na láhvi je navlečena gumová rukavice. V pravém zadním rohu místnosti je skříň, v níž jsou nemocniční obleky. Na skříni leží psací potřeby, elektrická lampa a cedulka s fotografií a jménem sanitáře A.Z. Naproti schodišti po výstupu do I. patra stojí skříň, která vykazuje stopy po násilí – je zde přetržená petlice od visacího zámku. Ve skříni jsou tři lahve s nápisem Vzduch a jedna lahev nese označení Kyslík. Na podlaze skříně vedle kyslíkové lahve je ohořelý linkovaný sešit formátu A5.

Z protokolu o trestním oznámení, které podala M.S. – zdravotní sestra na ambulanci I. interní kliniky VFN: Dne 4.5.2002 nastoupila noční směnu společně se sanitářem A.Z. a ošetřujícím lékařem. V době vzniku požáru byla M.S. na sesterně ambulance v přízemí. Kolem 03:00 zaslechla zvuk jako je škrtání zapalovačem, podívala se dveřním kukátkem ven a uviděla při zemi chodby létat jiskry a silnější ruku s navlečenou chirurgickou rukavicí a pak i část bílého krátkého rukávu. Na ambulanci byla M.S. v té době sama, budova i čekárna byly zamčené. Zavolala ochranku. Muži z ochranky otevírala bzučákem, nikdo jiný nepřišel, ani neodešel. Muž z ochranky vyběhl do I. patra a zjistil, že hoří skříň s tlakovými lahvemi, při tom vyšel ze šatny A.Z., který vzal hasicí přístroj a běžel skříň hasit. M.S. si pak všimla, že vedle dveří, kterými pozorovala jiskry, je ohořelý roh koberce. Ošetřující lékař pak našel pod

ě psaným textem. Bylo to písmo sanitáře A.Z. Lékař pak policii
byl v práci pokaždé, když vypukl požár.

Dalším šetřením bylo zjištěno, že v noční dobu není prakticky možné se do budovy
zvenku dostat (Netík, 2002).

Úvahy k psychologickému profilu neznámého Pachatele č. 3

Od zasahujících hasičů v každém případě ze série víme, že se jednalo o úmyslně založené požáry. Časová prodleva mezi prvním a druhým případem činila zhruba jeden měsíc. Mezi druhým a třetím případem uplynulo pouze šestnáct dní, navíc v den 5.5.2002 došlo hned ke dvěma událostem v rozmezí několika desítek minut. Lze tedy uvažovat o jistém narůstání napětí na straně pachatele, které zapříčinilo, že si neznámý dovolil natolik riskovat možné odhalení založením hned dvou po sobě jdoucích požárů, navíc stále ve stejné budově. Stupňování jisté „naléhavosti“ můžeme spatřovat i ve dvou anonymních dopisech nalezených zdravotnickým personálem ambulance několik hodin před druhým útokem.

Terčem všech útoků je budova ambulance I. interní kliniky Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 2. Jako pravděpodobný motiv se nabízí msta/odplata, jelikož se jedná o zcela konkrétní objekt, na který jsou páčány opakované útoky. Jednotlivé ataky mají charakter dezorganizace, působí spíše dojmem impulsivního činu bez plánování dlouho dopředu, i když úmysl musel být alespoň bezprostředně před útokem přítomen. Pro dezorganizovanost svědčí použití jednoduchých zápalných zařízení a akceleračních (v Případě II petrolej, v ostatních případech obyčejný papír) nalezených v místě budovy, tak i skutečnost, že se pachatel zcela nezbavil všech důkazů (nalezená gumová rukavice a lahev od petroleje v šatní skříni v budově ambulance).

Uvažovat lze tři možnosti: buď je pachatelem zaměstnanec zdravotnického zařízení, které se opakovaně stává místem činu, nebo delikty páchá pacient či jeho příbuzný. K vylučovací metodě výrazně přispívají kromě kontinuálního vyšetřování také výpovědi personálu, konkrétně zdravotní sestry a vrchní sestry ambulance I. interní kliniky. Vrchní sestra vyloučila pacienty i příbuzné (měla-li k tomu pádný důvod či důkaz, to se z posudkového spisu nelze dočíst), avšak teprve zdravotní sestra vrhla světlo do vyšetřování tím, že byla očitým svědkem předposledního útoku pachatele. Ačkoli neznámému neviděla přímo do tváře, zahlédla dveřním kukátkem silnější ruku s navlečenou chirurgickou rukavicí a část bílého rukávu, přičemž slyšela zvuk, jako je škrtání zapalovačem, a vzápětí spatřila jiskry odlétávající po zemi chodby. Měla právě noční službu, sloužila společně s jedním ošetřujícím lékařem a sanitářem, kterého již po druhém útoku jiná sestra uvedla mezi tři podezřelé. Navíc se vyšetřováním zjistilo, že v nočních hodinách není

ambulance zvenku dostat. Odemykání dveří ovládá sestra ze

Ve světle těchto skutečností se můžeme přiklánět k tomu, že pachatelem je někdo z personálu ambulance I. interní kliniky VFN. Pravděpodobně se jedná o muže ve věku do 35 let, operujícího samostatně, tedy bez spolupachatele. Delikty mají charakter impulsivního žhářství.

Soporou v teorii (resp. typologii žhářů) a ve výpovědích zdravotních sester můžeme předpokládat, že je pachatelem nižší zdravotnický pracovník, bez odborného vzdělání, patrně tedy pouze se základním vzděláním. Neznámým bude pravděpodobně někdo ze sanitářů, úvahu podporuje i skutečnost nálezu prázdné lahve od petroleje v šatní skříni v jejich odpočinkové místnosti. (Dalším postupem by samozřejmě mohlo být vytvoření seznamu jmen sanitářů, kteří v inkriminované doby na oddělení sloužili, protože od vypovídající zdravotní sestry víme, že za její noční služby neodešel nikdo ani dovnitř, ani ven).

Shrnutí – psychologický profil neznámého Pachatele č. 3

Pravděpodobně se jedná o muže ve věku do 35 let, motivem může být msta, popřípadě jedná-li se o impulsivní žhářství, je další možností hromadící se psychické napětí, čemuž napovídají zkracující se intervaly mezi jednotlivými delikty, v posledním případě navíc pouze několikaminutové. Pachatel tak zakládáním požárů může „řešit“ své neúspěchy či pocity nedostačivosti na poli soukromém i pracovním. Delikty mají charakter dezorganizovanosti, bez dlouhodobého plánování a přípravy, pachatel po sobě důsledně nezakrývá stopy. S největší pravděpodobností se jedná o příslušníka zdravotnického personálu, bez odborného vzdělání. V úvahu tak přichází sanitář, mající ve všech případech žhářství službu.

Úvahy ke geografickému profilu neznámého Pachatele č. 3

Cíl všech útoků je zřejmý – jedná se o budovu ambulance I. interního oddělení Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 2 (Obrázek 1, Příloha D). Z hlediska psychologického profilování, ve kterém jsme došli k úvaze, že se jedná přímo o zdravotnického pracovníka výše uvedeného zařízení, nemá v těchto konkrétních případech klasické geografické profilování opodstatnění. Vycházíme-li totiž z předpokladu, že se geografického profilování využívá za účelem určení bydliště pachatele nebo místa, kde pracuje, odpověděli jsme si na tuto otázku (v těchto konkrétních deliktech páchaných Pachatelem č. 3) již samotným psychologickým profilováním. Geografický profil bychom vypracovávali ve chvíli, byl-li by předpokládaným pachatelem někdo jiný, než je pracovník Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 2.

Jak je to doopravdy

Pachatelem všech výše popsaných případů úmyslně založených požárů je A.Z., muž narozen v roce 1980, bytem Praha 2, Sekaninova 24. V době páchání trestné činnosti byl zaměstnancem I. interní kliniky VFN v Praze 2, U Nemocnice 2. (Obrázek 2 v Příloze D ukazuje vzájemný vztah pachatelova bydliště s místem jeho pracoviště).

Denně užíval léky na fobickou úzkost, hypertenzi, nárazově užíval lék na ataky.

Pachatel při výslechu vypověděl, že na založení prvního požáru (Případ I.) se nepřipravoval, nedokázal vysvětlit, co jej k zapálení papírů ve sklepě vedlo. Té noci byl ve službě. Druhý požár (Případ II.) také neplánoval, uvedl, že si ve skladu ambulance všiml petroleje, který nalil do kabiny výtahu a poté zapálil hořícím papírem. K případu III. vypověděl, že při uklízení šuplíku v šatně vzal staré papíry, zapálil je a vložil pod koberec na ambulanci I. interní kliniky. Pak odešel do prvního patra budovy a při pohledu z okna si všiml prázdného sešitu na parapetu (Případ IV.). Do spisu uvedl, že ho najednou napadlo sešit zapálit, což také vzápětí udělal. Hořící sešit hodil pod skříň, aniž by věděl, co je v ní uloženo. Potom šel do šatny, kam zanedlouho přišla nemocniční ostraha s upozorněním, že hoří. A.Z. vzal hasicí přístroj a oheň uhasil.

Uvedl, že založit oheň ho napadlo vždy, když měl noční službu. O vzrušení údajně nešlo. Začalo to krátce poté, co se jeho matka psychicky zhroutila ze smrti svého partnera (otčíma pachatele). Ve stejné době byla jeho pětiměsíční dcera v nemocnici pro podezření na leukémii. A.Z. sdělil, že byl psychicky vyčerpaný, dílem vlivem onemocnění své dcery, dílem mnoha službami za sebou. Po založení ohně pociťoval strach a úzkost. Nedokázal vysvětlit, co jej k opakování požáru vedlo. Při zakládání posledního požáru se údajně cítil nejistý, měl strach (Netík, 2002). „Byl jsem jako nepříčetnej, že jako musím, Bylo to takový nutkání.“ (Netík, 2002, s. 11) Dvakrát také napsal výhružné dopisy, které nechal na ambulanci I. interní kliniky VFN. Stalo se tak před založením druhého požáru. Uvedl, že si hrál na počítači a neví, co jej to napadlo. Zkoušel napsat anonym, zajímalo ho, zda ho dokáže zhotovit, a co se po jeho nálezu bude dít.

Pokud jde o rodinné zázemí pachatele, z obou rodičů má již jen matku – pracuje jako pomocná síla ve VFN, má SŠ vzdělání, psychiatricky se léčila ze závislosti na Rohypnolu. Dle obviněného spolu vycházejí dobře. Otec zemřel na rakovinu plic, když bylo posuzovanému 10 let. Léčil se ze závislosti na alkoholu, ještě než se pachatel narodil, od té doby abstinoval. Otce obviněný popisuje jako přísného, k němu odměřeného, ale údajně spolu vycházeli dobře. Když pachatel navštěvoval základní školu, jeho rodiče se rozvedli. Nesl to špatně. Po rozvodu se ale s otcem vídal téměř denně. Matka si našla nového přítele, pachatel s otčím dle vlastních

flikty, zvláště když bil jeho matku. V současnosti matčin přítel
lva nevlastní sourozence z otcovy strany – sestru a bratra.

Základní školní docházku nastoupil v sedmi letech, kvůli nezralosti. Prospěch míval průměrný, v souvislosti se smrtí otce propadl v páté třídě. Se spolužáky, vrstevníky vycházel dobře, zkušenosti se šikanou nikdy neměl. Záškoláctví či útěky z domova neguje. Po základní škole se vyučil v oboru okrasné zahradnictví, nemohl ale v této oblasti najít práci, a tak se živil jako prodavač koblih. Rok byl v pracovní neschopnosti – hospitalizace na psychiatrii pro agorafobii (konkrétně strach vstoupit do tramvaje). Po hospitalizaci se přihlásil na zdravotnickou školu a našel si práci v nemocnici. Studium oboru všeobecná sestra přerušil, když s partnerkou očekávali narození potomka. Oženil se v roce 2001, dcera se narodila před pěti měsíci. V manželství je spokojený, manželka pracuje jako zdravotní sestra ve VFN.

Z vyšetření vyplývá, že pachatel preferuje ženy přiměřené věkem, první pohlavní styk udává v sedmnácti letech, před manželkou měl dvě sexuální partnerky. Problémy v sexuální oblasti neuvádí, homosexuální styky neměl. Alkohol téměř vůbec nepije, kouří cigarety, jednou zkusil kouřit marihuanu. Problémy s policií dosud neměl, trestní rejstřík má čistý. Nikdy nechtěl pracovat ani u policie, ani u hasičů. Oheň měl údajně rád, jako každý jiný, pouze se do něj u táboráku díval. Žádné vzrušení však nepocítoval, taktéž ani zvláštní zálibu v něm.

Aktuální úroveň intelektových schopností pachatele se nachází na horní hranici pásma podprůměru. Jsou patrné známky pocitů nedostačivosti a zvýšená potřeba obdivu. Impulsy k agresivním reakcím nejsou dostatečně tlumeny. Přítomna je nízká odolnost vůči rušivým podnětům. Posuzovaný se snadno emocionálně vzruší i pouze anticipovanou situací. Má silnou potřebu podpory a povzbuzení. Dle K. Netíka je velmi pravděpodobná porucha osobnosti ve smyslu pasivně-agresivního typu (Netík, 2002). „Osobnost posuzovaného je výrazně nevyrovnaná, silně neurotická s rysy závislosti, sebenejistoty, impulsivity, femininity, ostýchavosti a rigidity.“ (Netík, 2002, s. 12)

Pachatelův popis pocitů v době páchání trestné činnosti je fragmentární, neúplný. Pravděpodobně šlo ve všech případech o události, které nebyly nikterak dopředu plánované, ačkoli úmysl založit požár byl patrně přítomen po delší dobu. Chování pachatele mělo pravděpodobně impulsivní povahu. Impuls k založení požáru pravděpodobně vyvolala frustrace potřeb ocenění, uznání a obdivu. V pachateli sílilo napětí až na hranici únosnosti, motivem zřejmě bylo toto napětí spácháním trestného činu snížit. Jako spolupůsobící motiv se mohly uplatňovat potřeby msty za nějaké v minulosti utrpěné ponížení (zřejmě na nevědomé úrovni), posílení vlastního významu a vyvolání pozornosti.

Pachatel se ke všem činům přiznal (Netík, 2002).

K vytvoření psychologického profilu výrazně přispěly nálezy zasahujících hasičů a výpovědi dvou osob z personálu ambulance, proto se víceméně shoduje s informacemi obsaženými ve znaleckém posudku.

Co se týká věku, pohlaví a úrovně vzdělání pachatele, shoduje se profil se skutečností. Neznámý v podstatě „zapadá“ do kategorie typického českého žháře. Stejně tak předpoklad, že bude zdravotnickým pracovníkem, byl správný.

Pokud jde o motiv, pachatel jej neodkryl. Můžeme se pouze domnívat, zda byl A.Z. poháněn touhou po odplatě, nebo zda oheň uvolňoval napětí z neuspokojivého manželství, nároků práce či strachu o zdraví dcery. Jeho výpověď, v které uvádí své pocity a psychické rozpoložení bezprostředně před založením požáru, však naznačuje, že oheň zde měl funkci jakéhosi uvolnění psychického napětí, k deliktům docházelo spíše z okamžitého rozhodnutí, impulsu.

1 profilování a mapování v GIS

GIS, respektive program ArcCatalog Version 9.3, je univerzálním nástrojem s širokými možnostmi použití. Nespecializuje se tedy pouze na některé oblasti lidské činnosti či problémy zkoumání. Je to počítačový program jako každý jiný a uplatnění může najít v mnoha oborech nejen technického typu. Proto si myslím, že pokud analýza „nevyjde“, podstatou nezdaru není ani tak chyba v programu a v samotném jeho nastavení, jako spíše v nesprávných úvahách a myšlenkových postupech analytika. GIS a jeho programy jsou nástrojem, jímž se analytik dobírá cíle, a který mu pomáhá řešit daný problém. To, jakých úkonů použije, jaké „příkazy“ programu zadá, závisí do značné míry na jeho vlastních znalostech, zkušenostech a mnohdy také na intuici. Toto všechno se uplatňuje právě při profilování – psychologickém i geografickém. GIS shromažďuje a organizuje data zadaná analytikem a umožňuje rychle provádět operace, které by metodou tužka-papír byly obtížné, ne-li nemožné. Chybné analýzy vznikají nesprávnými úvahami a interpretacemi dat.

V empirické části jsem se snažila využít vlastních znalostí získaných v průběhu psaní této práce k sestavení psychologického a geografického profilu neznámého pachatele s následným využitím těchto informací pro analýzy v GIS s cílem odpovědět na otázku, kde lze očekávat zvýšený pohyb pachatele. V analýzách uvedených případů program ArcCatalog Version 9.3 umožnil vizualizovat výsledná data a názorně ukázat prostorové souvislosti deliktů, dopravní situace a aplikace teorií z geografického profilování. V případě Pachatele č. 2 se podařilo klíčový prostor – tedy oblast, kde se pachatel ve zvýšené míře pohybuje – určit přesně. Úvahy mi do značné míry usnadnily výpovědi přepadených žen – spisový materiál byl tímto informačně bohatší než v případě Pachatele č. 1 a jednotlivé kroky učiněné v geografickém mapování tak byly „pevněji“ podloženy. V analýzách Pachatele č. 1 jsem se opírala více o „vizuálně-logické“ úvahy, protože některé informace ve spisu chyběly nebo ani být nemohly (tři oběti z pěti nepřežily). U deliktů Pachatele č. 3 nemělo použití GIS opodstatnění, neboť jsme pracovali s myšlenkou, že je pachatel pracovníkem VFN. Každý případ byl svým způsobem jedinečný, jisté společné znaky však najít lze.

Podobnost případů obou pachatelů můžeme vidět v tom, že jeden delikt (respektive místo činu) nezapadal do „schématu“ daného pachatele. V případě delikventa M. L. D. se jeden trestný čin lišil od ostatních určitou změnou MO (to bylo možné zjistit z výpovědi poškozené), stejně tak u pachatele J. S. jediný delikt neodpovídal geografii dalších míst činu (to bylo možné vysledovat na základě mapového výstupu). V analýzách obou pachatelů jsem vycházela zejména z těchto - do schématu nezapadajících - míst činu. V případě Pachatele č. 2 se kružnice vytvořená kolem tohoto klíčového deliktu překryla se zónou tramvajových drah linek,

respondovalo s úvahou, že neznámý bude nastupovat v centru, U pachatele č. 1 bylo zapotřebí kroku či úvahy, která by delikty geograficky sjednotila do smysluplného a logického celku. Tímto krokem se stala aplikace kruhové hypotézy D. Cantera a P. Larkina, která byla zároveň jedinou možností, jak geograficky označit prostor přednostního pátrání po neznámém pachateli, jelikož k dispozici nebyla žádná další relevantní data. U Pachatele č. 2 by aplikace kruhové hypotézy nové informace nepřinášela, proto do analýz nebyla zahrnuta. Hlavním důvodem byl charakter dostupných informací, které dovozovaly uplatnit konkrétnější úvahy a kroky, než tomu bylo u Pachatele č. 1. Mám tím na mysli zejména pojetí tří tramvajových linek jako důležitých komponent v geografii celého případu a významnost posledního (V.) deliktu z hlediska MO. Samotné prostorové uspořádání ostatních deliktů nenaznačovalo víc než to, že pachatel delikty plánoval a jako dopravu preferoval tři tramvajové linky. Právě výběr konkrétních spojení naznačoval, že se pachatel bude pravděpodobně pohybovat v blízkosti všech tří linek, tedy někde v centru hlavního města. Klíčovým aspektem zde byla doprava a to zcela konkrétní linky tramvaje. Odtud – použitím psychologického profilu a teorií z oboru geografického profilování – se bylo možné dostat až k místu pravděpodobného bydliště našeho neznámého. U Pachatele č. 3 bylo klíčovým poznání, že se pravděpodobně jedná o pracovníka budovy, na kterou své útoky cílil.

V případech prvních dvou pachatelů byl GIS i přes relativně malé množství dostupných informací o jednotlivých deliktech nástrojem, který pomohl sestavit geografický obraz důležitých dat a umožnil jednotlivé úvahy vizualizovat. Názorně uvedl a zobrazil aplikované teorie z geografického profilování, a tím zprostředkovaně odkázal na místa, kde byl předpokládán zvýšený výskyt pohybu pachatelů, tedy jejich bydliště či pracoviště. Srovnáním se skutečností jsme dospěli k závěru, že úvahy a analýzy vedly k označení správného prostoru.

Cílem práce bylo představit problematiku psychologického a geografického profilování. Úkolem praktické části pak bylo analyzovat vybrané případy konkrétních pachatelů propojením informací z obou typů profilování prostřednictvím GIS a určit tak geografický prostor, kde lze očekávat zvýšenou frekvenci pohybu pachatele (jeho bydliště, popřípadě místo zaměstnání).

Zkoumat osobnost pachatele není o nic jednodušší než bádát v osobnosti kteréhokoli jiného člověka. Proto i když se tato práce snaží o co nejširší záběr údajů potřebných k popsání osobnosti pachatele, je vzhledem k jejich množství vždy pouze částečným přehledem - některé aspekty nebyly zahrnuty (například téma viktimologie; jiné než uvedené duševní poruchy), některé byly zmíněny jen okrajově, avšak důraz byl kladen na nejvýznamnější informace, které jsou důležité k vytvoření profilu neznámého pachatele.

Slovo „závažnost“ obsažené v názvu této práce odkazuje spíše na subjektivnost posouzení konkrétního trestného činu jako deliktu vážného. Jistě, každé překročení hranic zákona je více či méně vážným prohřeškem, avšak za nejzávažnější obecně považujeme ty zločiny, u kterých došlo k újmě na zdraví či životě člověka. V této práci jsem se soustředila pouze na ty trestné činy, které jsou veřejností zpravidla ihned odsouzeny a u nichž je vyvíjen velký tlak na vyšetřovatele a další odborníky. Jedná se o trestný čin znásilnění, vraždy a žhářství (stejně delikty jsou obsaženy i v empirické části této práce, která se zaměřuje na práci s GIS a na geografické profilování). Výběrem těchto zločinů jsem nechtěla snižovat vážnost dalších velmi závažných deliktů, jakými jsou například zločiny páchané na dětech. Nebylo však v možnostech ani v záměru práce delikty tohoto charakteru podrobně rozpracovávat. Ze stejného důvodu jsem se nevěnovala ani viktimologii. Zločiny z pohledu oběti a témata jako je viktimologické zavinění jsem zanechala bez povšimnutí nikoli proto, že bych je považovala za bagatelní, ale z důvodu orientace celé této práce na pachatele a jeho osobnost.

Ačkoli problematika profilování není českým odborníkům cizí, je velmi těžké najít domácí literaturu, která by se těmito tématy uceleně zabývala. Samozřejmě nelze říci, že by zcela chyběla, nicméně výrazně převažují díla anglických a amerických kriminalistů, psychiatrů, psychologů a dalších expertů věnujících se této oblasti. Jedním z důvodů je bezesporu fakt, že profilování a vše, co k němu patří, má své kořeny právě v Americe. Avšak i

orů a teorií, které američtí autoři nabízejí, existuje jedna velká a
sice – otázka přenositelnosti poznatků z výzkumů, informací
z typologií a různých teoretických přístupů do jiných kultur, naši nevyjímaje. Kulturní rozdíly
lze zaznamenat právě i v kriminální populaci. Zejména v uvedených typologiích, které vzešly
z per agentů FBI, budou rozdíly mezi americkou a českou populací delikventů znatelné.
Namátkou lze uvést výsledky nepublikovaného českého výzkumného šetření souboru
sexuálních vrahů. Z výzkumu vyplývá, že čeští pachatelé jsou spíše geograficky stabilní a co se
týče plánování deliktu a uspořádanosti místa činu, jedná se o dezorganizované jedince
s rozumovými schopnostmi v pásmu průměru až mírného podprůměru. Faktem také je, že
čeští pachatelé jsou méně často sérioví, to znamená, že jsou většinou odhaleni již po prvním
trestném činu (Netík a kol., 1997b). Přitom zejména pro geografické profilování jsou podobné
výzkumy velmi důležité. Dosud například nevíme, jak definovat sousloví „blízko bydliště“ – je
to jeden, tři nebo pět kilometrů? Je pachatel, který cestuje, byť v rámci stejného města,
geograficky stabilní? Pokud ano, jakou vzdálenost pak musí urazit, abychom řekli, že je již
mobilní? Je více než zřejmé, že měřítko v kontextu rozlohy Ameriky budou mít zcela jinou
podobu, přesuneme-li je do České republiky. Mám na mysli již zmíněnou mobilitu pachatelů,
kruhovou hypotézu a poloměr kružnice kolem každého místa činu. Uvědomuji si proto, že
jsem v případě dvou pachatelů (Pachatel č. 1. Pachatel č. 2) aplikovala něco, co není v našich
podmínkách stále ještě prozkoumané, a co může výsledky celého geografického profilování
zkreslit. Jelikož však na naší domácí scéně není žádný výzkum, který by nabídl určité číslo (ve
smyslu konkretizace termínu „blízko“, „daleko“), přiklonila jsem se ke vzdálenosti určené
britskými výzkumníky D. Cantera a D. Youngse, k níž došli ve své studii, publikované v knize
Applications of Geographical Offender Profiling (Canter, Youngs, 2008). V případě žhářů došel A.
D. Sapp se spolupracovníky k číslu 2 míle, což je asi 3,2 km (Sapp et al., 1996).

Jiné obtíže spočívaly zejména v používání odlišné terminologie. Například v českých
odborných kruzích existují termíny jako patologická sexuální agresivita, agresivní sadismus a
sadismus, které označují deviace v aktivitě a obsahově se od sebe vzájemně odlišují. Toto
dělení je doménou pouze českých sexuologů, v zahraniční literatuře se setkáme jen s posledně
zmíněným termínem, s kterým si však nelze vystačit. Toto označení pak působí problémy při
přesných překladech a přebírání výsledků některých výzkumů.

ím lze prakticky a názorně využít poznatky o osobnosti stávat pouze v teoretickém rozměru této problematiky, nabízí se geografické profilování jako jedna z možností cesty do praktické úrovně. Navíc je v oblasti zkoumání osobnosti pachatele neustále zdůrazňována nutnost mezioborové spolupráce. Ačkoli jsou mapy považovány za doménu hlavně technických oborů, ukázali jsme si, že propojíme-li je s tématem této práce, získá mapování i psychologický rozměr. Přitom se zdá, že právě geografické mapování v GIS je jedinou možností, jak propojit různorodá data - poznatky z teoretických východisek, informace z míst činu a psychologického profilu, prostorové umístění stěžejních objektů. Čili jedná se o metodu, která je schopna spojit psychologické s technickým. Cílem poslední části této práce bylo na tuto skutečnost poukázat. Domnívám se totiž, že před sebou máme velmi důležitý nástroj, který skrze propojování různorodých druhů informací umožňuje zefektivnit vyšetřování závažných trestných činů.

Velikost vzorku k analýzám v GIS je omezená z jednoho hlavního důvodu - nemožnosti přístupu k policejním spisům a dokumentaci konkrétních pachatelů a jejich trestných činů. Další praktický problém spočíval v omezení poskytování elektronických dat Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním – zdarma lze od tohoto úřadu získat jen 10 mapových listů (ty nepokryjí ani celé území hl. m. Prahy). Z tohoto důvodu jsem se soustředěvala na pachatele zaměřující svou trestnou činu na hlavní město. Znalecké posudky a další dokumenty k případům obou pachatelů mi poskytl PhDr. Karel Netík, CSc. Aby případy mohly být podrobeny geografickému profilování, mají mít charakter série, popřípadě se musí jednat o takový trestný čin, který má více scén deliktu. Vzhledem k zaměření a tématu této práce to měly být trestné činy znásilnění, vraždy nebo žhářství. Všechny uvedené podmínky splnili tři pachatelé a jejich delikty, které byly v praktické části této rigorózní práce analyzovány.

Mezi případy Pachatele č. 1 a případy dalších dvou delikventů je téměř dvacetiletý časový rozdíl. Důvodem této „propasti“ je absence takového sériového pachatele, který by odpovídal výše uvedeným podmínkám (a dá se říci absence sériového vraha/násilníka na našem území vůbec). Velkou nevýhodou analyzování případů starých dvě desetiletí je zejména změna dopravní situace a zástavby města. Většina informací o stavu dopravy a celkové „tváři“ města je již v propasti minulosti a nezbyvá než s dostupnými daty nakládat tak, jako by patřila přítomnosti, což pak může významně zkreslit dané úvahy.

V případě druhého pachatele (Pachatel č. 2 v analýzách) se nejednalo o občana České republiky. Jelikož záměrem šetření nebylo činit závěry o charakteristikách typických pro české delikventy, nebyl důvod, proč by případy tohoto pachatele nemohly být zařazeny do analýz.

K analýzám případů tří pachatelů byly využity teorie, typologie a postupy uvedené v teoretické části práce, často vycházející ze studií a výzkumů jejich autorů. Pokud jde o odhad

posloužila dobře nepublikovaná výzkumná šetření K. Netíka a sexuálního násilí (Netík a kol., 1997b) a v oblasti žhářství (Netík a kol., 2003).

Jelikož se ve všech třech případech jedná o delikventy, kteří byli dopadeni a uvězněni, to znamená, že je známa jejich totožnost, probíhaly analýzy zpětně. Výhodou takto probíhajících analýz byla možnost porovnání výsledků se skutečností. Důvodem, proč jsem během analýz postupovala tak, jako by identita pachatelů byla neznámá, byla snaha vyzkoušet si, jak lze vlastními úvahami dospět k profilu pachatele a k dalším výstupům a učinit tak samostatné závěry, které by završovaly podstatu celé této práce. Cílem analýz nebylo dokázat, zda využití GIS je či není funkčním nástrojem při vyšetřování takto závažné trestné činnosti, úkolem bylo ukázat možnosti propojení různých informací, poznatků a dvou metod založených na psychologickém zkoumání osobnosti dvou konkrétních pachatelů. Podstatou bylo dospět k vlastním závěrům a ty pak porovnat se skutečností. Výstupem tedy ani nemohou být závěry o účinnosti metody geografického mapování v obecném smyslu, ale pouze se vztahením na uvedené tři případy.

Další stěžejní nedostatek pro analýzy a profilování spočíval v tom, že jsem měla k dispozici pouze výpis z vyšetřovacího spisu, v němž jsem nenalezla vše, co by k vytvoření profilu bylo důležité (chyběl například popis oběti, popis místa činu, fotodokumentace, popis pachatele apod.). Z toho důvodu jsou všechny případy popsány relativně krátce a výsledné analýzy se opírají pouze o tyto dostupné informace. Uvědomuji si také, že vytvářet profil retrospektivně je poněkud jednodušší, jelikož mám k dispozici veškeré údaje (i když s omezením, jak jsem uvedla výše) o deliktech tak, jak šly za sebou a popřípadě i výpovědi přeživších obětí či svědků trestného činu. Například u Pachatele č. 1 byla v příslušném znaleckém posudku zaznamenána výpověď oběti, která uvedla, že jí pachatel prozradil, že se učí. Tím bylo snazší určit i věkové rozmezí pachatele. Avšak ve skutečnosti se profil vytváří takzvaně „za pochodu“, pachatel je stále na svobodě a oběti, které přežily, nemusely událost nahlásit na policii a chybí tak důležité údaje, jež jsou pak doplňovány – pokud vůbec – později a dodatečně.

Profilování (zejména induktivní), tedy odhalování charakteristik osobnosti pachatele, se hodně opírá o typologie pachatelů. To s sebou nese úskalí zařazení jedince do „nesprávného“ typu, což může následně ovlivnit kvalitu výsledného profilu a poskytnout tak zavádějící výsledky. Většina lidí je právě spíše smíšeným typem, což z vytváření profilu neznámého pachatele činí nelehký úkol. Přitom pro geografické profilování je důležité přiklonit se k jednomu určitému typu, jelikož pro každý typ jsou pak příznačné jiné (i prostorové) charakteristiky. Zařazení delikventa do typu poskytuje pouze hrubou orientaci pro

kom by měli pátrat přednostně. V praktické části jsem také
ohledech se moje odhady lišily od skutečnosti zejména vlivem
toho, že se jednalo o pachatele smíšeného typu.

V praktické části práce jsme prostřednictvím GIS a geografického mapování odpověděli
na otázku, kde lze očekávat zvýšený pohyb pachatele. Ve všech případech byl správně označen
prostor, který zahrnoval bydliště, popřípadě pracoviště neznámých, u Pachatele č. 2 se zároveň
jednalo o oblast, kde své oběti pachatel typoval, Pachatel č. 3 páchal trestnou činnost přímo na
svém pracovišti.

Pokud jedinec spáchá trestný čin, zajímá většinu lidí, o jaký delikt se jedná. Avšak do hry vstupuje mnohem důležitější otázka – *kdo* jej spáchal. Odpověď na tuto otázku je pro praxi stěžejní – na jejím základě se vytvářejí forenzně psychologické teorie, typologie a profily neznámých pachatelů.

Vztah mezi osobností pachatele a způsobem páchaní závažných deliktů je zjevný a informace, které o tomto vztahu kriminalisté a další odborníci získají, jsou bezesporu důležitým předpokladem efektivního vyšetřování konkrétních případů a jejich správná interpretace se podílí na zvyšování pravděpodobnosti dopadení toho „pravého“ pachatele. Ne vždy se však metody psychologů a psychiatrů podílejících se na vyšetřování kriminálních případů setkávají s pozitivní odezvou a bohužel - nezřídka je reakcí nedůvěra, mnohdy i opovržení. Teprve tehdy, až bude v širších odborných kruzích uznáno, že je třeba zaměstnávat psychology, psychology konzultanty a odborníky, kteří by se zabývali psychologickým a geografickým profilováním, bude mít tato oblast možnost zahájit systematickou výzkumnou činnost a vytvářet postupně zázemí, z kterého by vyšetřovatelé mohli těžit cenné informace. Důležitosti oboru psychologie ve vyšetřování jsou si již vědomi ve Spojených státech. Existuje a úspěšně tam funguje jednotka specializovaná na behaviorální analýzu, která se podílí na vyšetřování závažných trestných činů, zejména sériového charakteru⁴². Tento útvar pracující při FBI vznikl oficiálně v roce 1972 – i když prvotní myšlenky zaznamenáváme již v padesátých letech. Ačkoli je tomu již téměř 40 let, v České republice neexistuje žádný podobný útvar, i když o jeho významu i pro naši malou zemi nemůže být pochyb. Konzultační činnost, stejně tak odborné posudky a metody profilování poskytují jednotliví psychologové, někteří se na tuto činnost přitom vůbec nespecializují. Profilujícím expertem by měl být odborník, který má znalosti jak z oboru psychologie a psychopatologie, tak z oblasti kriminologie.

Bylo by žádoucí vytvořit tým specializovaný na profilování a pomoc při vyšetřování závažných trestných činů, tak jako je tomu v USA. Dalším neméně významným polem působnosti tohoto týmu by byla výzkumná činnost, která by rozšiřovala poznatky o tom, jakým způsobem a jakými pachateli jsou na našem území páchany trestné činy, což by znamenalo další pokrok ve forenzně psychologické oblasti s cennými výstupy do praxe. V týmu by pracovali experti z oborů psychologie, psychiatrie, sexuologie, dále pak kriminalisté,

⁴² Jack Kirsch, agent při FBI odstartoval oddělení s názvem Behavioral Science Unit (BSU). Toto oddělení prošlo v devadesátých letech mnoha změnami, v současné době spadá pod vedení National Center for the Analysis of Violent Crime (NCAVC) při FBI v Quanticu ve státě Virginia (Turvey, 2001).

d i externí - odborníci. Takovému týmu by bylo nutné zajistit m a umožnit jim vytvořit počítačovou databázi (vyřešených i nevyřešených případů, pachatelů a obětí), s čímž je spojena potřeba výpočetní techniky a vybavení v tomto ohledu.

Z. Valenta již v roce 1992 navrhuje, aby taková jednotka byla sestavena na mezinárodní úrovni v rámci Interpol (Valenta, 1992). Vzhledem k tomu, že od té doby uplynulo více než patnáct let, je toto přání stále spíše hudbou budoucnosti.

Chceme-li poznat osobnost pachatele, musíme umět nahlížet na jeho chování v určitých situacích, na způsob uspokojování potřeb a motivaci trestného činu, který spáchal. Je-li pachatel neznámý, informace o těchto entitách získáváme především z míst činu, v nichž se odráží způsob, jakým byl delikt spáchán. Scéna deliktu obsahuje poselství, jež vede k odpovědím, které vyšetřovatel potřebuje, aby trestný čin vyřešil. Hlavní část procesu analýzy scény deliktu závisí na analytikově vzhledu do dynamiky lidského chování. Lidské chování se skládá z řečových vzorců, stylu psaní, verbálních a neverbálních gest a dalších rysů a kvalit. Jejich kombinace způsobuje, že každý jedinec působí, reaguje, funguje či podává výkon jedinečným a specifickým způsobem. Bez ohledu na to, zda udržuje domácnost, vybírá oblečení, znásilňuje či vraždí nebo zakládá ohně.

V této práci jsme se společně přes obecné definice a pojetí osobnosti v psychologii dostali k jejím typologiím a poruchám ve vztahu k pachateli. Zastavili jsme se u nejzávažnějších deliktů, jakými jsou trestné činy znásilnění, vraždy a žhářství. Zmínili jsme problematiku modu operandi a místa, kde jej lze vyčíst – scény deliktu. Půdu pro praktickou část jsme si připravili v druhém oddíle práce, kde jsme rozebrali podstatu psychologického a geografického profilování. Analýzami případů tří českých sériových pachatelů pomocí geograficko-informačního systému jsme celou rigorózní práci zastřešili.

- ATKINSON, R. L. Psychologie. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
- AULT, R. L. - REESE, J. T. A Psychological Assessment of Crime Profiling. In National Center For The Analysis of Violent Crime. Criminal Investigative Analysis. Sexual Homicide. Quantico, Va.: NCAVC FBI ACADEMY, 1990, pp. 35-38.
- BALCAR, K. Úvod do studia osobnosti. Praha: SPN, 1983.
- BALON, R. - KOSOVÁ, J. - PRAŠKO, J. Poruchy osobnosti. In HÖSCHL, C. - LIBIGER, J. - ŠVESTKA, J. Psychiatrie. 2. vyd. Praha: TIGIS, spol. s.r.o., 2004, s. 540-565. ISBN 80-900130-7-4.
- BANKL, H. Patologie na stopě zločinců. Nůž, kulka, oprátka, jed. 1. vyd. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2008. 224 s. ISBN 978-80-249-1002-4.
- BLATNÍKOVÁ, Š. - NETÍK, K. Predikce vývoje pachatele. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-075-5.
- BOBA, R. Crime Analysis and Crime Mapping. 1. ed. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 2005. ISBN 0-7619-3092-2.
- BOUKALOVÁ, H. - GILLERNOVÁ, I. - NETÍK, K. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3.
- BRICHČÍN, S. - WEISS, P. - NETÍK, K. Osobnostní charakteristiky pachatelů sexuálních deliktů. In BRICHČÍN, S. - KOLÁŘSKÝ, A. - NETÍK, K. - WEISS, P. Sexuální delinkventi z pohledu psychiatrické sexuologie. Praha: Psychiatrické centrum, 1996, s. 66-74. ISBN 80-85121-16-6.
- BRICHČÍN, S. Sexuální poruchy. In HÖSCHL, C. - LIBIGER, J. - ŠVESTKA, J. Psychiatrie. 2. vyd. Praha: TIGIS, spol. s.r.o., 2004, s. 594-603. ISBN 80-900130-7-4.
- BROGAN, R. Serial Arson. In PETHERICK, W. Serial Crime. Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling. Oxford: Elsevier, 2006, pp 225-245. ISBN 978-0-12-088512-1.
- BURIÁNKOVÁ, L. Vztah osobnosti pachatele ke způsobu páchaní závažné trestné činnosti. Profilování s využitím geografického mapování. Praha, 2010, 136 s, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.
- CANTER, D. V. - LARKIN, P. The Environmental Range of Serial Rapists. Journal of Environmental Psychology, 1993, 13, pp. 63-69. ISSN 0272-4944.
- CANTER, D. - YOUNGS, D. Applications of Geographical Offender Profiling. Hampshire: Ashgate, 2008. ISBN 978-0-7546-2724-1.

- ...sk of Sanity. Scanned facsimile produced for non-profit
 ...gusta, Georgia, 1988.
- ČÍRTKOVÁ, L. Kriminální psychologie. 1.vyd. Praha: Eurounion s.r.o., 1998. ISBN 80-85858-70-3.
- ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. 3.vyd. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-475-3.
- ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 416 s. ISBN 80-86473-86-4.
- ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika, 2007a, roč. 40, č. 1, s. 27-33. ISSN 1210-9150.
- ČÍRTKOVÁ, L. Amok a stavy amoku podobné: otevřené otázky. Kriminalistika, 2007b, roč. 40, č. 4, s. 280-285. ISSN 1210-9150.
- ČÍRTKOVÁ, L. - ČERVINKA, F. Forenzní psychologie. 1.vyd. Praha: Support, 1994.
- DEES, T. Crime Mapping and Geographic Profiling. Law Officer, 2008, vol. 4, issue 12. ISSN 1553-9555.
- DIETZ, P. E. - HAZELWOOD, R. R. - WARREN, J. The Sexually Sadistic Criminal and His Offenses. Bull Am Acad Psychiatry Law, 1990, Vol. 18, No. 2, pp. 163-178. ISSN 1093-6793.
- DOUGLAS, J. E. - BURGESS, A. E. Criminal Profiling. A Viable Investigative Tool Against Violent Crime. In National Center For The Analysis of Violent Crime. Criminal Investigative Analysis. Sexual Homicide. Quantico, Va.: NCAVC FBI ACADEMY, 1990, pp. 1-5.
- DOUGLAS, J. E. - BURGESS, A. W. - BURGESS, A. G. - RESSLER, R. K. Crime Classification Manual. 1.ed. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1997. ISBN 0-7879-3885-8.
- DOUGLAS, J. E. - RESSLER, R. K. - BURGESS, A. W. - HARTMAN, C. R. Criminal Profiling from Crime Scene Analysis. Behavioral Sciences & the Law, 1986, Vol. 4, No. 4, pp. 401-421. ISSN 0735-3936.
- DOUGLAS, J. Organized vs. Disorganized Slayings. How to Describe a Crime Scene [online]. 2008 [cit. 2008-5-18]. Dostupné z: <<http://www.johndouglasmindhunter.com/articles/030214.php>>.
- FARRINGTON, D. P. - LAMBERT, S. Predicting Offender Profiles from Victim and Witness Descriptions. In JACKSON, J. L. - BEKERIAN, D. A. Offender Profiling. Theory, research and practice. Chichester: J. Wiley and Sons, 1997, pp. 133 - 158. ISBN 978-0-471-97565-6.

- ...ent Criminals Give Themselves Away. New Scientist, 2008, 9, 4079.
- GÖDTEL, R. Sexualität und Gewalt. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 1992.
- GODWIN, G. M. Hunting Serial Predators. A Multivariate Classification Approach to Profiling Violent Behavior. Boca Ration: CRC Press LLC, 2000. ISBN 0-8493-1398-8.
- GREBEŇ, R. Motivace z psychologického hlediska a problémy při jejím dokazování v přípravném řízení. Československá kriminalistika, 1992, roč. 15, č. 2, s. 141-147.
- GRUMLÍK, R. - UHLÍŘ, F. Brutalita ve vražedném útoku. Československá kriminalistika, 1992, roč. 15, č. 1, s. 64-67.
- HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HAYES, N. Principles of Social Psychology. Hove: Erlbaum (UK) Taylor&Francis, 1993. ISBN 978-0-86377-259-7.
- HAZELWOOD, R. R. - WARREN, J. The Criminal Behavior of the Serial Rapist. Journal of Interpersonal Violence, 1989, Vol. 4, No. 1, pp. 65-78. ISSN 0886-2605.
- HEJDA, J. - KRAJNÍK, V. - KŘEPELKA, J. a kol. Základy kriminalistiky a trestního práva. Praha: Oeconomica, 2003. 240 s. ISBN 80-245-0560-6.
- HERETIK, A. Forenzná psychológia. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1991. ISBN 80-223-0381-X.
- HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: taktická metoda kriminalistiky v procesu objasňování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Praha: Policejní Prezidium Policie ČR, 2008.
- HOLMES, R. M. - HOLMES, S. T. Profiling Violent Crimes. An Investigative Tool. 2.ed. Thousand Oaks: Sage Publications, 1996.
- HORÁK, J. Prostorová analýza dat [online]. 2010 [cit. 2010-01-03]. Dostupné z: <<http://gis.vsb.cz/pad/index.htm>>.
- KOCSIS, R. N. - IRWIN, H. J. The psychological profile of serial offenders and a redefinition of the misnomer of serial crime. Psychiatry, Psychology and Law, 1998, 5, 197-213. ISSN 1321-8719.
- KONRÁD, Z. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1997. ISBN 80-85981-39-8.
- KOUDELKOVÁ, A. Psychologické otázky delikvence. 1. vyd. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a.s., 1995. ISBN 80-7187-022-6.

- Occult, Ritualistic Crime: A Law Enforcement Perspective. For The Analysis of Violent Crime. Deviant and Criminal Sexuality. 2nd ed. Quantico, Va.: U. S. Department of Justice, FBI, 1993, pp. 414-423.
- MADSEN, K. B. Teorie motivace. Praha: Academia, 1972.
- Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. 10. revize (MKN-10) Ženeva, WHO. 2. vyd. Praha: BOMTON agency, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-904259-0-3.
- MIKŠÍK, O. Psychologická charakteristika osobnosti. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0240-7.
- MOULISOVÁ, M. Motivace k páčání trestné činnosti ve světle teorie racionální volby. Kriminalistika, 2005, roč. 38, č. 3, s. 182-196. ISSN 1210-9150.
- MUSIL, J. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Skriptum. Praha: UK, 1993.
- NAKONEČNÝ, M. Psychologie osobnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0628-1.
- NĚMEC, J. Psychopatie a kriminalita. 1. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1993. ISBN 80-901121-7-X.
- NETÍK, K. - NETÍKOVÁ, D. - HÁJEK, S. Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 1997a. ISBN 80-7179-177-6.
- NETÍK, K. - NETÍKOVÁ, D. - NEUMANN, J. a kol. Sexuální delinkvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Nepublikovaná závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu MV ČR „Zvýšení efektivity ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů.“ Praha, 1997b. 85 s.
- NETÍK, K. - NETÍKOVÁ, D. - HOFMANOVÁ, J. a kol. Požáry a výbuchy, vyšetřování, příspěvek psychologie - psychologický profil pachatele. Nepublikovaná závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu MV ČR „Objasňování úmyslně zakládaných požárů a výbuchů“. Praha, 2003.
- POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. Kriminalistika, 2008, roč. 41, č. 4, s. 287-294. ISSN 1210-9150.
- PORADA, V. Fenomén zvaný „sériový vrah“. Kriminalistická společnost, 1995, roč. 6, č. 1, s. 9-12. ISSN 1210-5910.
- PORADA, V. Kriminalistická metodika vyšetřování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 231 s. ISBN 978-80-7380-042-0.

- J. Neurotické poruchy. In HÖSCHL, C. - LIBIGER, J. -
iatrie. 2. vyd. Praha: TIGIS, spol. s.r.o., 2004, s. 493-538. ISBN
80-900130-7-4.
- PROTIVINSKÝ, M. Od analýzy případu k profilu pachatele. Kriminalistika, 2007, roč.
40, č. 1, s. 27-33. ISSN 1210-9150.
- RABOCH, J. – ZVOLSKÝ, P. Psychiatrie. Praha: Galén, 2001. ISBN 80-7262-140-8.
- RADIMSKÝ, M. Úvod do geografických informačních systémů [online]. 2010 [cit. 2010-
01-02]. Dostupné z: <http://www.fce.vutbr.cz/veda/dk2003texty/pdf/2-3/rp/radimsky.pdf>
- RESSLER, R. K. - BURGESS, A. W. - DOUGLAS, J. E. Sexual Killers and Their Victims.
Journal of Interpersonal Violence, 1986, Vol. 1, No. 3, pp. 288-308. ISSN 0886-
2605.
- RESSLER, R. K. - BURGESS, A. W. - HARTMAN, C. R. Classifying Sexual Homicide
Crime Scenes. In National Center For The Analysis of Violent Crime. Criminal
Investigative Analysis. Sexual Homicide. Quantico, Va.: NCAVC FBI ACADEMY,
1990a, pp. 109-113.
- RESSLER, R. K. - BURGESS, A. W. - HARTMAN, C. R. The Split Reality of Murder. In
National Center For The Analysis of Violent Crime. Criminal Investigative
Analysis. Sexual Homicide. Quantico, Va.: NCAVC FBI ACADEMY, 1990b, pp.
103-107.
- ROSSMO, K. D. Geografic Profiling. Boca Raton: CRC Press LLC, 2000. ISBN 0-8493-
8129-0.
- ROSSMO, K. D. Geografic Profiling. In JACKSON, J. L. - BEKERIAN, D. A. Offender
Profiling. Theory, Research and Practice. New York: J. Wiley and Sons, 1997, pp.
159-175. ISBN 978-0-471-97565-6.
- SAPP, A. D. – HUFF, T. G. – GARY, G. P. – ICOVE, D. J. – HORBERT, P. Essential
Findings from a Study of Serial Arsonists. Quantico, Va.: NCAVC FBI
ACADEMY, 1996.
- SCHLESINGER, L. B. Serial Offenders. Current Thought, Recent Findings. Boca Raton:
CRC Press LLC, 2000. ISBN 0-8493-2236-7.
- SCHLESINGER, L. B. Sexual Murder: catathymic and compulsive homicides. Boca
Raton: CRC Press LLC, 2004. ISBN 0-8493-1130-6.
- SPURNÝ, J. Quo vadis kriminalistická psychologie? Kriminalistika, 2006, roč. 39, č. 4,
s. 257-262. ISSN 1210-9150.
- STACH, J. Metodika vyšetřování vražd. 1. vyd. Praha: PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-194-7.

- J. - KONRÁD, Z., a kol. Kriminalistická metodika. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 124-3. ISBN 978-80-7380-124-3.
- SVOBODA, M. Psychologická diagnostika dospělých. 3. vyd. Praha: Portál, 2005. 342 s. ISBN 80-7367-050-X.
- SWANSON, C. R. - CHAMELIN, N. C. - TERRITO, L. Criminal Investigation. 7th ed. Indianapolis: Mc Graw Hill, 2000. ISBN 0-07-228594-X.
- TURVEY, B. Criminal Profiling: an introduction to behavioral evidence analysis. 2.ed. San Diego: ElsevierAcademic Press, 2001. 717p. ISBN 0-12-705041-8.
- VALENTA, Z. Psychologické profilování u nás – ano či ne? Československá kriminalistika, 1992, roč. 45, č. 3, s. 262-265.
- WEISS, P. Sexuální agrese – oběti a pachatelé. Kriminalistika, 2001, roč. 34, č. 1, s. 11-17. ISSN 1210-9150.
- WEISS, P. Sexuální deviace. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 360 s. ISBN 80-7178-634-9.
- ZÁHORSKÁ, J. Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 136 s. ISBN 978-80-7367-236-2.
- ZAPLETAL, J. Zločin jako volba. Kriminalistika, 2003, roč. 36, č. 3, s. 161-177. ISSN 1210-9150.
- ZVĚŘINA, J. Lékařská sexuologie. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1992. 233 s. ISBN 80-85467-04-6.
- ZVĚŘINA, J. Sexuologie (nejen) pro lékaře. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2003. ISBN 80-7204-264-5.
- Znalecký posudek ve věci ČVS: VV: 29/102-85. NETÍK, K. – NEUMANN, J., Praha, 1985.
- Znalecký posudek ve věci ČTS: PSP – 116/OOK-3-328-2004. NETÍK, K. – LACHMAN, M., Praha, 2004.
- Znalecký posudek ve věci ČTS: PSP-2344/OHK-4-2002. NETÍK, K., Praha, 2002.

geografickému mapování:

GIS - ArcCatalog Version 9.3 (počítačový program)

Další zdroje a podklady využívané ke geografickému mapování:

- © ČÚZK Praha (10 elektronických mapových listů území hl. m. Prahy; modifikované užití v Příloze B – Obrázek 1-8, v Příloze C – Obrázek 1-8)
 - © DPP (elektronická dopravní schémata – tramvajové linky, dráhy metra; modifikované užití v Příloze B – Obrázek 1-3 a 5-7, v Příloze C – Obrázek 1-8)
 - © ČSÚ (elektronická mapa hl. m. Prahy; modifikované užití v Příloze B – Obrázek 6, v Příloze C – Obrázek 7)
- Mapy.cz © 1996-2010 Seznam.cz (zdroj vyhledávání a umístění ubytoven na území hl. m. Prahy; užití v Příloze C – Obrázek 5,6,8). Dostupné z:
<<http://www.mapy.cz/#st=s@sss=1@ssq=ubytovny%20praha%201>>

Tabulky

Tabulka 1- Charakteristiky organizovaného a dezorganizovaného pachatele

Tabulka 2- Charakteristiky jedince s dissociální poruchou osobnosti v různých aspektech

Tabulka 3- Klasifikace vražd podle počtu obětí, událostí a míst

Tabulka 4- Organizovanost a dezorganizovanost v různých kontextech

Schémat

Schéma 1- Cyklus proměny v myšlení pachatele mezi jednotlivými kriminálními událostmi

Schéma 2- Typická sekvence kroků sexuálně vražedného chování českých pachatelů

Schéma 3- Typická sekvence kroků u deliktů bez předchozího verbálního kontaktování oběti

Schéma 4- Trojúhelník zločinu

Přílohy

Příloha A

Slovník

Příloha B – Pachatel č. 1

Obrázek 1- Geografická poloha jednotlivých deliktů a dopravní situace

Obrázek 2- Zóny kolem deliktů a jejich průniky

Obrázek 3- Kruhová hypotéza

Obrázek 4- Klíčové oblasti

Obrázek 5- Klíčové oblasti v kontextu dopravní situace

Obrázek 6- Celkový pohled na hl. m. Prahu a klíčové oblasti

Obrázek 7- Skutečné místo pachatelova bydliště v kontextu klíčových oblastí

Obrázek 8- Vzájemné prostorové uspořádání místa činu II. deliktu a místa skutečného bydliště pachatele

Příloha C – Pachatel č. 2

Obrázek 1- Geografická poloha deliktů

Obrázek 2- Průnik zón tramvajových linek č. 52, 53, 58

Obrázek 3- Prostor kolem „klíčového“ deliktu

Obrázek 4- Doporučená oblast pro pátrání po pachateli

Obrázek 5- Praha-centrum, detail prostoru, kde se pachatel pravděpodobně zdržuje a geografická poloha ubytoven

Obrázek 6- Detail bezprostředního okolí „klíčového“ deliktu

Obrázek 7- Celkový pohled na hl. m. Prahu a klíčový prostor

Obrázek 8- Skutečné místo pachatelova bydliště a prostor pachatelova zaměstnání

Obrázek 1- Geografická poloha deliktů I. – IV.

Obrázek 2- Místo pachatelova bydliště v kontextu scén deliktů

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

PŘÍLOHY

Slovník obsahuje vybrané důležité pojmy.

Behaviorální analýza: kriminalistická metoda, která zkoumá vztah mezi trestným činem a charakteristikami pachatele s cílem jeho identifikace (Hofmanová, 2008).

Delikvent (též delinkvent): provinilec; „obvyklé označení pro pachatele trestných činů“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 100).

Geografické profilování: vyvozování charakteristik pachatelovy osobnosti na základě analýzy výběru lokalit a vztahu mezi místy činu (Rossmo, 2000).

Geografický-informační systém (GIS): počítačový softwarový systém vytvořený k uchovávání geografických údajů k integraci prostorových a jiných dat za účelem analýzy (Rossmo, 2000).

Homicidium: vražda, usmrcení.

Hostilita: nepřátelství, silná agresivita s úmyslem ublížit (Němec, 1993).

Charakteristiky místa činu: jednotlivé věcné a behaviorální části či prvky místa činu (Turvey, 2001).

Místo činu: místo, kde se odehrál kriminální čin. Používanější je termín **scéna deliktu**, jelikož zohledňuje skutečnost, že jeden kriminální čin může obsahovat více než jedno místo činu (Turvey, 2001).

Modus operandi (MO): modus operandi je latinský termín pro „metodu provádění operace“. Poukazuje na chování pachatele, které je potřebné k dokončení trestného činu. Vypovídá o tom, jak pachatel své zločiny páchá. Je oddělený od pachatelových motivů nebo podpisových aspektů (Turvey, 2001).

Motiv: emocionální, psychologická nebo materiální potřeba uspokojována skrze konkrétní jednání (Netík a kol., 1997a).

Postmortem: poukazuje na zranění nebo aktivity, které se odehrály během určité časové periody po smrti oběti (Kocsis, Irwin, 1998).

Podpis pachatele: vzor osobitého chování, které charakterizuje a uspokojuje emocionální a psychologické potřeby pachatele. Vše, co je „nad rámec“ postupů, které jsou nutné k dokončení trestného činu, to znamená, že podpisové chování není nezbytné k dovršení takového činu (Turvey, 2001).

Profilování pachatele: sestavování pravděpodobného obrazu pachatele na základě informací o scéně deliktu a odborných znalostí o chování a prožívání pachatele.
Profil: profil pachatele (Čírtková, 1998).

Sériová vražda: dva nebo více vzájemně související případy usmrcení člověka (Douglas et al., 1997).

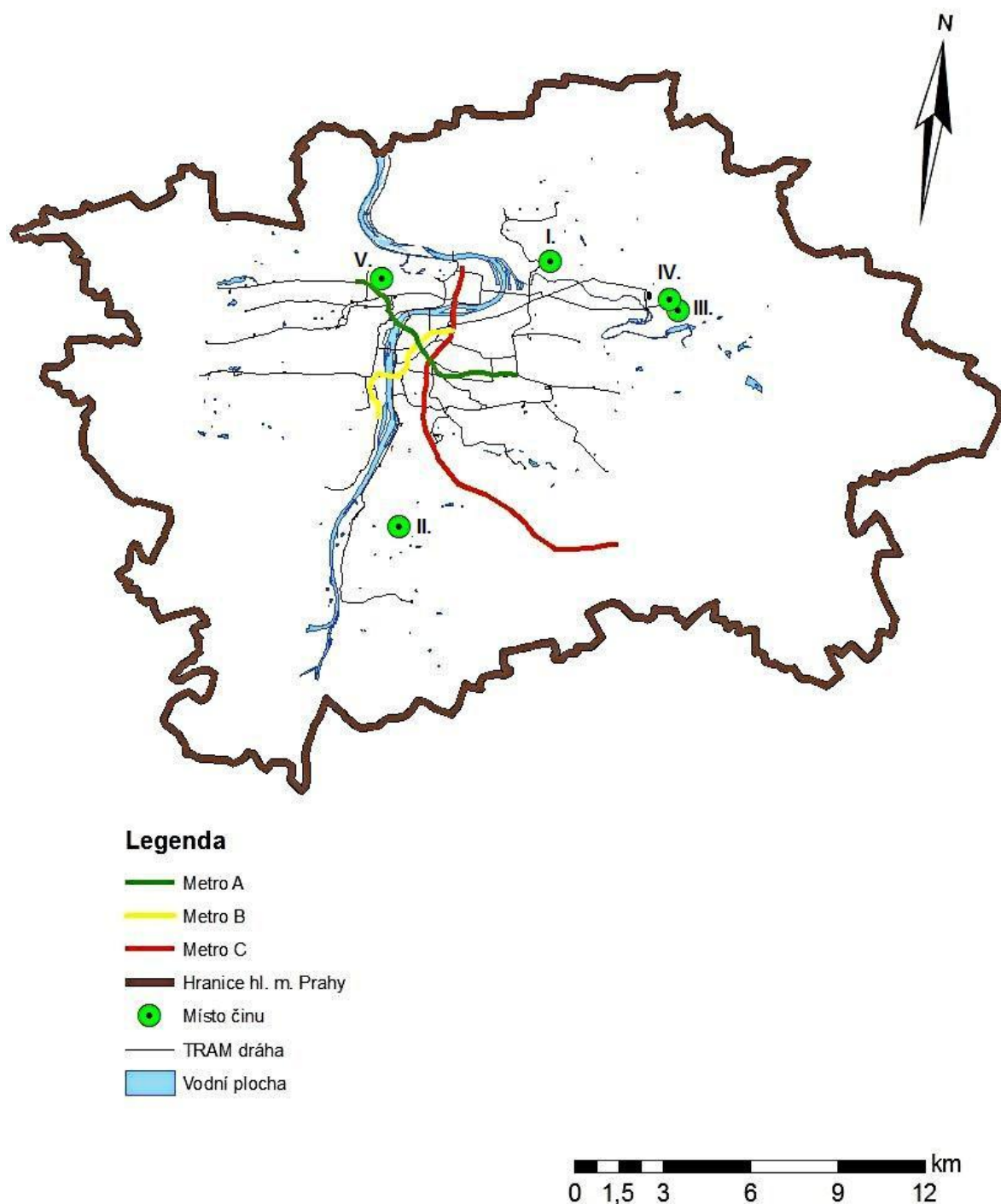
Suvenýr: předmět sebrán z místa činu nebo předmět patřící oběti, který pachateli připomíná celou událost a reprezentuje tak pozitivní pocity zažívané během páchání trestného činu (Holmes, Holmes, 1996).

Trestný čin: čin, který je pro společnost nebezpečný. Jeho znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Obsah trestného činu je neměnný, mění se pouze obsah poznatků, které jsou získávány zkoumáním následků daného deliktu (Hofmanová, 2008). V této práci jsou pojmy delikt, trestný čin, kriminální čin, zločin užity jako synonyma.

Trofej: předmět sebrán z místa činu nebo předmět patřící oběti, který je pro pachatele symbolem vítězství, úspěchu a úlovku. Často jsou to části těla oběti (Holmes, Holmes, 1996).

Typ místa činu: původ vztahu mezi pachatelovým chováním a místem činu v kontextu celé kriminální události - tj. místo kontaktu, primární místo činu, sekundární místo činu, místo skrytí těla oběti (Turvey, 2001).

Typologie pachatele: jakékoli systematické seskupení pachatelů, míst činu, obětí nebo chování na základě jedné nebo více sdílených charakteristik (Douglas et al., 1997).

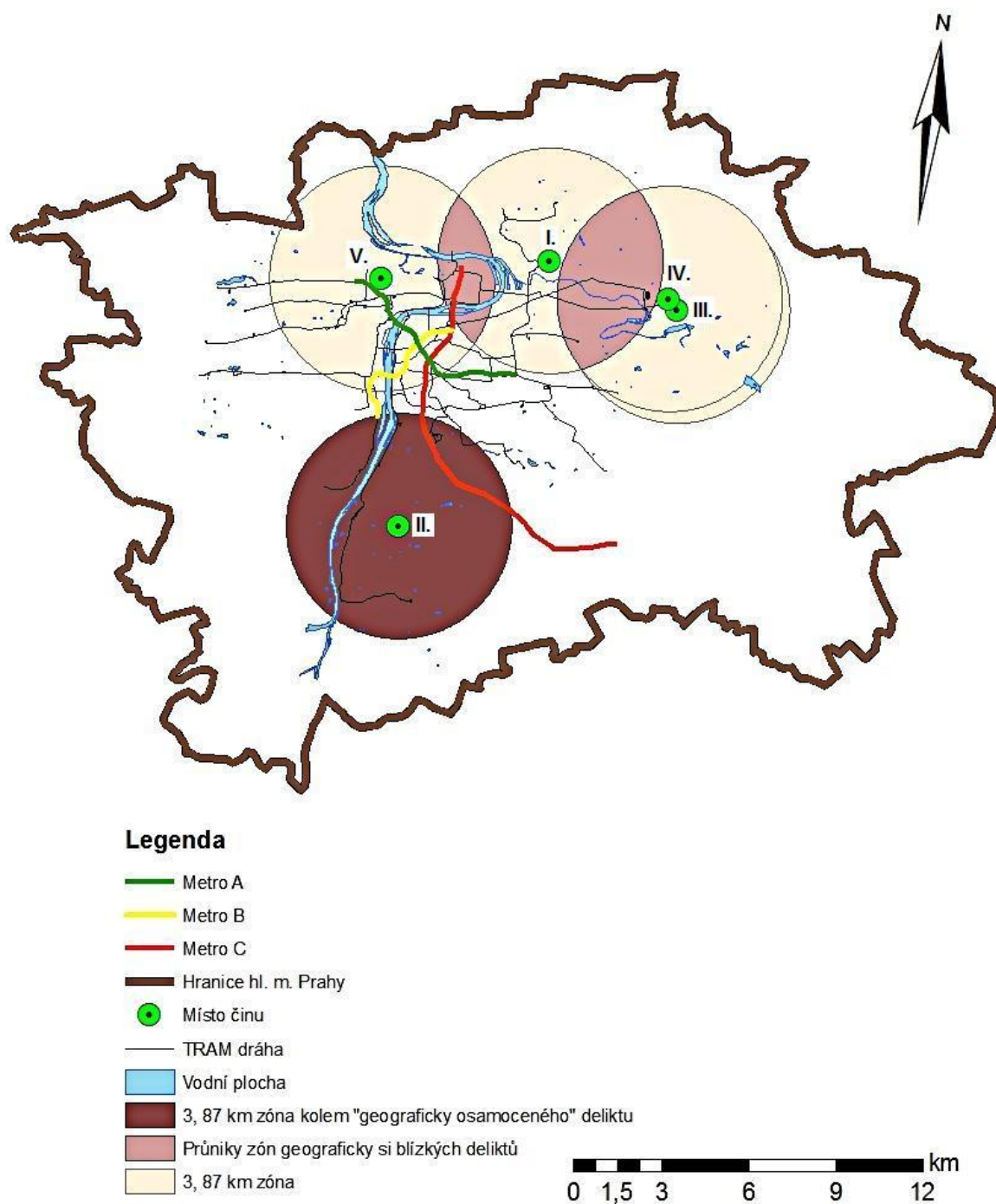

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

⁴³ Síť drah metra odpovídá stavu k roku 1985. Aplikace do mapy s využitím podkladů © DPP

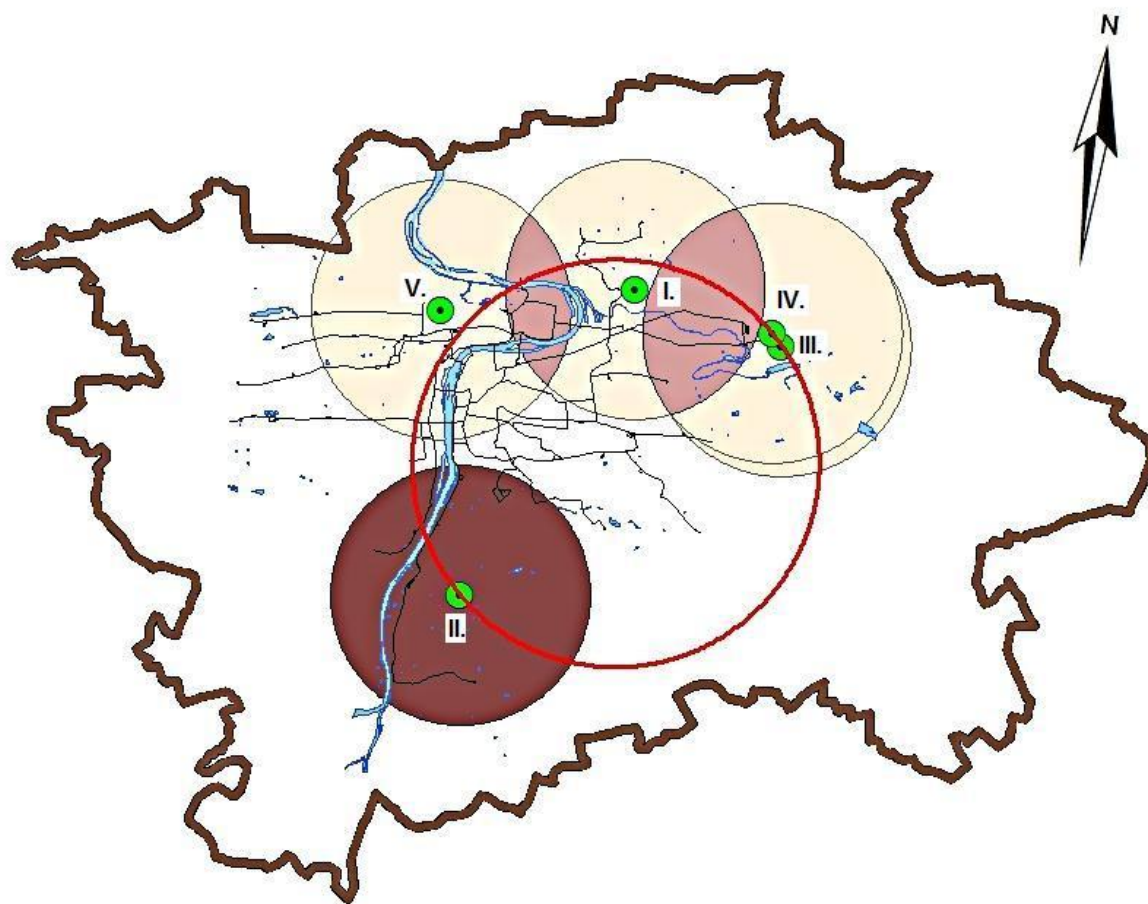
stů a jejich průniky⁴⁴

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

⁴⁴ Síť drah metra odpovídá stavu k roku 1985. Aplikace do mapy s využitím podkladů © DPP

a

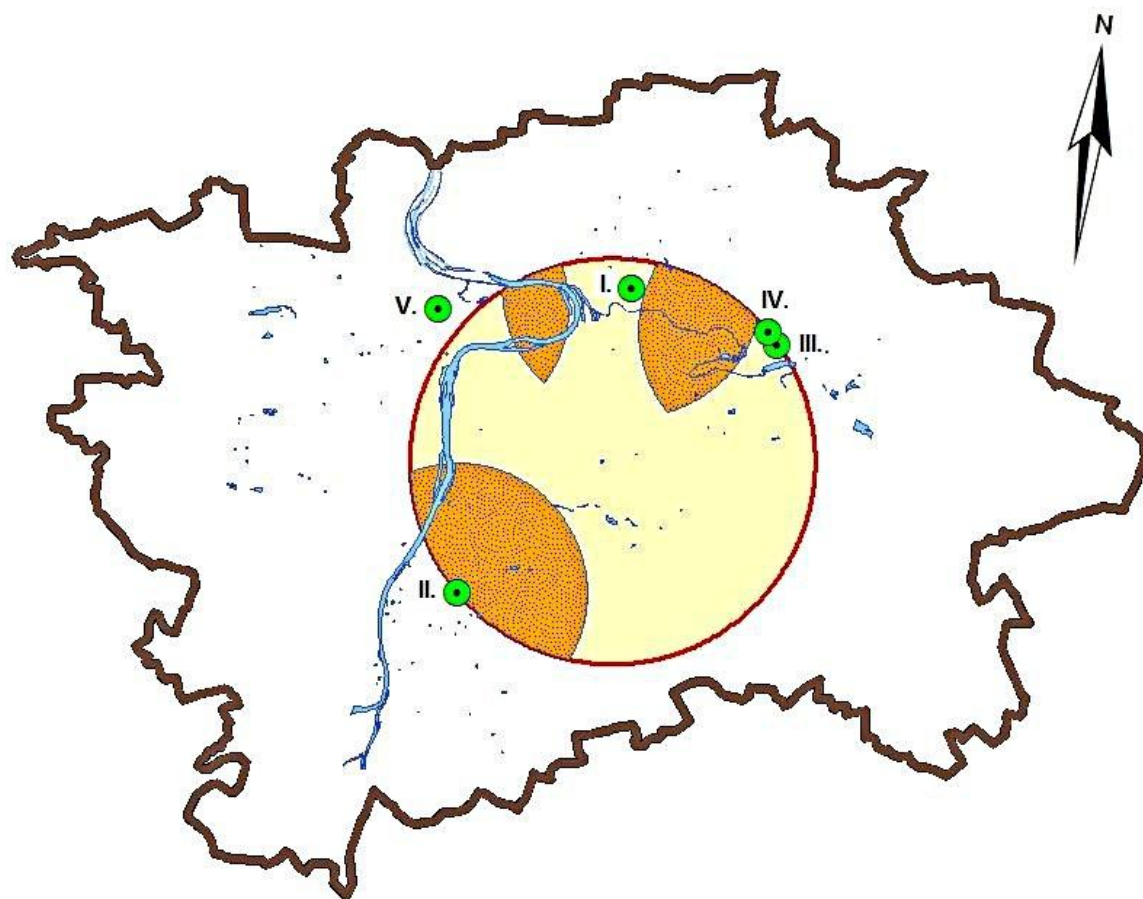

Legenda

- Kruhová hypotéza
- Hranice hl. m. Prahy
- Místo činu
- TRAM dráha
- Vodní plocha
- 3, 87 km zóna kolem "geograficky osamocené" deliktu
- Průniky zón geograficky si blízkých deliktů
- 3, 87 km zóna

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

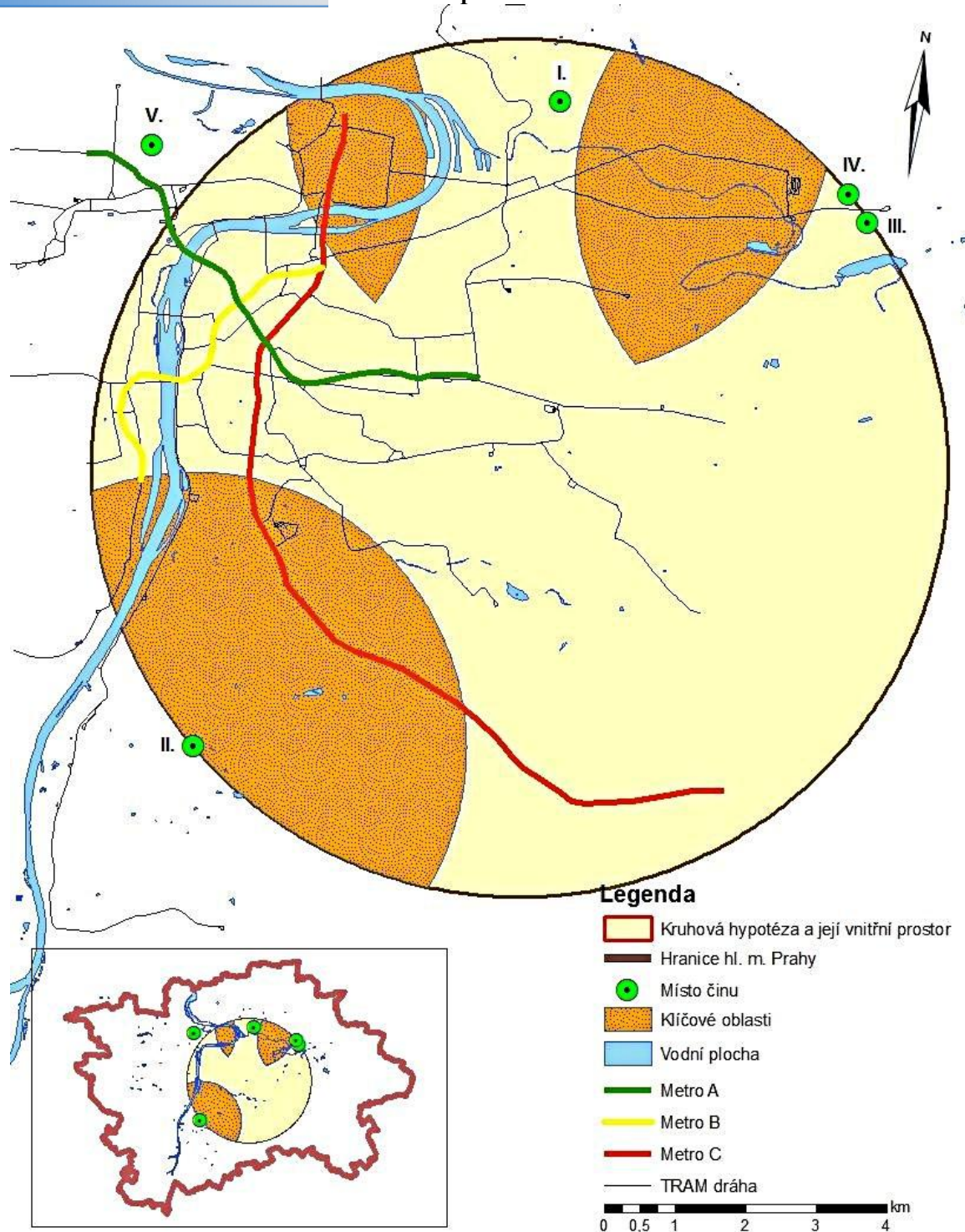
Legenda

- Kruhová hypotéza a její vnitřní prostor
- Hranice hl. m. Prahy
- Místo činu
- Klíčové oblasti
- Vodní plocha

0 1,5 3 6 9 12 km

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK)

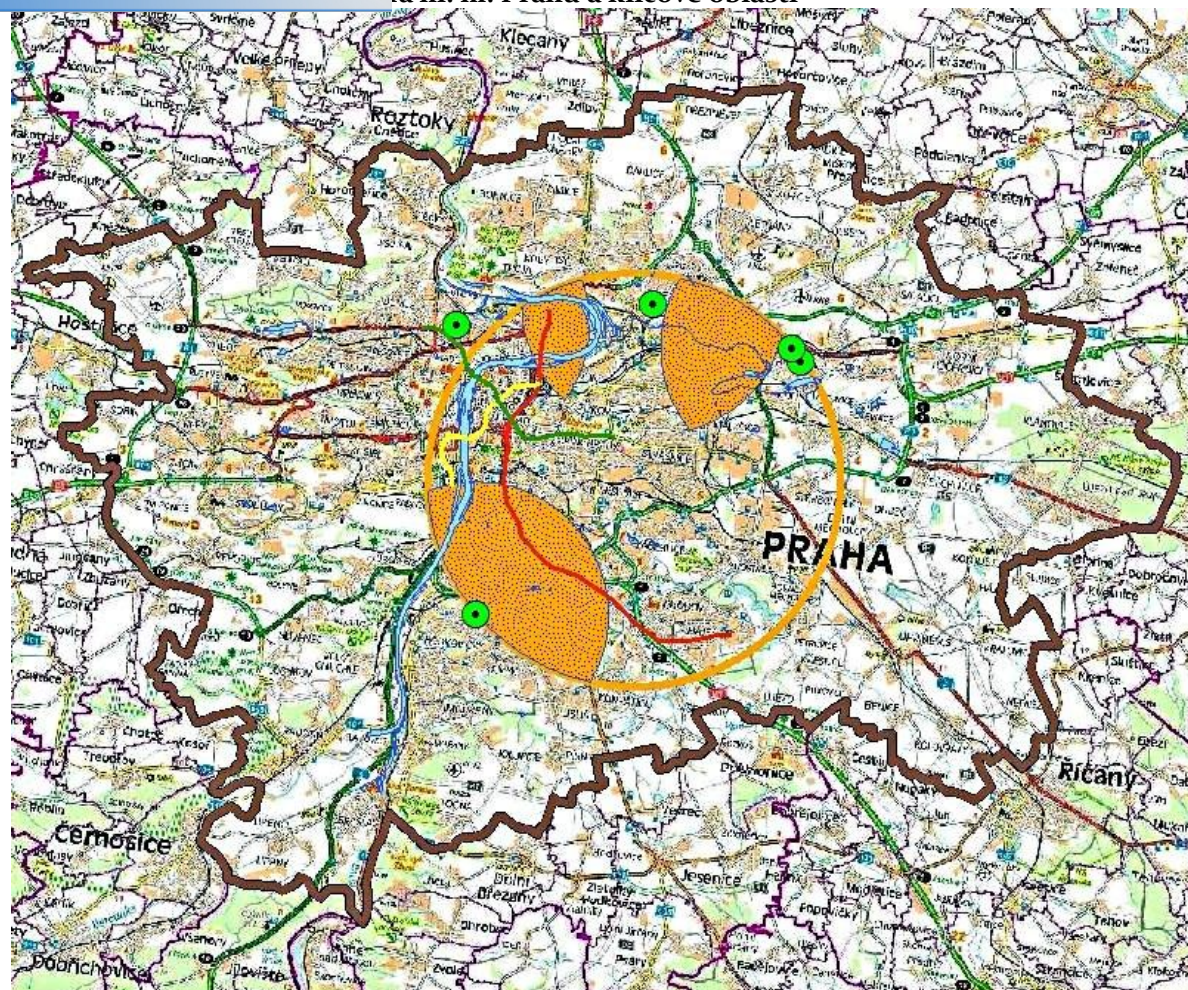
kontextu dopravní situace⁴⁵

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

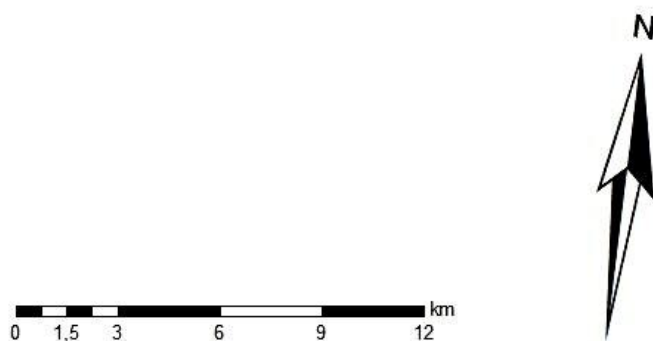
⁴⁵ Síť drah metra odpovídá stavu k roku 1985. Aplikace do mapy s využitím podkladů © DPP

na hl. m. Prahu a klíčové oblasti

Legenda

- Hranice hl. m. Prahy
- Místo činu
- Klíčové oblasti
- Vodní plocha
- Metro A
- Metro B
- Metro C
- Kruhová hypotéza

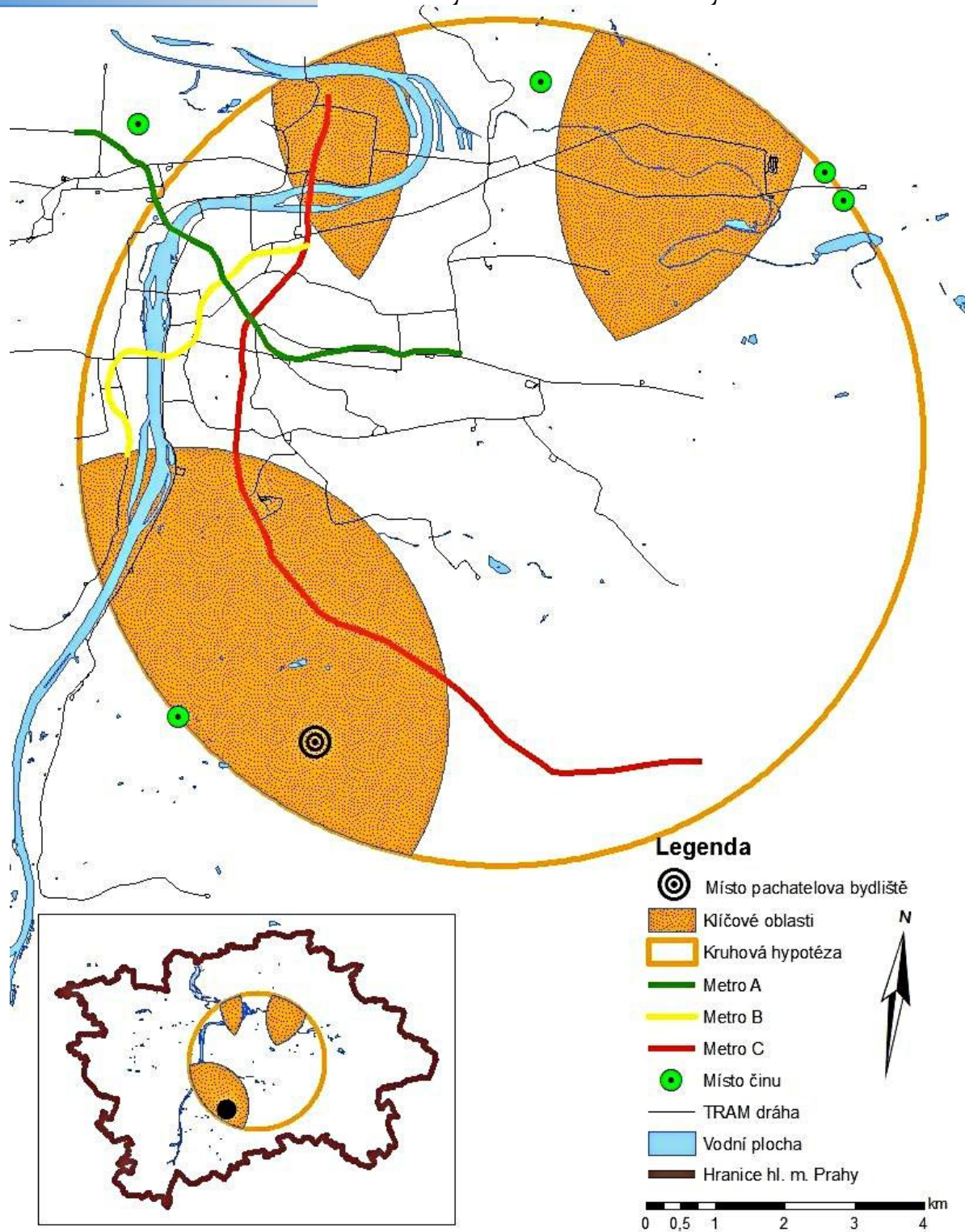

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP © ČSÚ)

Síť drah metra odpovídá stavu k roku 1985. Aplikace do mapy s využitím podkladů © DPP

PACHATEL Č. 1

Pachatelova bydliště v kontextu klíčových oblastí

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

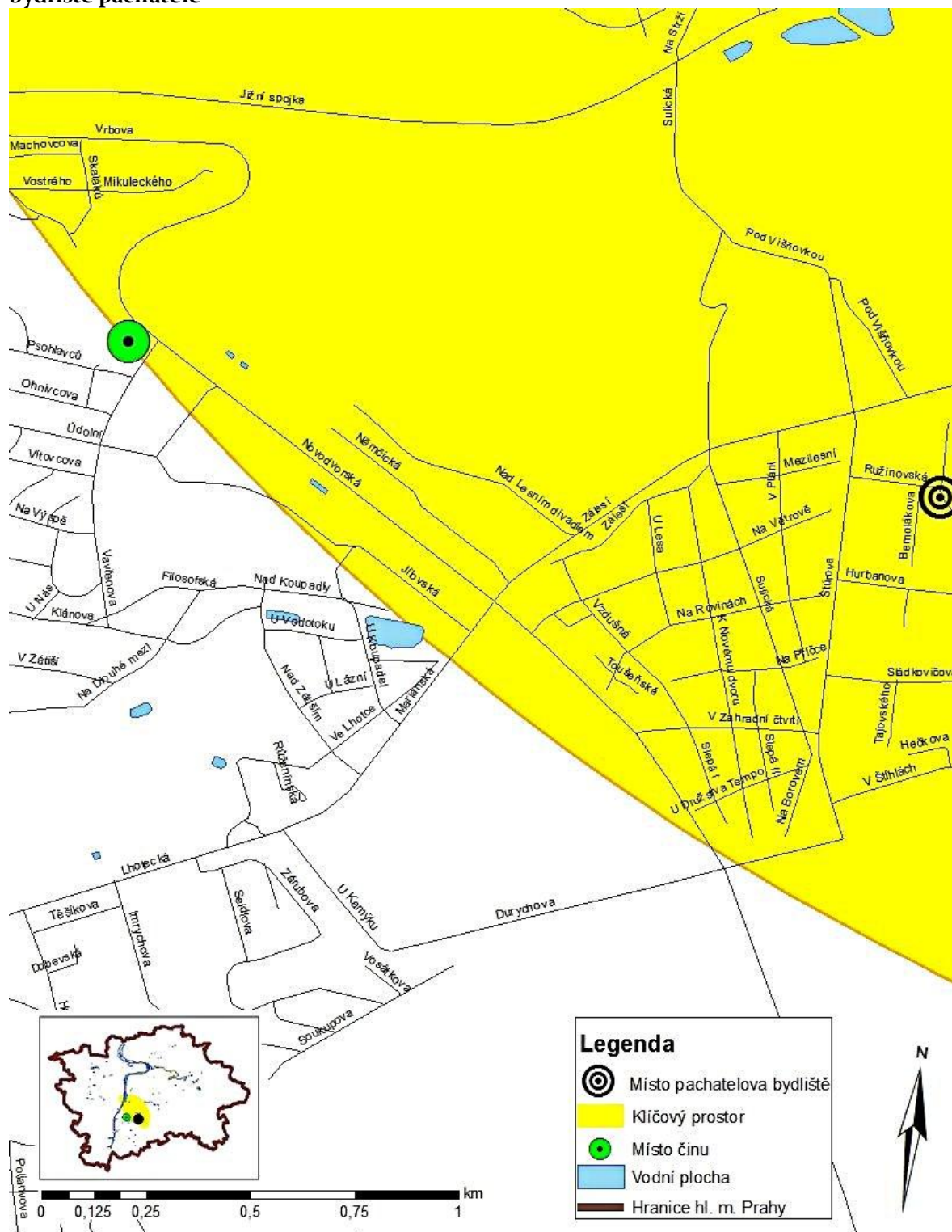
Síť drah metra odpovídá stavu k roku 1985. Aplikace do mapy s využitím podkladů © DPP

PACHATEL Č. 1

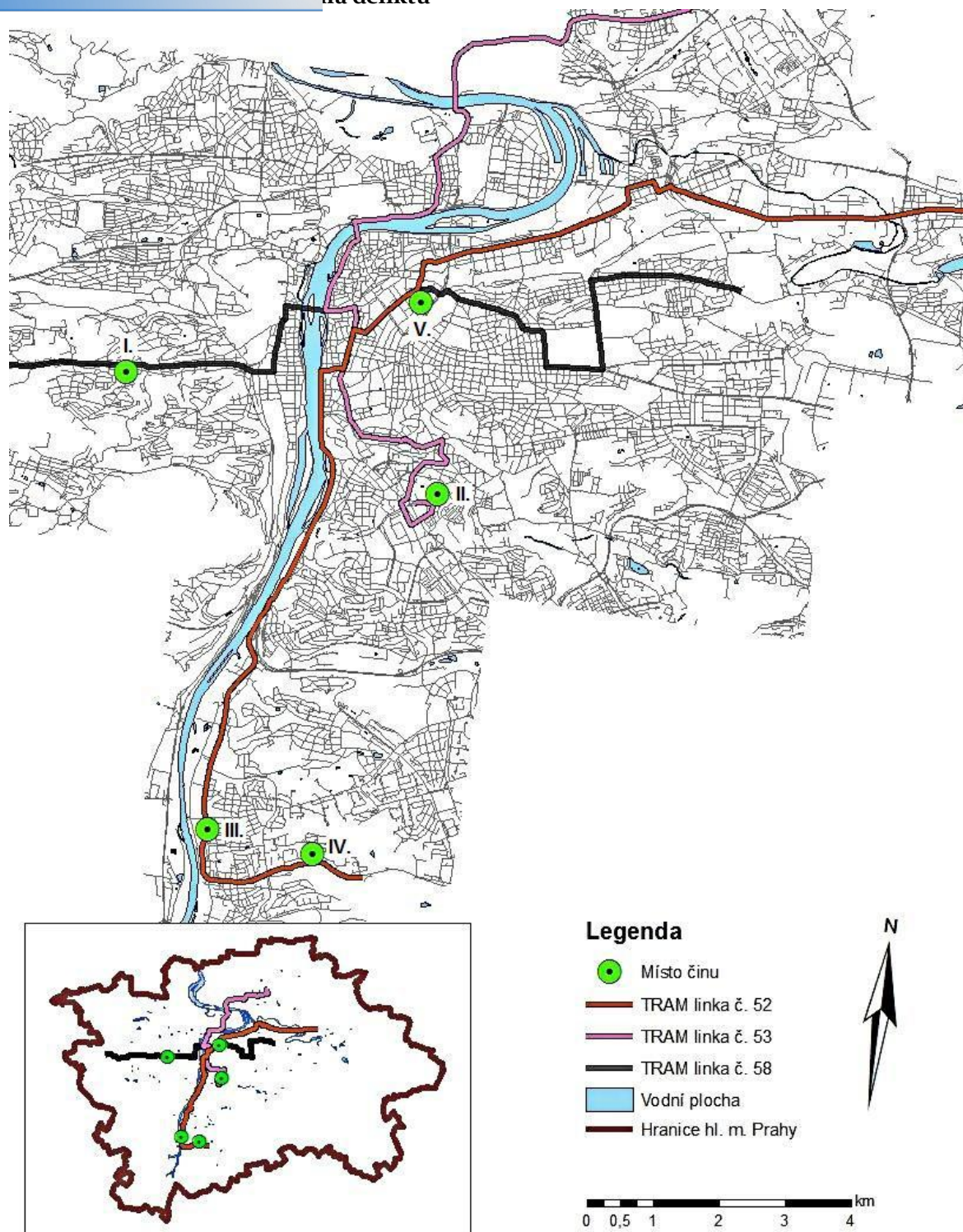
rové uspořádání místa činu II. deliktu a místa skutečného

bydliště pachatele

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK)

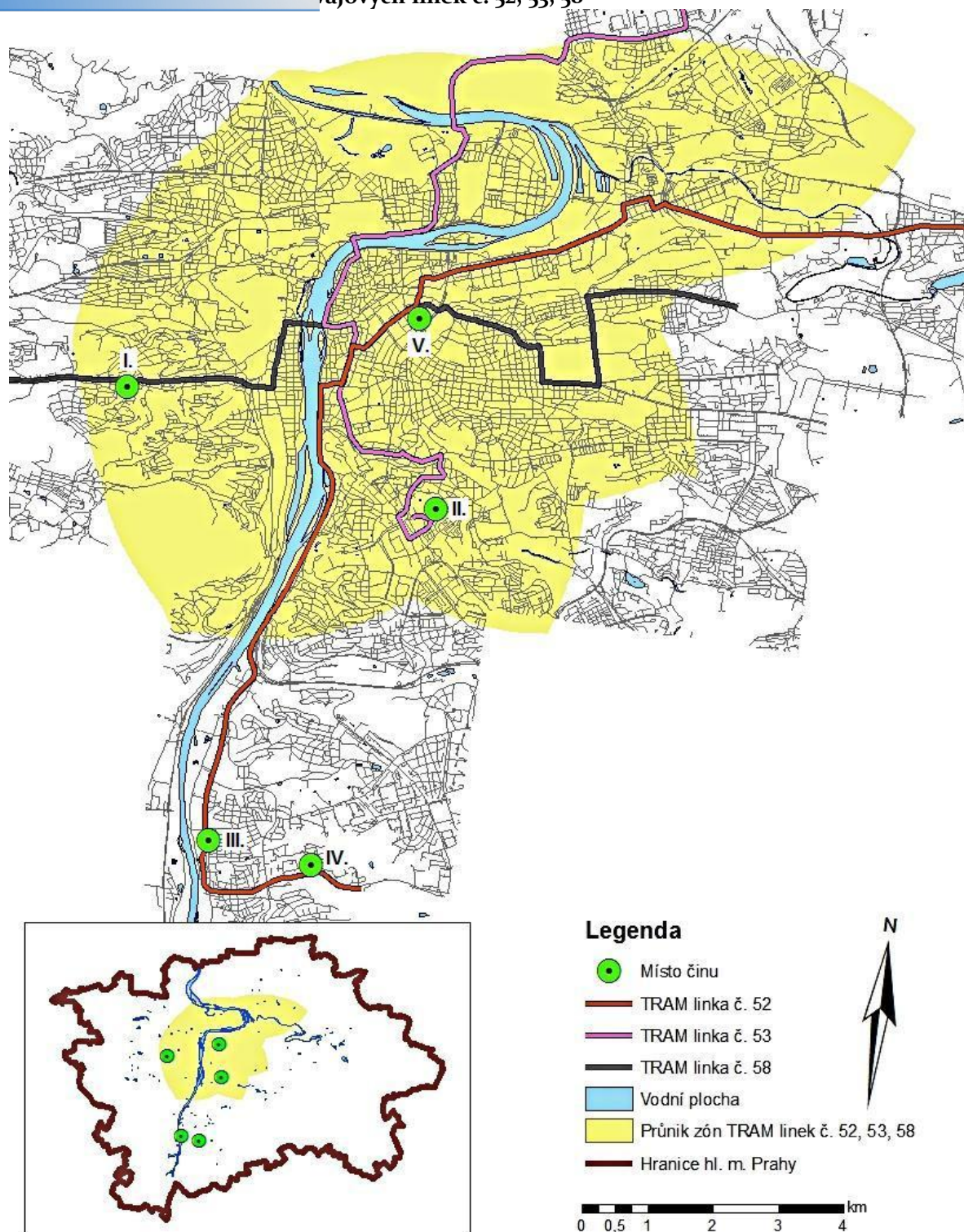
ha deliktů

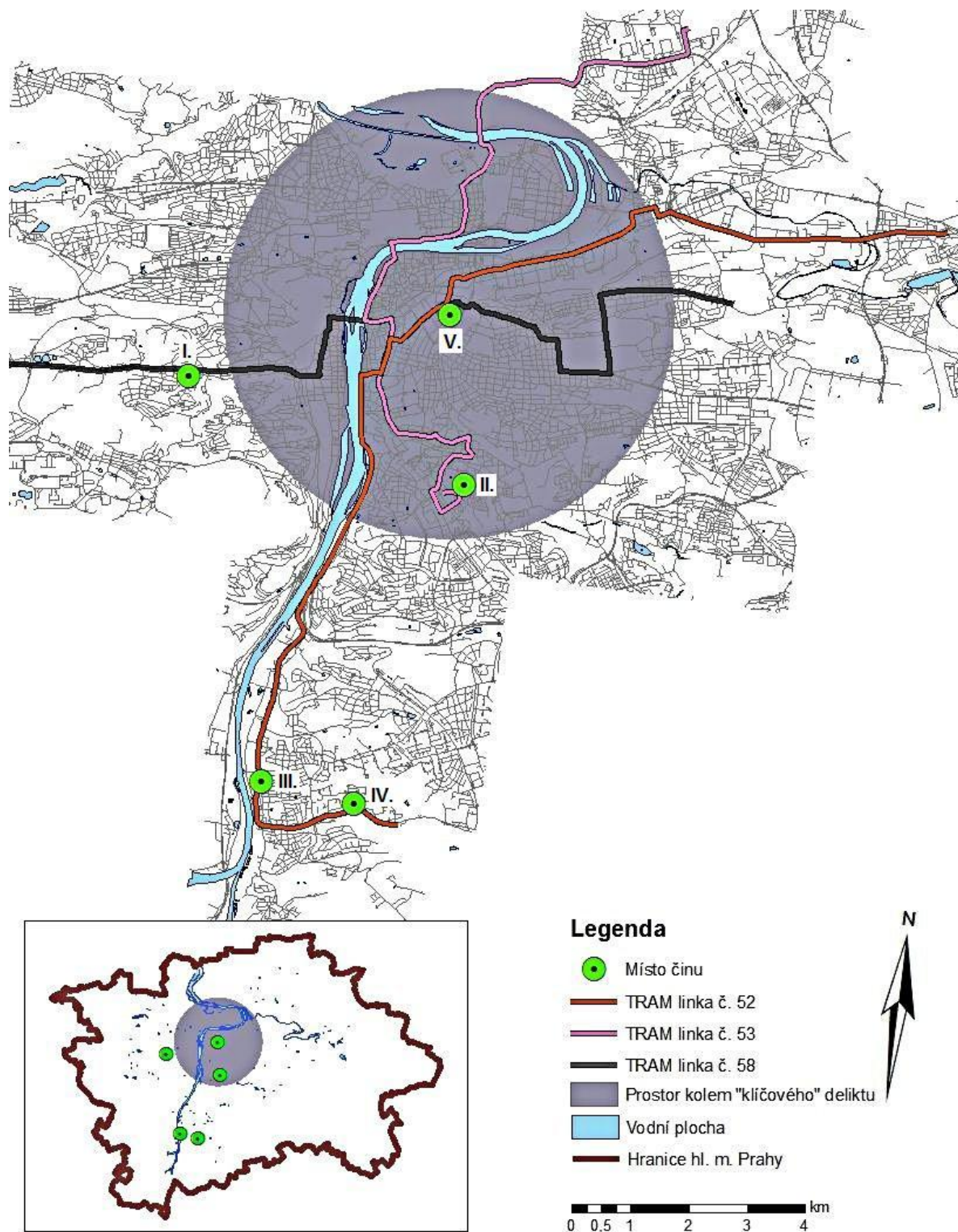
(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

PACHATEL Č. 2

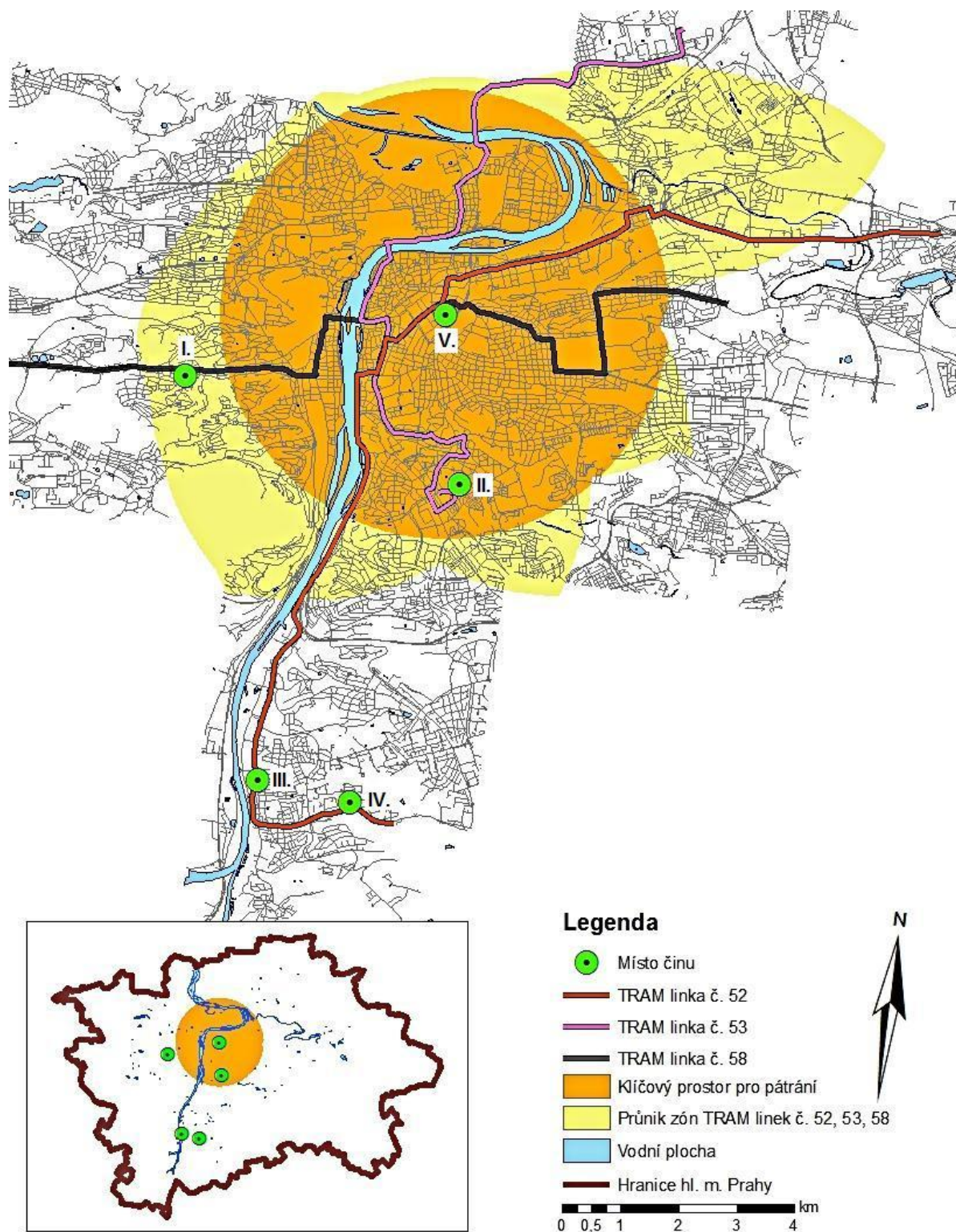
vájových linek č. 52, 53, 58

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

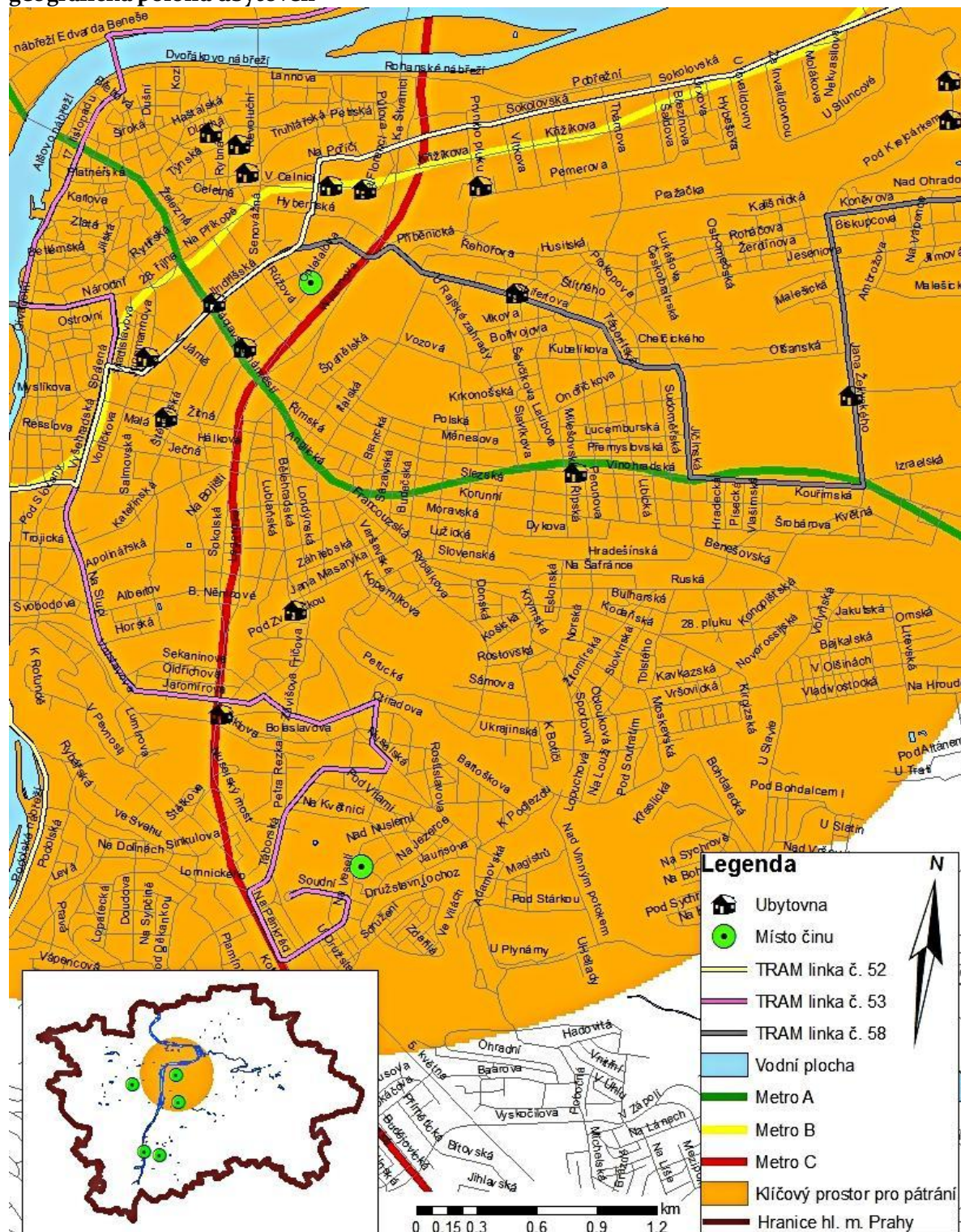

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP)

PACHATEL Č. 2

detail prostoru, kde se pachatel pravděpodobně zdržuje a

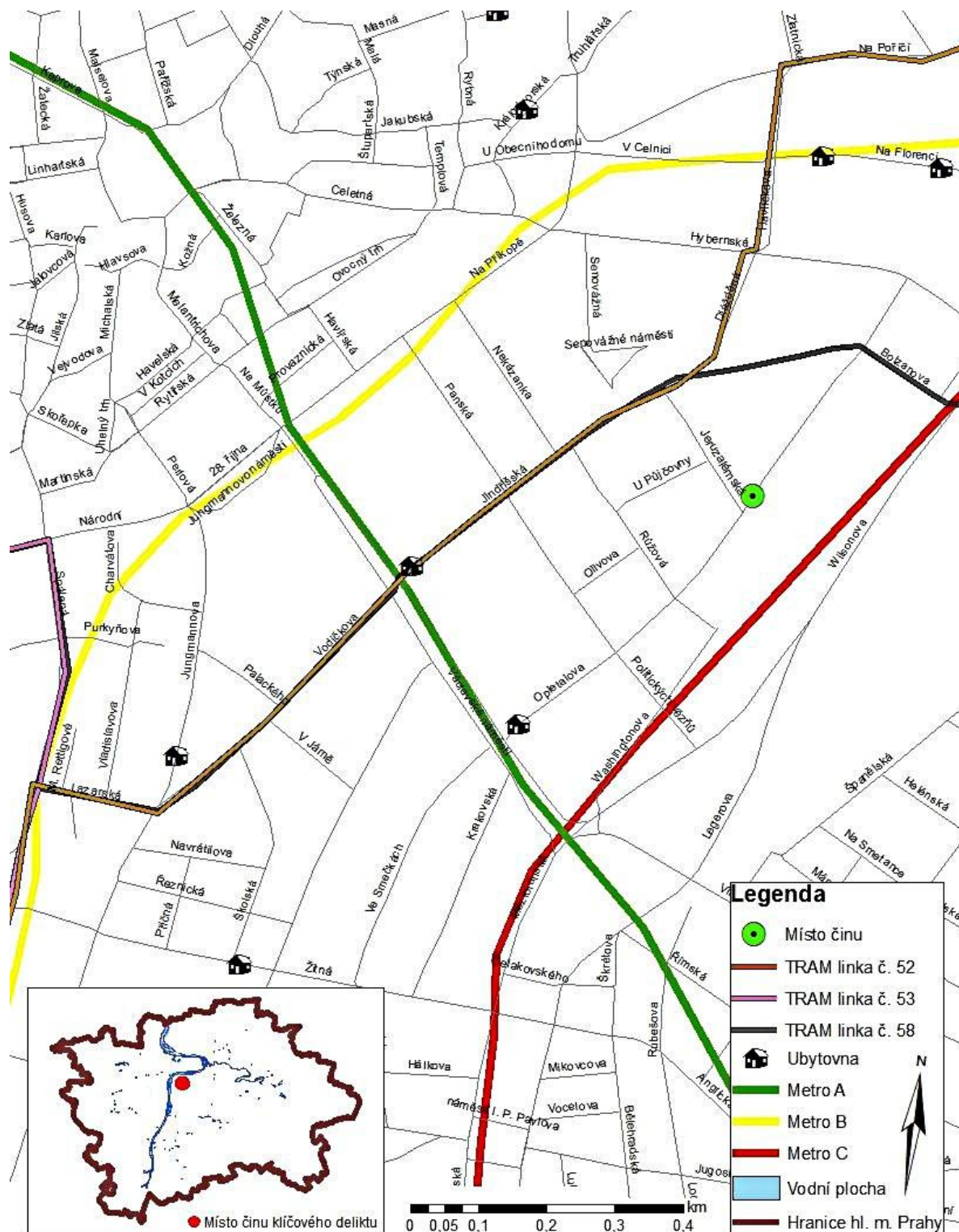
geografická poloha ubytoven

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP © Mapy.cz)

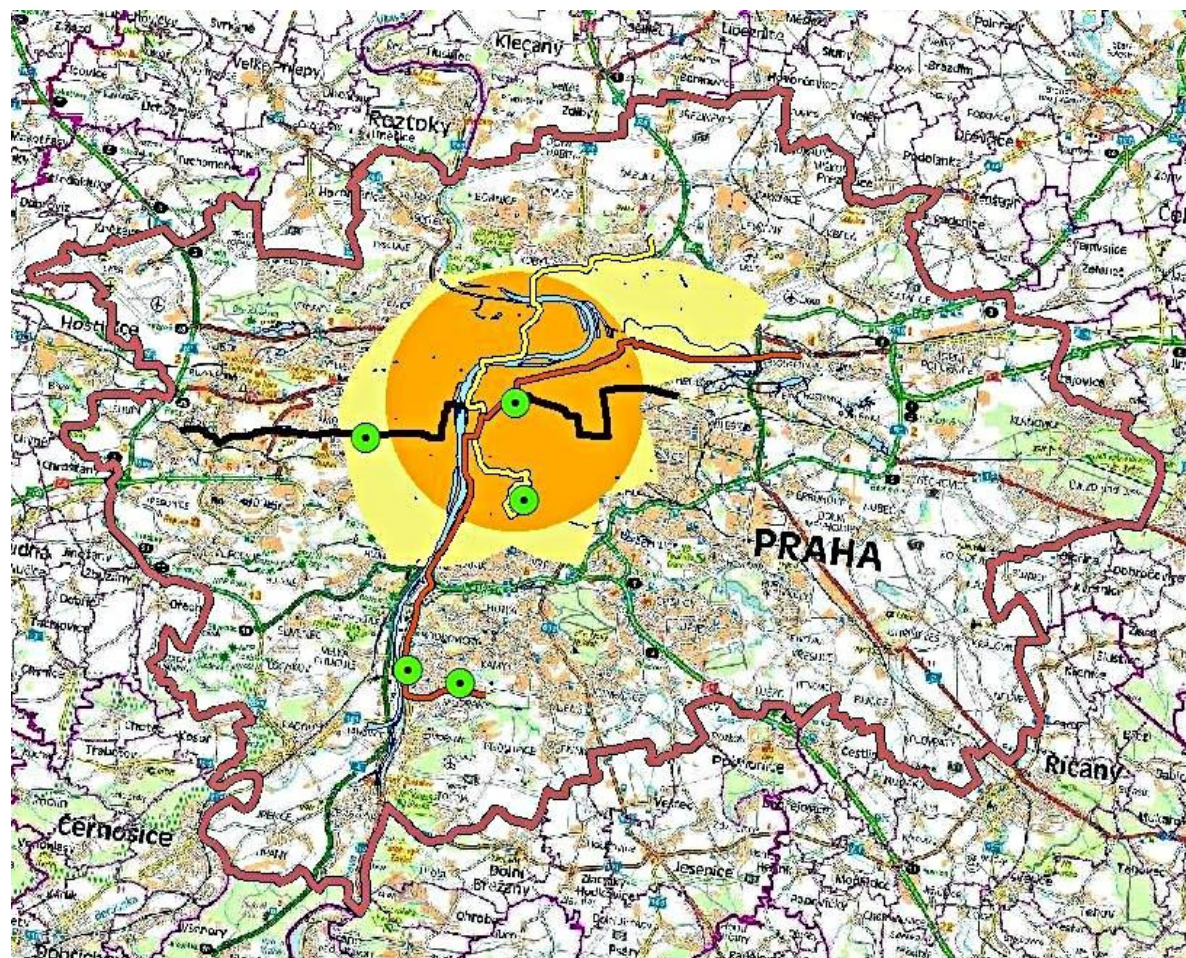
PACHATEL Č. 2

edního okolí „klíčového“ deliktu

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP © Mapy.cz)

Plán hl. m. Prahy a klíčový prostor

Legenda

- Hranice hl. m. Prahy
- Místo činu
- TRAM linka č. 52
- TRAM linka č. 53
- TRAM linka č. 58
- Vodní plocha
- Klíčový prostor pro pátrání
- Průnik zón TRAM linek č. 52, 53, 58

0 1 2 4 6 8 km

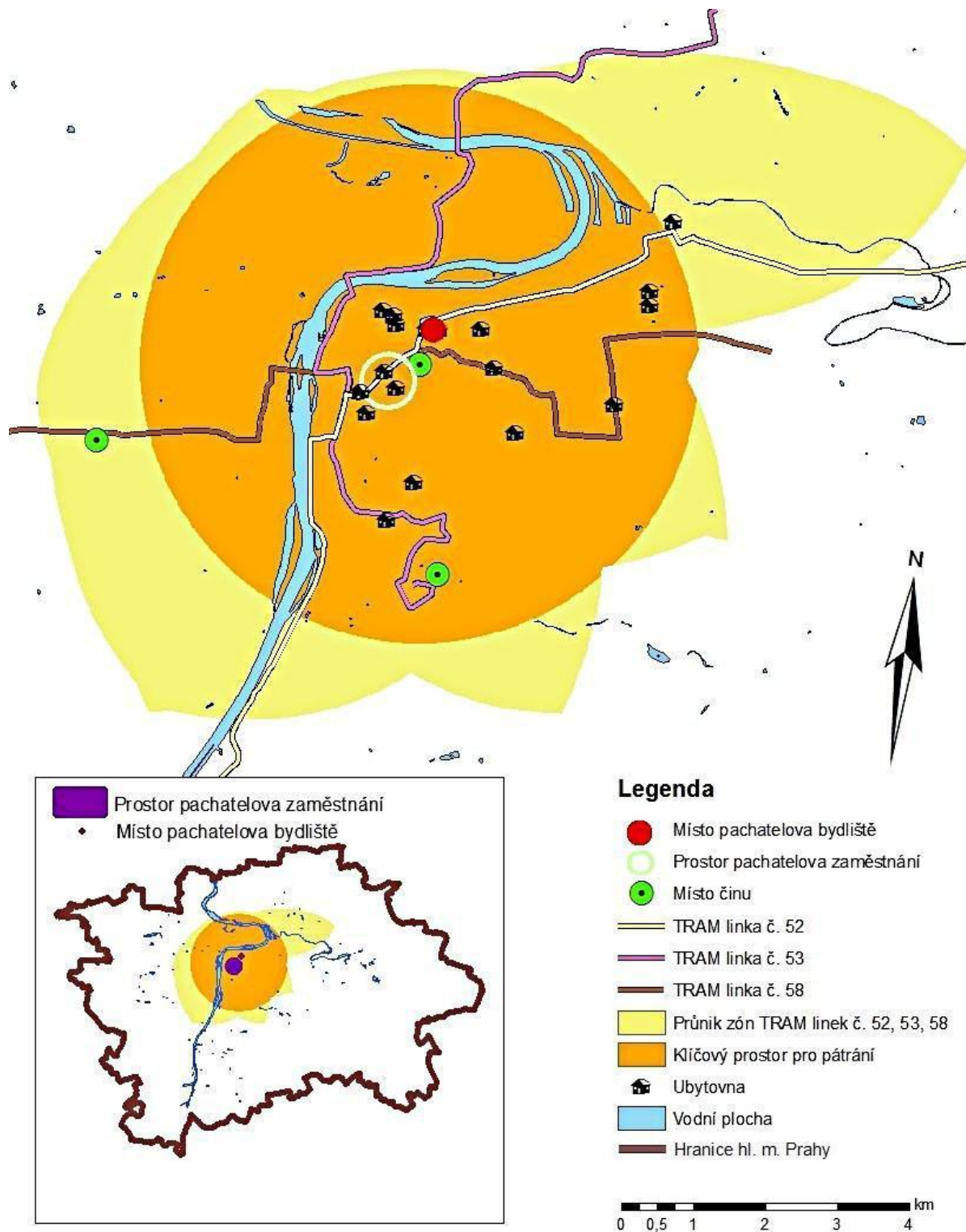

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP © ČSÚ)

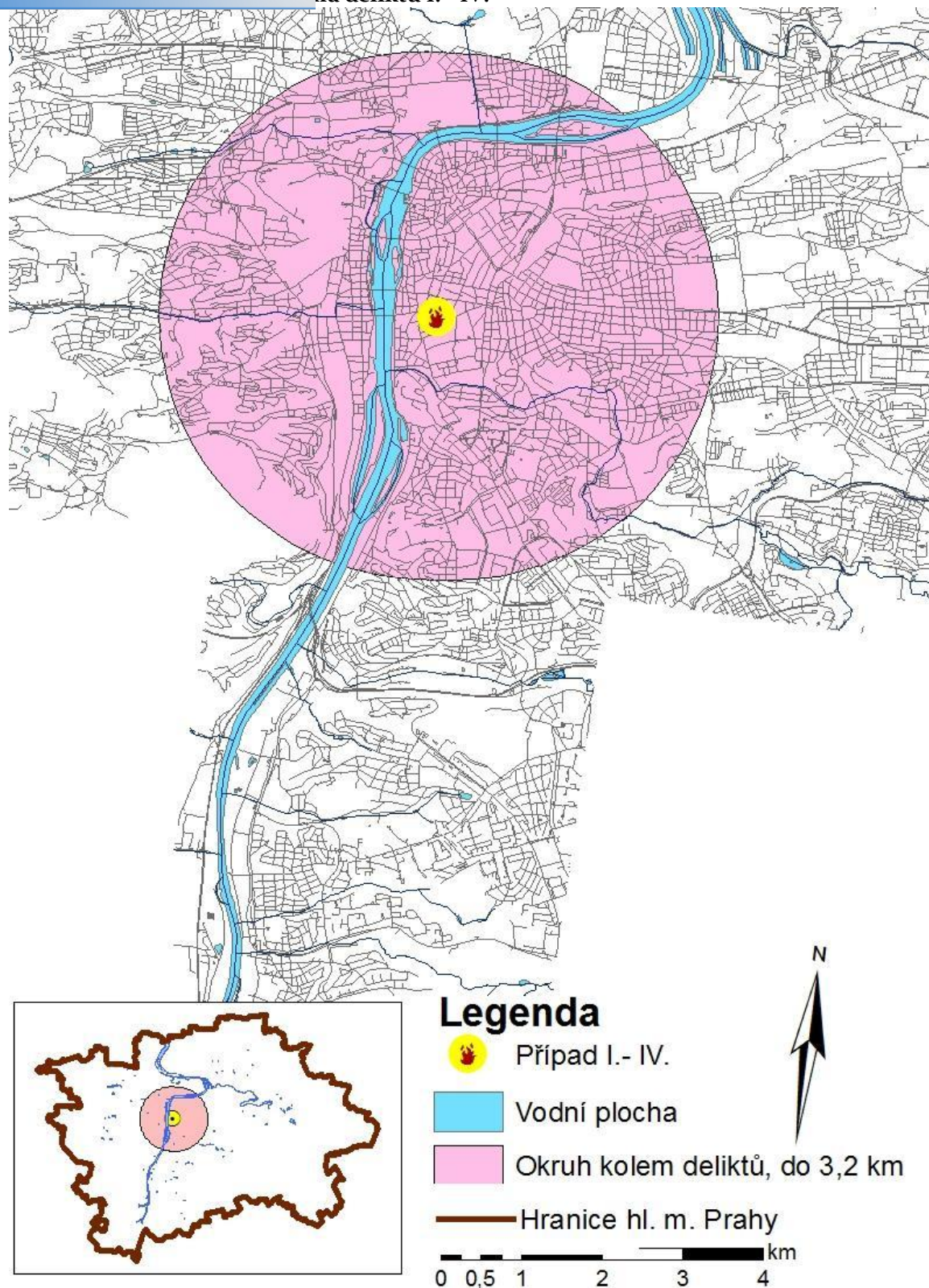
PACHATEL Č. 2

pachatelova bydliště a prostor pachatelova zaměstnání

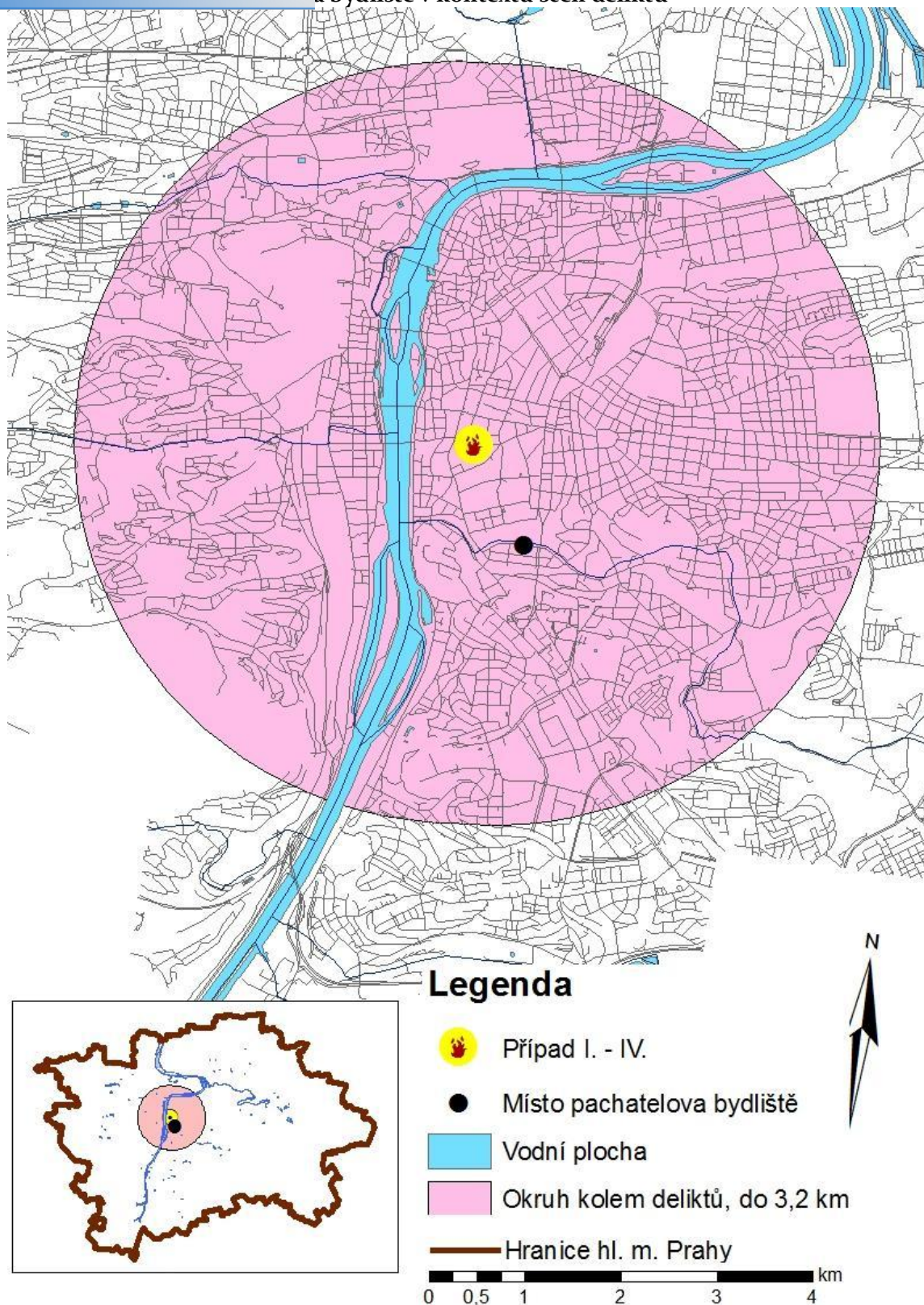
(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK © DPP © Mapy.cz)

ha deliktů I. - IV.

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚŽK)

a bydliště v kontextu scén deliktů

(Mapa: modifikace s využitím podkladů © ČÚZK)